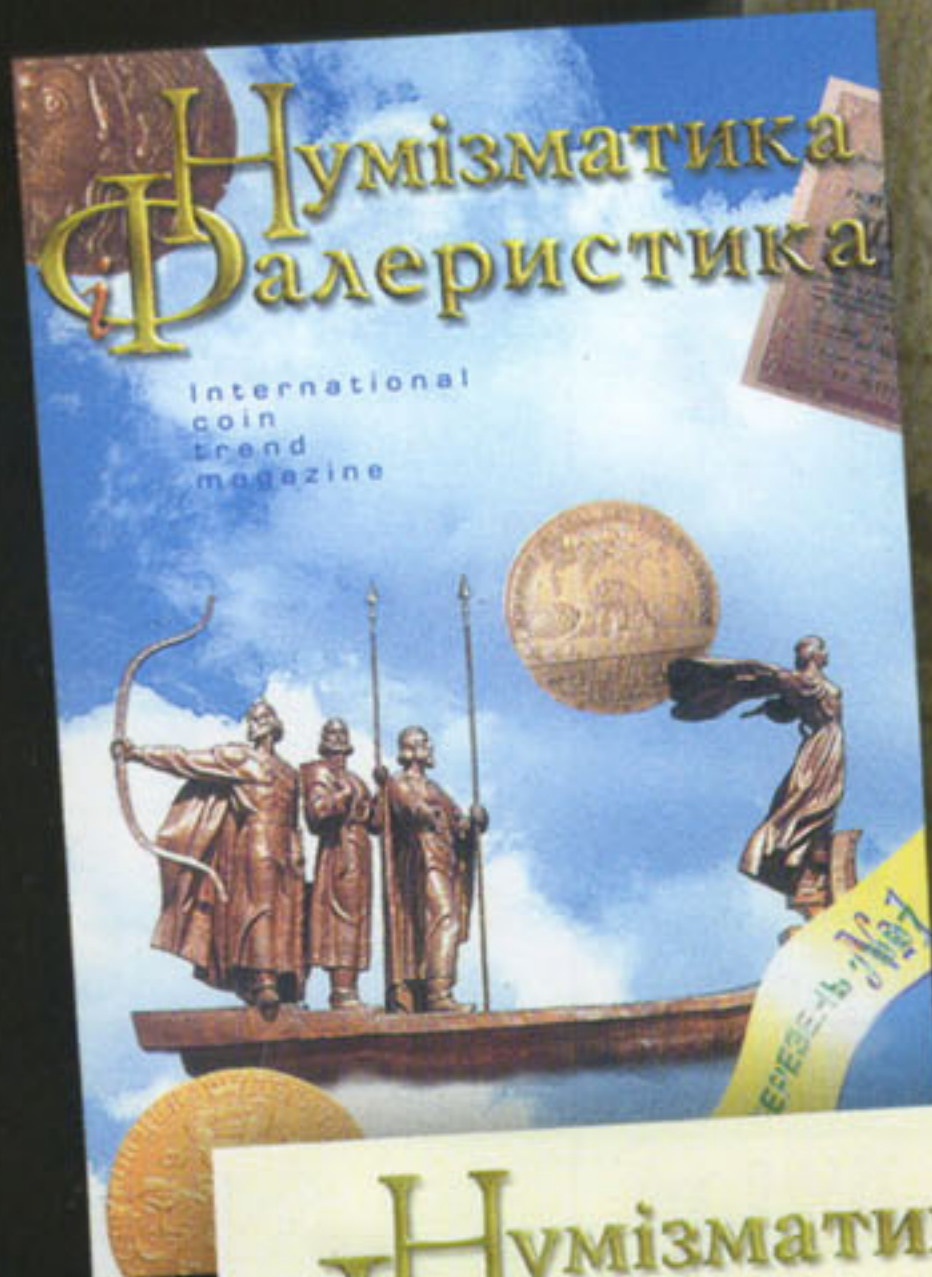

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРИСТИКА

INTERNATIONAL COIN TREND MAGAZINE

10
років

С І Ч Е Н Ь — Б Е Р Е З Е Н Ь

1'2007

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРИСТИКА

INTERNATIONAL COIN TREND MAGAZINE

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРИСТИКА

INTERNATIONAL COIN TREND MAGAZINE

Журнали можна отримати поштою, надіславши поштовий переказ на адресу редакції:

Максим Загреба, А.С. 43, Київ, 02147

Пропозиція дійсна до 15 лютого 2007 р.

Наявність журналів в редакції та вартість з пересилкою рекомендованою бандероллю.			По Україні		По Росії та СНД	
			Ціна за один номер	Ціна за річний комплект	Ціна за один номер	Ціна за річний комплект
1	1997	№ - - 3, 4	15,0 грн	- - -	- - -	- - -
2	1998	№ - 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
3	1999	№ - 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
4	2000	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
5	2001	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
6	2002	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн	140,0 руб	500,0 руб
7	2003	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
8	2004	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
9	2005	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
10	2006	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн	500,0 руб	
11	2 будь-яких номери, вказаних в п. 1-10		Знижки	30,0 грн		280,0 руб
12	3 будь-яких номери, вказаних в п. 1-10		Дійсні, тільки за умови одночасної купівлі	43,0 грн		400,0 руб
13	6 будь-яких номерів, вказаних в п. 1-10			85,0 грн		790,0 руб
14	10 будь-яких номерів, вказаних в п. 1-10			140,0 грн		1300,0 руб
15	20 будь-яких номерів, вказаних в п. 1-10			275,0 грн		2550,0 руб
16	1997-2001	Комплект, 20 журналів			275,0 грн	
17	1997-2001	Ювілейна підшивка з 20 журналів (шкіряне оправлення, гальванопластика)		650,0 грн		6050,0 руб
18	2002-2006	Комплект, 20 журналів		275,0 грн		2550,0 руб
19	2002-2006	Ювілейна підшивка з 20 журналів (шкіряне оправлення, гальванопластика)		650,0 грн		6050,0 руб
20	2007	№ 1		17,5 грн		160,0 руб

Не забудьте зазначити у поштовому переказі «Для письмового повідомлення», які саме номери журналу Ви бажаєте отримати та зворотню адресу.

Журнал також можна придбати:
в США – Dmitry Markov, «Coins & Medals», P. O. Box 950, New York, N.Y., 10272
в Израїле – Сергей Сорока, irina59@012.net.il, тел. +972 55 70 50 49

Файли (230x298 мм)

Файли	№ п/п	Кількість ячеек	Розмір ячеек мм	Ціна з відправленням поштою
Для монет	A3	12 (3x4)	67x72	5 шт. у будь-якій комплектації – 50 грн 10 шт. у будь-якій комплектації – 95 грн 20 шт. у будь-якій комплектації – 180 грн
	A4	24 (4x6)	50x47	
	A5	35 (5x7)	40x40	
	A6	48 (6x8)	32x34	
	A7	70 (7x10)	27x27	
	A8	96 (8x12)	25x23	
	A9	117 (9x13)	20x20	
Для банкнот	B1	1	203x294	
	B2	2	203x145	
	B3	3	203x97	
	B4	4	203x70	

Не забудьте зазначити у талоні поштового переказу порядковий номер та кількість.

У НОМЕРІ

Нові монети та банкноти України 2

План випуску пам'ятних монет України на 2007 рік 6

Книжкова крамниця 38, 48

Огуй О., Каглян О.
Грошовий обіг західноукраїнських земель
(Галичини та Буковини)
періоду наполеонівських воєн (1792–1815) 9

Кучерук О.
Сотник Микола Битинський –
людина «великого універсального знання» 20

Пахолко С., Мартин О.
Фалеристичні пам'ятки українських
вищих навчальних закладів
у Чехословацькій Республіці (1919–1945 рр.) 30

Лазаренко В.
Ювілейна медаль «50 років Збройних сил СРСР» 34

Монети Чехословаччини 1918–1993 рр. 39

Оголошення колекціонерів 46

Нові монети та банкноти України

Национальный банк Украины информирует

В публикациях Национального банка Украины рассказывается о новых памятных монетах Украины. Дается краткая информация об исторических событиях, которым посвящены монеты, их описание и технические характеристики, сведения об авторах эскизов и гипсовых моделей.

National Bank of Ukraine informs

Publications of the National Bank of Ukraine give information about the new memorable coins of Ukraine. Brief information about historical events reflected by the coins, their description and technical parameters, data about the authors of sketches and Paris plaster models are given.

Die Nationalbank der Ukraine informiert

In den Veröffentlichungen der Nationalbank der Ukraine handelt es sich um neue Gedenkmünzen der Ukraine. Es werden kurze Informationen ueber die historischen Ereignisse, denen die Muenzen gewidmet sind, ihre Beschreibung und technische Charakteristik sowie ueber die Autoren der Skizzen und Gipsmodelle gegeben.

Водохреще

Национальный банк Украины, продолжая серию “Обрядові свята України”, ввів у обіг 18 грудня 2006 р. пам’ятні монети “Водохреще” номіналами 10 і 5 гривень, присвячені одному із значних свят православ’я, яке відзначається 19 січня.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено із срібла 925 проби, якість – “пруф”, вага в чистоті – 31,1 г, діаметр – 38,61 мм, тираж – до 10 000 штук. Гурт монети – рифлений.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу, якість – спеціальний анциркулейтед, вага – 16,54 г, діаметр – 35,0 мм, тираж – 75 000 штук. Гурт монети – рифлений.

На аверсі монет зображено композицію з церковної чаші та українських жіночих прикрас, які тримають голуби, над нею – малий Державний Герб України; під композицією розміщено написи: на монеті зі срібла – **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК/ УКРАЇНИ/ 10/ ГРИВЕНЬ/ 2007**, позначення металу та його проби – **Ag 925**, вага в чистоті – **31,1**; на монеті з нейзильберу – **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК/ УКРАЇНИ/ 5/ ГРИВЕНЬ/ 2007**. На обох монетах ліворуч і праворуч розміщено стилізовані крижані гілки з крижинками.

На реверсі монет зображено багатофігурну композицію – над ополонкою у вигляді хреста, в якій голографічно зображена вода, проводиться молебень, ліворуч півколом розміщено напис: **ВОДОХРЕЩЕ**.

Художник – Микола Кочубей.
Скульптори – Володимир Атаманчук, Роман Чайковський.

Цимбали

Національний банк України, продовжуючи серію “Народні музичні інструменти”, ввів у обіг 22 грудня 2006 р. пам’ятну монету “Цимбали” номіналом 5 гривень, присвячену струнному ударному музичному інструменту, здавна відомому в Україні – цимбалам, який складається з дерев’яного корпусу трапецеїдальної форми і металевих струн, на яких грають, ударяючи паличками або молоточками. Цимбали мають багату музичну палітру і використовуються в ансамблях народних інструментів (троїсті музики).

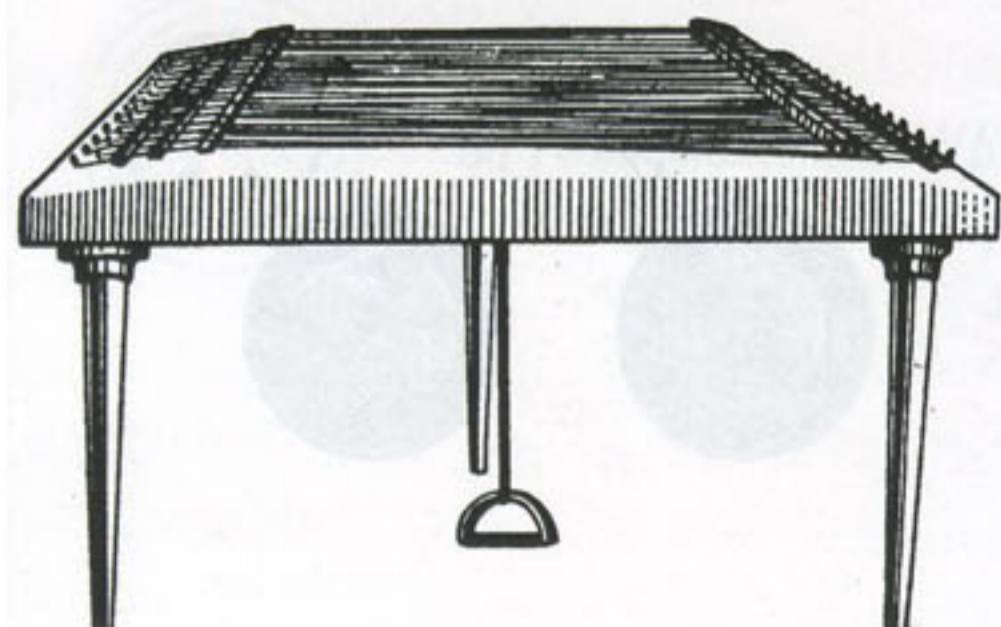
Монету відкарбовано з використанням сучасних технологій виготовлення біметалевих монет: зовнішнє коло – мідно-нікелевий сплав, внутрішнє – нордік (CuAl5Zn5Sn1), якість – “спеціальний анциркулейтед”, діаметр – 28,0 мм, маса – 9,4 г, тираж – 100 000 штук. Гурт монети – секторальне рифлення.

Віялоподібна рельєфна поверхня поля аверсу символічно відтворює мелодію цимбал у вигляді стилізованого барокового орнаменту. Розміщено написи, стилізовані під козацький шрифт, **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **2006 / 5 / ГРИВЕНЬ** (унизу).

На реверсі монети зображено цимбали, по колу – бароковий орнамент і стилізований під козацький шрифт напис **ЦИМБАЛИ**.

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори – Володимир Дем’яненко.

Нестор-літописець

Національний банк України, продовжуючи серію “Духовні скарби України”, ввів у обіг 27 грудня 2006 р. пам’ятну монету “Нестор-літописець” номіналом 50 гривень, присвячену давньоруському мислителю і літописцю, автору перших творів життійної літератури Нестору-літописцю, вершиною творчості якого стало літописне зведення “Повість временних літ” (1113 р.) – невичерпне джерело історичних досліджень.

Монету номіналом 50 гривень виготовлено із золота 900 проби, якість – “пруф-лайк”, маса у чистоті – 15,55 г, діаметр – 25,0 мм, тираж – 5 000 штук. Гурт монети – гладкий.

На аверсі монети зображено стилізований фрагмент (ліворуч) аркуша “Повісті временних літ” з початковими її

рядками та розміщено: у центрі монети угорі – малий Державний Герб України, під яким у три рядки напис – **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, унизу номінал – **50 ГРИВЕНЬ**, рік карбування монети – **2006**, позначення металу, його проби – **Au 900**, маса в чистоті – **15,55**.

На реверсі монети зображено стилізований іконографічний портрет Нестора (ліворуч) за написанням свого твору та розміщено написи: **НЕСТОР-ЛІТОПИСЕЦЬ** (праворуч вертикально) та **XI–XII ст.** (унизу).

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори – Роман Чайковський, Святослав Іваненко.

Літописець Нестор. («Кисво-Печерський патерик». Київ, Лаврська друкарня, 1702).

Сергій Корольов

Національний банк України, продовжуючи серію “Видатні особистості України”, ввів у обіг 12 січня 2007 року ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену видатному вченому і конструктору Сергію Павловичу Корольову (1907–1966), під керівництвом якого були створені балістичні та геофізичні ракети, космічні кораблі, супутникові серії, перша автоматична міжпланетна станція “Зонд”.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість “спеціальний анциркулейтед”, маса – 12,8 г, діаметр – 31,0 мм, тираж – 35 000 штук. Гурт монети рифлений.

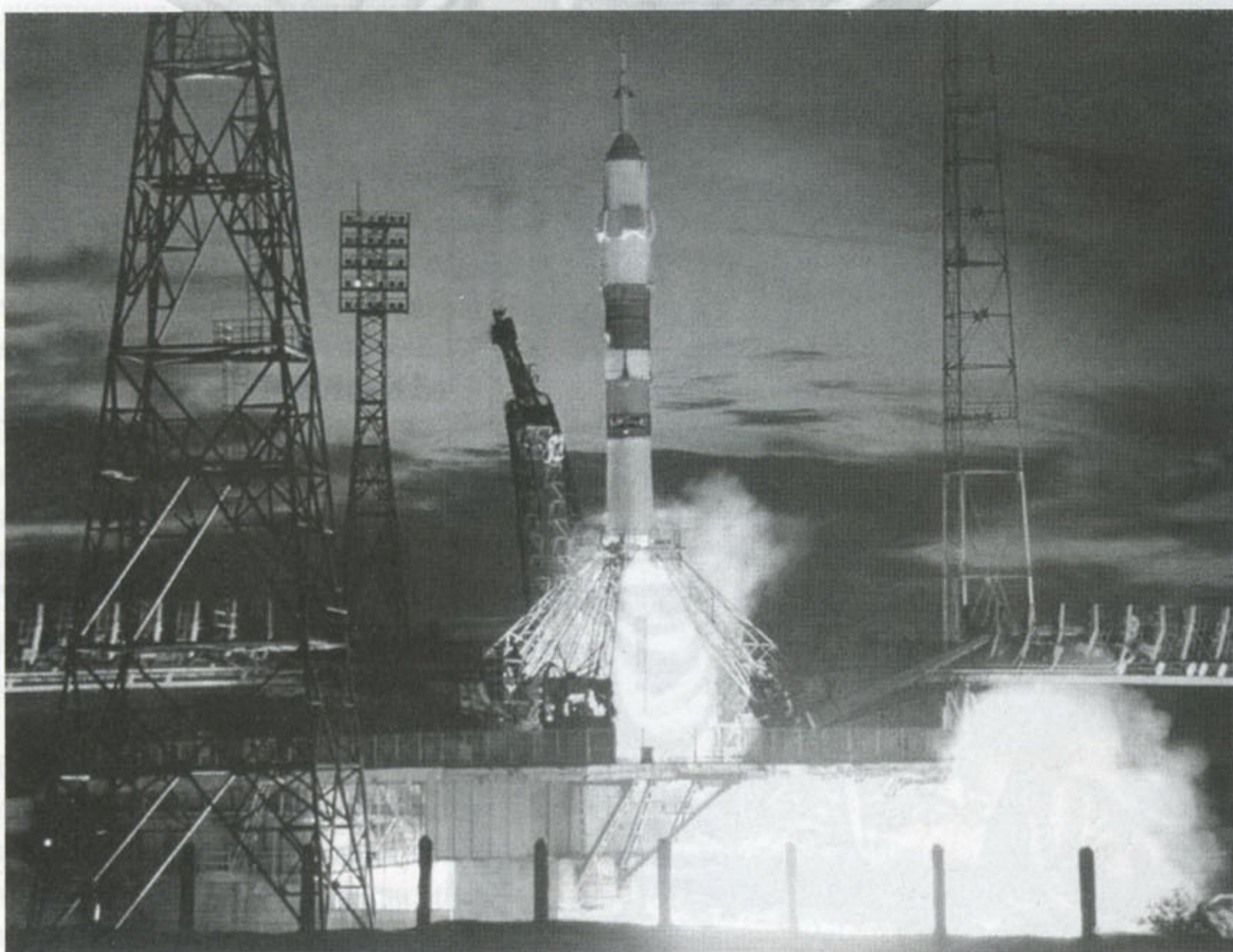
На аверсі монети угорі розміщено

малий Державний Герб України, під яким напис у три рядки – **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, стилізоване зображення ракети перед запуском. Унизу – написи: **2 ГРИВНІ / 2007**.

На реверсі монети зображено портрет Сергія Корольова та стилізовані зірки, розміщено: праворуч у два рядки роки життя – **1907–1966**, ліворуч – факсиміле та унизу півколом напис – **СЕРГІЙ КОРОЛЬОВ**.

Художники – Борис Груденко, Анатолій Дем’яненко.

Скульптори – Володимир Атаманчук, Володимир Дем’яненко.

Козеріг

Національний банк України, продовжуючи серію “Знаки зодіаку”, ввів у обіг 15 січня 2007 року пам’ятні монети “Козеріг” номіналами 2 та 5 гривень, присвячену сузір’ю Козерога.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено із золота 999,9 проби, якість – “спеціальний анциркулейтед”, маса – 1,24 г, діаметр – 13,92 мм, тираж – 10 000 штук. Гурт монети гладкий.

На аверсі монети розміщено круг, діагонально поділений на сектори, які символізують чотири стихії – землю, повітря, воду, вогонь; у центрі круга – стилізоване зображення сонця. Ліворуч від круга – малий Державний Герб України, праворуч – рік карбування монети **2007**, позначення металу, його проби – **Au 999,9**, маса – **1,24**; по колу монети – написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **2 ГРИВНІ** (унизу).

На реверсі монети розміщено стилізоване зображення козерога в оточенні зірок, праворуч від якого – символ знака зодіаку.

Водолій

Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла 925 проби, якість – “пруф”, маса в чистоті – 15,55 г, діаметр – 33,0 мм, тираж – 15 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети в центрі круга розміщено стилізоване зображення сонця, ліворуч, праворуч, а також угорі й унизу від якого – чотири освітлені ним кулі, що символізують пори року. Ліворуч від круга – малий Державний Герб України, праворуч – рік карбування монети **2007**, позначення металу, його проби **Ag 925**, маса в чистоті – **15,55**; по колу монети – написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **5 ГРИВЕНЬ** (унизу).

На реверсі монети розміщено стилізоване зображення козерога в оточенні зірок, ліворуч від якого – символ знака зодіаку, праворуч – стилізований напис **СУЗІР'Я/КОЗЕРОГА**.

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптор – Володимир Дем'яненко.

Національний банк України, ввів у обіг 24 січня 2007 року пам'ятні монети “Водолій” номіналами 2 та 5 гривень, присвячену сузір'ю Водолія.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено із золота 999,9 проби, якість – “спеціальний анциркулейтед”, маса – 1,24 г, діаметр – 13,92 мм, тираж – 10 000 штук. Гурт монети гладкий.

На аверсі монети розміщено круг, діагонально поділений на сектори, які символізують чотири стихії – землю, повітря, воду, вогонь; у центрі круга – стилізоване зображення сонця. Ліворуч від круга – малий Державний Герб України, праворуч – рік карбування монети **2007**, позначення металу, його проби – **Au 999,9**, маса – **1,24**; по колу монети – написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **2 ГРИВНІ** (унизу).

На реверсі монети розміщено стилізоване зображення водолія в оточенні зірок, ліворуч від якого – символ знака зодіаку.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла 925 проби, якість – “пруф”, маса в чистоті – 15,55 г, діаметр – 33,0 мм, тираж – 15 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети в центрі круга розміщено стилізоване зображення сонця, ліворуч, праворуч, а також угорі й унизу від якого – чотири освітлені ним кулі, що символізують пори року. Ліворуч від круга – малий Державний Герб України, праворуч – рік карбування монети **2007**, позначення металу, його проби **Ag 925**, маса в чистоті – **15,55**; по колу монети – написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **5 ГРИВЕНЬ** (унизу).

На реверсі монети розміщено стилізоване зображення водолія в оточенні зірок, ліворуч від якого – символ знака зодіаку, праворуч – стилізований напис **СУЗІР'Я/ ВОДОЛІЯ**.

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори – Володимир Дем'яненко, Святослав Іваненко.

Всі монети та медалі відкарбовано на Монетному дворі Національного банку України.
За Розпорядженням НБУ від 08.06.2000 р. на пам'ятних монетах України розміщується логотип Монетного двору України.
Пам'ятні монети України є дійсними платіжними засобами України і обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.
Пам'ятні монети із дорогоцінних металів реалізуються в Україні і за кордоном за колекційною ціною.

Рік Свині (Кабана)

Національний банк України, продовжуючи серію “Східний календар”, ввів у обіг 2 січня 2007 року пам’ятну монету “Рік Свині (Кабана)” номіналом 5 гривень, присвячену року Свині (Кабана), одній з тварин східного календаря, який засновано на дванадцятирічному циклі Юпітера – найбільшій планеті Сонячної системи.

Монету виготовлено із срібла 925 проби, якість – “пруф”, маса в чистоті – 15,55 г, діаметр – 33,0 мм, тираж – 15 000 штук. Гурт монети рифлений. Очі свині – цирконієві вставки.

На аверсі монети в обрамленні рослинного орнаменту, виконаного технікою примітивізму, розміщено написи: **УКРАЇНА / 5 / ГРИВЕНЬ**; угорі – малий Державний Герб України, над яким – напис **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК**, унизу – рік карбування монети **2007**, а також позначення металу, його проби – **Ag 925**, маси в чистоті – **15,55**.

На реверсі монети в лубочному стилі зображено свиню в обрамленні стилізованого рослинного орнаменту. Над цією композицією і під нею розміщено абрисні фігурки всіх 12 символів східного календаря.

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори – Роман Чайковський, Володимир Дем’яненко.

План випуску пам’ятних монет України на 2007 рік

Духовні скарби України

Острозька Біблія

Номінал – 100 гривень.

Метал – Au 900. Маса в чистоті – 31,1 г. Діаметр – 32,0 мм.

Якість – «пруф». Тираж – 4.000 шт.

Введення у обіг – вересень.

Острозька Біблія – одна з найвизначніших книг в історії України, яка є святою не тільки українського, а й усіх слов’янських народів, оскільки це – перша повна друкowana слов’янська Біблія.

Її було надруковано за ініціативою відомого князя Василя-Костянтина Острозького слов’янським першодрукарем Іваном Федоровим у м. Острозі на Рівненщині в 1581 р. Вона має 1256 сторінок, її наклад становив 1500 примірників. Сьогодні відомо близько 300. Вона представлена у колекціях найвідоміших бібліотек та музеїв світу.

Найменша золота монета

Байбак

Номінал – 2 гривні.

Метал – Au 999,9. Маса в чистоті – 1,24 г. Діаметр – 13,92 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 10.000 шт.

Введення в обіг – березень.

“Байбак” – продовження комерційної міжнародної серії “Найменша золота монета”. Популярність попередніх випусків монет «Лелека», «Саламандра» та «Їжак» підтверджує необхідність продовження зазначеної серії.

Степовий бабак, він же байбак (Marmota bobak (лат.), bobac (англ.), є далеким родичем білки. Довжина тіла байбака досягає 60, а хвоста 15 сантиметрів. Звір має досить щільну статуру.

Видатні особистості України

Сергій Корольов

Номінал – 2 гривні.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 31,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 35.000 шт.

Введення в обіг – січень.

“Сергій Корольов” – 100-річчя від дня народження (1906–1966) ученого, конструктора, першовідкривача практичної космонавтики. Сергій Павлович учений, з ім’ям якого пов’язана епоха перших досягнень в історії освоєння космічного простору, народився в Житомирі.

Лесь Курбас

Номінал – 2 гривні.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 31,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 35.000 шт.

Введення в обіг – лютий.

План випуску пам'ятних монет України на 2007 рік

“Лесь Курбас” – 120 років від дня народження. Лесь Степанович – театральний діяч, творчість якого позначена впливом конструктивізму та експресіонізму. Фундатор нового українського театру «Березиль». Режисер, теоретик театру, актор, педагог, драматург, перекладач.

Олег Ольжич

Номинал – 2 гривні.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 31,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 35.000 шт.

Введення в обіг – червень.

“Олег Ольжич” – 100 років від дня народження поета, археолога, громадського діяча. Олег Олександрович (Кандиба) – поет-історіософ, фахівець із слов'янської археології. Увійшов в історію української літератури та визвольного руху як герой. У часи Другої світової війни очолював націоналістичне підпілля в Україні, був одним з організаторів Української національної ради у Києві (1941).

Олександр Ляпунов

Номинал – 2 гривні.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 31,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 35.000 шт.

Введення в обіг – березень.

“Олександр Ляпунов” – 150-річчя від дня народження (1867–1918). Олександр Михайлович – геніальний математик і видатний механік. Ним створений загальний метод розв'язання однієї з найважливіших проблем механіки і фізики – задачі про стійкість руху. Методи О. Ляпунова використовуються сьогодні не тільки в математиці і механіці, а й у хімії, термодинаміці, синергетиці та інших старих і нових напрямках науки.

Олена Теліга

Номинал – 2 гривні.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 31,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 35.000 шт.

Введення в обіг – липень.

“Олена Теліга” – 100 років від дня народження. Талановита поетеса і героїчна жінка, яка залишила хоч і невелику, але досить значну за мистецькою сутністю і публіцистичною спрямованістю спадщину. Організатор і голова Спілки українських письменників в окупованому німцями Києві. Її як керівника організації українських письменників разом з чоловіком і ще близько 40 підпільниками заарештовано і розстріляно у Бабиному Яру.

Іван Багряний

Номинал – 2 гривні.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 31,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 35.000 шт.

Введення в обіг – вересень.

“Іван Багряний” – 100-річчя від дня народження (1907–1963). Лозов'ягін Іван Павлович – письменник, публіцист, політичний діяч. Автор романів, п'єс, віршів. Зазнавши репресій та відбувши ув'язнення, згодом емігрував до Німеччини, де створив мистецький український рух, заснував Українську Револьюційну Демократичну партію.

Пам'ятники архітектури України

120 років Одеському державному академічному театру опери та балету

Номинал – 10 гривень.

Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 31,1 г. Діаметр – 38,61 мм.

Якість – «пруф». Тираж – 8.000 шт. (у т. ч. для України – 5.000 шт.)

Введення в обіг – червень.

Номинал – 5 гривень.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 35,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 45.000 шт.

Введення в обіг – червень.

Народні музичні інструменти

Бугай

Номинал – 5 гривень.

Метал – біметал. Діаметр – 28,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 100.000 шт.

Введення в обіг – листопад.

Бугай – український народний інструмент. Продовження серії біметалевих монет «Народні музичні інструменти», започаткованої у 2003 році як однієї з найпопулярніших серій.

Стародавні міста України

1100 років м. Переяславу-Хмельницькому

Номинал – 5 гривень.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 35,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 45.000 шт.

Введення в обіг – квітень.

“1100 років м. Переяслав-Хмельницький” – одне з найдавніших українських міст, вперше згадане у договорі князя Олега з греками в 907 р. Місто розташоване на Придніпровській низовині при впадінні р. Альти в р. Трубіж.

1100 років першій писемній згадці про м. Чернігів

Номинал – 5 гривень.

Метал – CuNiZn. Діаметр – 35,0 мм.

Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 45.000 шт.

Введення в обіг – вересень.

“1100 років м. Чернігів” – місто на Придніпровській низовині, на правому високому березі Десни. Уперше згадується в літописі 907 року. Чернігів був центром Чернігівського князівства і має багату історію та давньоруські пам'ятки архітектури.

Східний календар

Рік Свині (Кабана)

Номинал – 5 гривень.

Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 15,55 г. Діаметр – 33,0 мм.

Якість – «пруф». Тираж – 15.000 шт.

Введення в обіг – січень.

“Рік Свині (Кабана)” – продовження популярної серії «Східний календар».

План випуску пам'ятних монет України на 2007 рік

Знаки зодіаку

Козеріг

Номинал – 5 гривень.
Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 15,55 г. Діаметр – 33,0 мм.
Якість – «пруф». Тираж – 15.000 шт.
Введення в обіг – січень.

Номинал – 2 гривні.
Метал – Au 999,9. Маса в чистоті – 1,24 г. Діаметр – 13,92 мм.
Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 10.000 шт.
Введення в обіг – січень.

Водолій

Номинал – 5 гривень
Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 15,55 г. Діаметр – 33,0 мм.
Якість – «пруф». Тираж – 15.000 шт.
Введення в обіг – січень.

Номинал – 2 гривні
Метал – Au 999,9. Маса в чистоті – 1,24 г. Діаметр – 13,92 мм.
Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 10.000 шт.
Введення в обіг – січень.

Риби

Номинал – 5 гривень
Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 15,55 г. Діаметр – 33,0 мм.
Якість – «пруф». Тираж – 15.000 шт.
Введення в обіг – лютий.

Номинал – 2 гривні
Метал – Au 999,9. Маса в чистоті – 1,24 г. Діаметр – 13,92 мм.
Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 10.000 шт.
Введення в обіг – лютий.

“Козеріг”, “Водолій”, “Риби” – продовження популярної серії “Знаки зодіаку”.

Славетні роди України

Родина Терещенків

Номинал – 10 гривень.
Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 31,155 г. Діаметр – 38,61 мм.
Якість – «пруф». Тираж – 5.000 шт.
Введення в обіг – листопад.

Герої козацької доби

Іван Богун

Номинал – 10 гривень
Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 31,155 г. Діаметр – 38,61 мм.
Якість – «пруф». Тираж – 5.000 шт.
Введення в обіг – вересень.

Іван Богун – козацький полковник, сподвижник Б. Хмельницького, герой визвольної війни 1648–1654 років. Продовження серії “Герої козацької доби”.

Спорт

Спортивне орієнтування

Номинал – 2 гривні.
Метал – CuNiZn. Діаметр – 31,0 мм.
Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 35.000 шт.
Введення в обіг – липень.

“Спортивне орієнтування” – за рішенням Міжнародної федерації спортивного орієнтування у серпні 2007 року у Києві проведеться Чемпіонат світу із цього виду спорту – це буде вперше на теренах колишнього Радянського Союзу. Монети, присвячені спортивному орієнтуванню у світі ще не карбувались.

Інші монети

Чумацький шлях

Номинал – 20 гривень.
Метал – Ag 925. Маса в чистоті – 62,2 г. Діаметр – 50,0 мм.
Якість – «пруф». Тираж – 7.000 шт.
Введення в обіг – серпень.

“Чумацький шлях” – чумацтво – торгово-візницький промисел, поширений на Україні від XVII (початок вже з XV) до середини XIX ст. Осіб, які займалися чумацтвом називали «солениками». Саме слово чумак походить від слова «чум» -- назви дерев'яної скрині, що її вживали чумаки для перевезення солі та риби; на підставі інших джерел, слово чум означало ложку для відмірювання солі. Чумаки торгували сіллю, що її привозили в Україну з Криму і чорноморського та озовського узбережжя, з Галичини, Донеччини і Надволжя.

Чумацтво мало своє відображення у фольклорі, літературі, драматургії.

Чиста вода – джерело життя

Номинал – 20 гривень.
Метал – Au 916 / Ag 925 – біметал. Діаметр – 31,0 мм.
Якість – «пруф-лайк». Тираж – 3.000 шт.
Введення в обіг – травень.

Номинал – 5 гривень.

Метал – біметал. Діаметр – 28,0 мм.
Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 100.000 шт.
Введення в обіг – травень.

100 років Мотор-Січі

Номинал – 5 гривень.
Метал – CuNiZn. Діаметр – 35,0 мм.
Якість – «спеціальний анциркулейтед». Тираж – 45.000 шт.
Введення в обіг – травень.

Запорізьке акціонерне товариство Мотор Січ відоме як найбільший у світі та єдиний в Україні виробник такої наукомісткої продукції як авіаційні двигуни, що експлуатуються на авіаційних магістралях 80 країн.

Грошовий обіг західноукраїнських земель (Галичини та Буковини) періоду наполеонівських воєн (1792-1815)

Олександр Огуй (Чернівці)
Олександр Каглян (Київ)

Грошові знаки Австрії цих часів відзначаються великим розмаїттям як типів, так і монетних легенд, які можна зрозуміти, спостерігаючи перебіг наполеонівських війн 1792—1815 рр.

1. Війни Першої коаліції та проблеми грошового обігу в 1792—1797 рр.

Загальновідомо, що зі вступом на престол Франца II (1792—1835), як імператора Священної Римської імперії германської нації (далі Св. Р. І.), посереднього племінника великого реформатора Йосифа II, мирному життю Австрії наступив кінець у квітні 1792 р. Австрія розпочала серію австро-французьких війн, що тривали з короткими перервами до 1814 р. Заступаючись за інтереси французької королеви та тітки імператора Марії-Антуанети, Австрія зазнала нищівної поразки — після блискучих операцій французького генерала Пішегрю втратила Бельгію (листопад 1792, остаточно в 1794 р.), а державна скарбниця понесла величезні збитки (див. нижче).

Незначною територіальною компенсацією цих утрат був третій поділ Польщі, за яким цісар (цезар, кесар-

імператор) Франц II захопив західногалицькі землі з Краковом (1795 р.). Це принесло певні проблеми, внаслідок яких буковинцям довелося розкошелитися і фінансами — в січні 1797 р. чернівчани здали добровільний грошовий внесок на війну сумою 1000 флоринів (рис. 2), і військовими зусиллями, відбивши виступ польського загону,

Рис. 2.

Гульден (флорин, 1/2 талера), срібло, Франц II, Св.Р.І., м.д. Відень, 1797 р.

Рис. 3.

Імператор Франції Наполеон I.

дислокованого у містечку Герца під командуванням генерала Дениско.

У такий спосіб Буковина знову стала каменем зіткнення Австрії, Туреччини та відповідно налаштованих поляків, які претендували на повернення Галичини.

Наполеон переніс на той час основне поле битви до італійських володінь Австрії, де він за шість днів досяг шести бойових перемог. Мирний договір у Кампо-Форміо (1797 р.) після першої коаліції з Пруссією мав наслідком втрату Бельгії, а Мілан (Ломбардію) та Нідерланди. Австрія була вимушена під тиском 28-річного генерала Бонапарта обміняти на Венецію, Істрію та Далмацію, що й закріпив Раштатський конгрес.

Невдалий перебіг цих військових операцій відбився на грошовому обігу Австрії. У 1790-х роках Австрія, мобілізувавши свої ресурси для війни з наполеонівською Францією, опинилася у

скрутному фінансовому становищі.

Можливостей потужного банку Шварценберга (1788—1830 рр.) з уставним капіталом у 1 млн фл., який значно підтримував економічний розвиток та стан фінансів Австрії, виявилось недостатньо. Проект французьких емігрантів — довести французьку республіку до банкрутства за допомогою фальшування французьких грошей і тим самим поправити й фінанси Австрії — обмежений, але абсолютно чесний Франц II категорично відкинув ще в 1792 р. зі словами “Цієї ганьби не можна допустити”.

Наполеон докорів сумління не відчував і у французько-італійській Цизальпійській республіці та у Франції на початку XIX ст. (згодом у 1805—1810 рр.) фальшувалися австрійські банкнотці, незважаючи на всі протести Австрії. Поряд із тим з’являлися й фальшиві австрійські кронталери невідомого походження, що наносило шкоду державній

Рис. 1.

Імператор Франц II.

скарбниці, яка потребувала срібла для австро-французької війни.

У 1793 р. внаслідок воєнних дій видатки Австрії піднялися до 120 млн фл., вперше склавши дефіцит у 10 млн фл., а в 1794—1801 рр. вони постійно становили 150 млн фл. на рік. Для виходу із ситуації Міністерство фінансів випускало у 1794—1809 рр. облігації військової позики, які воно щорічно нав'язувало населенню Галичини та Буковини на суму від 100 тис. до 1 млн (звичайно по 200 фл. від громади). Спочатку надлишок грошей та цінних металів вільно обмінювали на облігації цієї позики – у 1794 р. жителі Галичини (з Буковиною) здали 213 марок срібла на 6805 фл. Згодом цей обмін став примусовим.

Іншим виходом був інтенсивніший випуск паперових, тобто кредитних банкочетлів (рис. 4), що остаточно перейняли на себе функції паперових грошей. За патентом від 1 червня 1795 р. Віденський міський банк, створюючи ілюзію контрольованості, вилучив старі банкочетлі. Водночас він, істотно піднявши емісію банкочетлів, випустив на 20 млн нових гульденів, мотивуючи це тим, що банкочетлі мають право обігу (завуальовано це означало, стають обов'язковими до обігу) в Галичині та Лодомерії, Угорщині та Семигороді. Унаслідок затратних наполеонівських воєн Першої коаліції обсяг банкочетлів лише за рік зріс на 1/4. Населення (у т. ч. Галичини та Буковини) почало відмовлятися від банкочетлів і тому в

Рис. 4.
5 гульденів банкочетлями 1805 р., Відень.

Рис. 5.
3 гроші для Галичини та Буковини, Франц II, мідь, м.д. Відень, 1794 р.

1796 р. уряд установив їх примусовий обіг. Саме тому 1795—1796 рр. можна вважати часом запровадження постійного обігу паперових грошей на Галичині та Буковині.

Для збереження державних коштів (особливо на облаштування нових територій) використовувався також випуск „крайових” та „військових” грошей. За третім поділом Польщі Франц II захопив західногалицькі землі з Краковом (1795), для яких, як і для додаткових військ, що стояли на території Східної Галичини та Буковини, було карбовано військові гроші. Загалом Відень випустив кредитні „військові” 1 та 3 гроші (Grosze) в міді (рис. 5) та рідкі 6 грошів 1794 р. у білоні з надписами: MONET(A) EXERCITUS CAES(ARIS)

Рис. 6.
6 крейцерів, Франц II, білон, Австрія, м.д. Прага, 1795 р.

Рис. 7.
12 крейцерів, Франц II, білон, Австрія, м.д. Відень, 1795 р.

Рис. 8.
24 крейцери, Франц II, білон, Св.Р.І., м.д. Відень, 1800 р.

REG(IS), що мали курс 1/2, 1,5 та 3 австрійських крейцери (всього на 121,7 тис. фл.). Це викликало значне незадоволення поляків, які почали орієнтуватися на республіканську Францію.

За цим зразком, проводячи монетарну політику військового часу, Австрія запровадила в обіг патентом від 20 квітня 1795 р. низькопробні білонні „крайові монети” (Landmeunze). Це були нові розмінні монети в 6, 12 та згодом (декретом від 1 серпня 1800 р.) і 24 крейцери низької 250-ї проби (рис. 6—8), яких випустили у 1795—1803 рр. на 121,3 млн фл. Знижена стопа цих білонних монет (проба 250—500), що офіційно відповідали 1/10, 1/5 та 1/2,5 рейнського флорина, давала державі значну економію монетного срібла та грошей (1795/1803: 70 млн. фл.).

Рис. 9.
м. Хотин, старий та сучасний вид фортеці.

2. Часи Другої коаліції (1799—1801 рр.) та проблеми обігу

Наступні події розгорнулися на противагу часам першої коаліції в іншому напрямку, проте з таким сумним успіхом. Війни другої коаліції (1799-1801), що відбувалися в центральній Європі, мали наслідком втрату усього лівого берега Рейну (Кельн, Майнц, Трір) та всієї Ломбардії. У землях, віддалених від епіцентру війни,

Рис. 10.
3 крейцери, Франц II, мідь, Св.Р.І,
м.д. Кремніц, 1799 р.

було спокійно. На буковинсько-хотинському порубіжжі також зменшилось напруження зі встановленням у 1798 р. військово-політичного договору Туреччини та Росії, що, однак, зберігала зацікавлення Дунайськими князівствами. У 1801 р. Туреччина, готуючись до війни за Крим з Росією, провела ремонт Хотинської фортеці (рис. 9), внаслідок чого Австрія в червні 1801 р. зосередила про всяк випадок у Чернівцях 10-тисячне військо.

Фінансові видатки монархії зросли. Для їх покриття за розпорядженням Віденської Надвірної палати Кремніцький монетний двір, який обслуговував і Буковину, мав із 1799 р. щомісяця випускати 6- та 12-крейцерових монет на 500 тис. фл., причому

Рис. 13.
Таляр (2 флорина), срібло,
Франц II, Св.Р.І., м.д.
Відень, 1798 р.

Рис. 14.
Гроціоне (кронталяр, хрестовий
таляр, хрестовик), випуск для
Австрійських Нідерландів, срібло,
Франц II, Св.Р.І., м.д. Мілан, 1797 р.

Рис. 15.
Мадонталяр (2форинти=2 гульдени=
таляр) випуск для Угорського
королівства, срібло, Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Відень, 1792 р.

Рис. 16.
1/2 Кронталяра, випуск для Австрійських
Нідерландів, срібло, Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Відень, 1795 р.

Рис. 17.
20 крейцерів, срібло, Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Відень, 1803 р.

Рис. 18.
10 крейцерів, срібло, Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Карлсбург, 1794 р.

Рис. 19.
6 крейцерів срібло, випуск для маркграфства
Бургау (Передня Австрія) Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Гюнзбург, 1794 р.

Рис. 20.
3 крейцери, срібло, Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Карлсбург, 1796 р.

Рис. 21.
Дукат, золото, Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Карлсбург, 1796 р.

Рис. 22.
Дукат, золото, випуск для Угорського
королівства, Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Кремніц, 1794 р.

Рис. 23.
Крейцер, мідь, випуск для маркграфства
Бургау (Передня Австрія) Франц II, Св.Р.І.,
м.д. Гюнзбург, 1794 р.

Рис. 11.

м. Львів – столиця Галицького королівства, XIX ст.

Рис. 12.

Столиця Буковини м. Чернівці, XIX ст.

Рис. 24.
Корона імператорів Священної Римської імперії германської нації.

до банкоцетлевих банків Львова та Кракова (тобто в Галичину) надходило по 75 тис. фл. білоном та 25 тис. фл. нових мідних інфляційних трюхкрейцеровиків (рис. 10), замість яких зі Львова, Кракова та Чернівців доставляли срібний брухт та старі крейцеровики.

Ці популярні монети, що Надвірна палата співвіднесла з 21 та 10,5 сольді, в сусідніх країнах почали інтенсивно підробляти за зазначеною стопою у фабричних умовах та контрабандою завозити в Австрію, завдяки чому іноземцям вдавалося збирати на свою користь різницю між видатками на виготовлення монет та їх номінальною вартістю. Населення центральних земель Австрії цю знецінену та часто фальшовану монету перестало приймати і її за патентом від 20 серпня 1801 р. зняли з обігу та направили на переплавку згідно з прописами.

Монетні двори працювали на повну потужність – за 1793–1802 р. було

відкарбовано монет на 249 млн фл. сріблом, 19,2 млн фл. золотом та 32,3 млн фл. розмінною міддю (рис. 13–23).

Оскільки основний акцент був спрямований на карбування низькопробним білоном (64 %: 160 із 249 млн фл.), то відчувалася постійна нестача монет із цінних металів, яку частково компенсували закордонні емісії. З 1793 р. французькі лүйдори та „листяні таляри” (Laubtaler) через західні та південні кордони стрімким потоком увірвалися на австрійський грошовий ринок. Незабаром монетні патенти розширили типи дозволеної іноземної монети в обігу. За західногалицьким патентом від 17 квітня 1796 р., до обігу дозволялися не лише різнотипні конвенційні таляри, російські рублі, королівські польські шести-, дво- та однозолотовики та пруські рейхстальяри, а й заборонені раніше навіть до транзиту дрібні пруські монети (грошени, 1/12, 1/6 таляра) тощо. Низькоякісні королівські польські та пруські монети, які мали зняти з обігу, пропонувалося здавати не лихварям, а в державну скупку на переплавку – монархія гарантувала найближчим часом забезпечення Галичини власною монетою. Заборона поширювалася лише на іноземну мідну монету.

У східногалицьких патентах, у яких враховувалися можливості та потреби Буковини, крім російських рублів 18 ст. за традиційним курсом, було дозволено обіг якісної турецької монети. Після зважування по 50 монет кожного номіналу, що могли істотно відрізнитися своєю вагою та пробєю, Віденська пробірна палата запропонувала в 1794 р. усереднений валютний курс: 1 фл. 16 кр. за карагрош (тобто монету в 2,5 куруша з вагою від 7016 до 7640 ріхтпфенігів!), 1 фл. 5 кр. – за два куруші, 1 фл. 3 кр. – за дві золоти

Рис. 27.
Герб Австрійських володінь.

(1,5 куруша). Ціна куруша та золоти складали відповідно 43 та 35 кр. У 1797 р. відновили дозвіл на обіг заборонених раніше альбертустальярів за курсом в 2 фл. 4 кр. Завдяки таким діям у 1796–1800 рр. у Молдові та Галичині та на Буковині вдалося зібрати та відправити на переплавку значну кількість срібних монет, у т. ч. російських рублів сумою на 1 млн фл. Саме ця монета (поряд із знятими з обігу австрійськими) була перекарбована на розмінну білонну монету (сумою в 160 млн фл.).

Успішно продовжувала застосовуватися облігація. У 1799 р. серед жителів та общин Буковини, наприклад, розповсюдили облігації військової позики 1796 р., а в 1800 р. – позики 1797 р. Як засвідчують документи, за першу половину 1799 р. на Буковині зібрали у такий спосіб 33 тис. фл. (причому по 1200–2500 фл. припадало на містечка: Сучаву, Серет, Чернівці, а з Банили зібрали лише 36 фл.). Суми внесків були досить

Рис. 25. м. Відень на початку XIX ст.

Рис. 26. Австрійська армія, 1800 р.

відмінними – від 26 кр. Марти Тарнавської з Брідка та 3 фл. Григора Драчинця з Бабина до сотні флоринів у купців. У 1799 р. православне духовенство Буковини видало на військову позику 11.110 лей 57 крейцарів (у 1796 р. лише 399 фл. 30 кр.). Проценти за цими облігаціями військового часу сплачуватимуть згодом у 1812–1860-х роках. Самі облігації підробляли, про що свідчать наведені в справах судові процеси над Юзефом Бірібаумом та Салманом Пінелесом. Винних карали „від п’яти до

Рис. 28.

6 крейцерів, Франц II, мідь, Св.Р.І, м. д. Зальцбург, 1800 р.

Рис. 29.

3 крейцери, Франц II, мідь, Св.Р.І, м. д. Шмольніц, 1800 р.

Рис. 30.

Крейцер, Франц II, мідь, Св.Р.І, м. д. Прага, 1800 р.

десяти років тяжкої тюрми” (durus carcer a quinque usque ad decem). Незгідних брати облігації та паперові гроші звинувачували у „порушенні норм державного кредиту”.

Основний вихід із скрутного фінансового становища, що склалось після невдалих військових дій, уряд вбачав у збільшенні (замість готівкових грошей) емісії банківських білетів, так званих банкоцетлів (нім. Bancozettel; молд. банкоцедула). Ці грошові емісії банку, які були, за визначенням сучасника цих подій – М. М. Сперанського, „нічим іншим, як прихованими боргами”, мали вимірюватися, за спостереженнями Т. Р. Малтуса (1766–

1834), тією кількістю банкнот, які залишаються в обігу; а ця кількість знову ж таки вимірювалася, за умови збереження цілковитої довіри до банку, сумою, необхідною для здійснення всіх грошових операцій на даній території. Це співвідношення виявилось вірним для перших етапів обігу цих грошових знаків (1771–1795). Проте загальну масу банкоцетлів, на противагу готівковим грошам, можна було збільшити на першу вимогу держави без відповідного попиту населення, що при перевищенні необхідної кількості містило в собі приховану загрозу як для самої системи, так і її користувачів. Це засвідчує сумний досвід затратних наполеонівських воєн Другої коаліції, коли обсяг банкоцетлів продовжував катастрофічно наростати. Із 46 млн наприкінці 1796 р. (курс 100,25 % до твердої валюти) він зріс у вісім разів – до 337 млн фл. у 1802 р. (курс 122 %). Через зростаюче інфляційне знецінення паперових грошових знаків, що населення намагалося поміняти на дзвінку монету, як і в сусідній Росії, з’явився лаж (надбавка у банкнотах до вартості дзвінкої монети). Лаж зріс із 8 гульденів (на 100 гульденів конвенційними монетами) в 1799 р. до 22 гульденів у 1802 р..

Неврожай 1800–1801 рр. особливо посилив грошову кризу (особливо у формі нестачі розмінної монети) як в Угорщині, так і на Буковині та по всій Галичині. Із Чонградського комітету писали: “Відплив дзвінкої (срібної) монети на платню військам та випуск (паперових) банкоцетлів робить наше життя нестерпним. Ніхто не відчуває довіру до цих фіктивних цінностей. Багаті гублять свої багатства, а бідні вмирають з голоду, тому що, навіть отримуючи платню за свою працю, вони не можуть розмінити своїх паперів”. Тому через монетний дефіцит у 1802 р. вивіз дзвінкої монети з Буковини у прикордонні домініуми був обмежений до 25 р. фл. Зважаючи на складність ситуації, буковинські дворяни пожертвували державній скарбниці певну суму грошей у сріблі, за яку губернатор висловив їм свою вдячність.

Рис. 31.

7 крейцерів, Франц II, білон, Св.Р.І., м. д. Відень, 1802 р.

Рис. 32.

Таляр (2 гульдена), Франц II (як імператор Св.Р.І та імператор Австрії), срібло, Св.Р.І. та Австрійська імперія, м.д. Відень, 1805 р.

Рис. 33.

Таляр (2 гульдена), Франц I, срібло, Австрійська імперія, м.д. Прага, 1809 р.

Рис. 34.

Дукат, Франц I, золото, Австрійська імперія, м.д. Відень, 1808 р.

Через зростання обсягу банкоцетлів у 1800-х роках виникла проблема нестачі розмінної монети в сріблі, для компенсації якої в 1800 р. з’явилися і купюри (Appoints) номіналом 1 та 2 гульдени.

Нестача срібла навіть для низькопробних монет призвела до того, що, як засвідчують відповідні циркуляри, за декретом від 10 липня 1799 р. „для зручності внутрішнього обігу” австрійський уряд випустив мідні монети вартістю в 3 крейцери (рис. 10) за розмірами „старих полтура” на 164 гульдени з віденського центнера (=56 кг) сумою на 547,7 тис. фл. Незабаром „для більшої зручності публіки” за новими декретами від 21 грудня 1799 р. та 1 серпня 1800 р. з’явилися великі мідні шестикрейцеровики, прозвані в Трансильванії „шевськими талярами” (susztertaller, pitula), полегшені трьохкрейцеровики, крейцери та їх половинки і четвертинки, на 213 гульденів 20 кр. з віденського центнера, загальним

обсягом понад 90 млн. фл. протягом 1800–1811 рр. (рис. 28–30).

Монетні двори працювали на повну потужність – до пізньої ночі та без вихідних і свят. Величезні обсяги розмінної монети карбувалися із зібраних у населення старих важких крейцерів та полтур, чи півтораків 1759 – 1779 рр., польських „грошенів” та 3 кр. 1799 р. Для заохочення населення за цісарським розпорядженням від 15 серпня 1801 р. [Becher 1838,2: 373] пропонувалася 5 %-на премія за кожні 100 фл. мідною монетою.

Попри указ на вилучення, в обігу 1801–1802 рр. продовжували перебувати 12-крейцерові монети. Особливо багато цих монет (“бани де доиспрезъче крѣйцари; ортари чей де 12 крейцери”) залишилося на руках у буковинців, серед яких вони користувалися попитом, то губернаторство, категорично заборонивши їх контрабанду „з турецьких провінцій”, дозволило оплачувати ними податки до 30 листопада 1802 р., а потім прирівняло їх до нових 7-крейцеровиків емісії 1802 р. 250 мпр., карбованих за резолюцією від 15 серпня 1802 р. (рис. 31). Такі номінали, звичні для рахунку Тіролю та Країни, за офіційними поясненнями, „чудово узгоджували конвенційну та 28-гульденову стопу Віденської валюти”.

3. Війни Третньої коаліції та грошовий обіг у 1803–1806 рр.

11 серпня 1804 р. Франц II прийняв нове ім'я та титул “Франц I, імператор Австрії”, широке репрезентоване на нових монетах (рис. 32–34).

Цим він закріпив для спадкових володінь Габсбургів назву Австрія та запозичив для неї

Рис. 35.

Ліра, випуск для Венеції, Франц II, білон, Св.Р.І., м.д. Відень, 1800 р.

Рис. 36.

15 сольді (8 1/2 крейцерів) випуск для Гориції (Гюрц), Франц II, білон, Св.Р.І., м.д. Відень, 1802 р.

державний герб (двоголового імперського орла) та відповідні кольори. Австрійський цісар, який втратив територію Священної Римської імперії германської нації, намагався зрівняти себе у правах із колишнім першим консулом Наполеоном – трьома місяцями раніше той надав собі титул “імператор французів”. Для повернення старих меж розпочалися війни Третньої коаліції у союзі Австрії з Росією, що мали наслідком поразку під Маренго, Ульмом і Аустерліцом (02.12.1805) та Пресбурзький мир (26.12.1805). Це обернулося для Австрії не лише 40 млн флоринів контрибуції, а й значною втратою набутих Кампо-Формійського миру (Венецію, Істрію, Далмацію, а також Тіроль, Форальберг, Аугсбург, Швабію тощо), що відійшли до Бадена, Вюртемберга, Баварії, які стали королівствами. Загалом Австрія втратила одну шосту населення (4 з 24 млн) та одну сьому державних надходжень. Утворення Рейнського союзу в 1806 р. означало смертний вирок для Прагматичної санкції 1713 р. і, відповідно, існування Священної Римської імперії германської нації (20.11/2.12.1805). Тому 6 серпня 1806 р. останній імператор Священної Римської імперії (962–1806 р.) Франц II залишив собі після зречення, викликаного поразкою під Аустерліцом і утворенням Рейнського союзу (1806 р.), лише спадковий титул першого австрійського імператора Франца I (1804–1832 рр.), прийнятий завбачливо ще в 1804 р.

У той час на східних кордонах виникла гостра криза. Після того, як турецький султан визнав у лютому 1806 р. Наполеона французьким імператором, різко погіршилися російсько-турецькі відносини і султан змінив проросійсько налаштованих господарів Молдови та Валахії. Турецькі війська виявилися небоєздатними і російська армія, в якій були і буковинські добровольці, окупувала в липні 1806 р. дунайські князівства (Валахію та Молдову з Хотинською фортецею). Військова активність Туреччини та Росії, що таким чином могла претендувати й на Буковину, тривожили Австрію, яка вже не мала сил втрутитися в конфлікт. Незадоволені буковинські селяни, виснажені позиками, зрослими податками та безоплатними поставками жита та вівса для австрійської армії, знову почали мігрувати в Молдову, зайняту росіянами.

На невдалу війну Третньої коаліції йшли великі грошові видатки. Через це кількість банкоцетлів та грошей військового часу катастрофічно наростала і з тією швидкістю зростало ажіо срібних монет. Замість 6-, 12-

та 24-крейцерових монет у 1802 р. з'явилися важчі низькопробні 7-крейцерові монети (рис. 32), перші емісії яких не були в стані покрити потреби обігу (345 тис. фл.). Влада пояснювала це вивозом монет за межі імперії та їх переплавлянням, що за патентом від 26 травня 1746 р. було категорично заборонено. Для виправлення ситуації обсяги емісій 7-крейцеровиків було збільшено до 42,3 млн фл. (1802–1803 рр.). Водночас до карбування долучилися „закордонні сусіди”, які їх інтенсивно підробляли. Незважаючи на щонайсуворішу заборону ввозити ці монети з-за кордону через спричинений цим „ажіотаж” (спекулятивні зміни ажіо) та погрози конфіскації монет разом із транспортом, подвійного штрафу та „тяжкої тюрми”, 7-крейцеровики продовжували поступати – сусіди користалися змогою гарно заробити на різниці в курсах. Паралельно випустили крайові монети, якими були білонні випуски для італійських володінь та Тіролю і Країни: 15 сольді 1802 р. (=8,5 кр.), венеціанські 1/2, 1, 1 1/2 (=17 кр.) та 2 ліри 1800–1801 рр. загальним накладом 13,5 млн фл. (рис. 35, 36). Ці монети було перекарбовано, як видно за їх штемпелями, з 6, 12 кр. 1795 р. та 24 кр. 1800 р. Про курси цих монет, які також інтенсивно підроблялися за кордоном, інформувалося й населення Галичини та Буковини.

Незважаючи на підняття закупівельної вартості срібла (15.08.1801: з 23 фл.30 кр. до 23 фл.36 кр. за віденську марку), з 1805 р. з обігу почали зникати не лише срібні та білонні, а й мідні монети, що в черговий раз породило кризу обміну. Для розміну банкоцетлів Віденський банк випустив паперові розмінні монетні знаки (МЯнzzettel; сьмне де хартіє) в 3, 6, 15 крейцерів 1805 р. Зважаючи на стрімке наростання ажіо, іноземні комерсанти почали в 1806 р. активно закуповувати за паперові гроші товари (та й монети), що насторожило губернаторство, яке веліло поліції взяти цих торгівців під нагляд. Окрім того, Галицьке губернаторство закликала Буковинське окружне управління вдатися до рішучих заходів і щодо інших осіб, які накопичували мідні гроші. Проте платоспроможне населення Галичини та Буковини і далі притримало монети, розраховуючись банкоцетлями – селяни, однак, грошей практично не мали і розраховувалися натураліями. Тому Галицьке губернаторство випустило у 1806 р. циркуляр про зняття мит у подвійному розмірі (на 15 % більше тодішнього ажіо), якщо вони

будуть виплачуватися паперовими грошима. Для накопичення запасів цінних металів у 1806 р. було вперше накладено контрибуцію на власників золотих та срібних виробів. Ті були зобов'язані віддати в державну скарбницю всі речі з благородних металів (з правом викупу найбільш цінних для себе, на які накладався штемпель: півмісяць з літерою філії пробірної установи).

В обігу, однак, не відбулося кардинальних зрушень – приховані монети в циркуляції не появились, срібла не було багато накарбовано, а монетні знаки зносилися. Оскільки зношені монетні знаки з паперу себе не виправдали, то у 1807 р. їх зняли з обігу. Для їх заміни за рішенням від 18 грудня 1806 р. емітували нові розмінні банкочетлі, проте в міді (WIENER ST(ad) BANCO ZETT(el) TEILUNGSMEUNZ) в 15 та 30 крейцерів 1807 р. (тобто пів- та чверть рейнського флорина (рис. 38, 39). Зважаючи на величезні обсяги емісії (56,14 млн фл.), влада установила тоді ж обов'язковий прийом банкочетлів під страхом покари. Економічна ситуація призвела до їх знецінення, що непрямо засвідчують тогочасні документи. Враховуючи курсове співвідношення, за циркуляром № 10 984 від 16 березня 1807 р. населенню Буковини було дозволено для полегшення оплати ребунциального податку замість 20 крейцерів конвенційною монетою (КМ) сплачувати 35 крейцерів банкочетлями чи мідними грошима (“кръцарім бани де конвенціе – банкочъдули, сау бани де арамъ”), тобто перевищення сягало тут 150 гульденів банкочетлями на 100 гульденів КМ. Такі пониження курсу мідних банкочетлів після „реформи 1806 р.” викликало на Буковині зміну настрою серед населення та чутки про зниження вартості банкочетлів – до цього часу лише купці, які скуповували цінні метали, розуміли неминуче падіння банкочетлів. У 1807 р. з'явилися численні фальшиві паперові банкочетлі.

Монетні двори продовжили карбування монет, проте в умовах військових дій та фінансової кризи це виявилось для держави непосильним завданням. Монетне виробництво з цінних металів зменшилося порівняно з періодом 1792–1802 рр. майже в 2,5 рази, досягши близько 100 млн фл. срібними монетами (в т. ч. 22 млн білоном) та 9 млн фл. золотом, проте зросло до 136 млн. інфляційних флоринів міддю (!). Через катастрофічну нестачу срібних монет, що стали мірою вартості в галицько-буковинському обігу (ажіо срібла на 1802 р. складало 78 %), продовжують з'являтися

монети сусідніх держав, розповсюджені тут ще до австрійської окупації та в період військової адміністрації: конвенційні карбування німецьких держав (див. їх перелік у 2.3.3.3), турецькі піастри та російські рублі. Галицьке губернаторство було вимушене періодично дозволяти їх циркуляцію у 1792 р., 1807 та згодом – у 1817 р., встановивши відповідний курс. За розпорядженням Галицького губернаторства у 1803–1804 рр. проводилося визначення їх кількості в окружних касах. Певним джерелом іноземного срібла стала сусідня Бессарабія, де перебувала російська армія (1806–1809), солдати якої розплачувалися рублями за фураж та провіант за пониженим курсом: 1 рубль=1 юзлук (=100 пара) (замість дійсних 127 пара). Внаслідок закупок росіяни втрачали не лише близько 30 % вартості грошима, а й срібну монету, яку, за донесенням головнокомандуючому Дунайською армією Прозоровському, „вивозили великою кількістю за кордон як у межі Оттоманської Порти, так і в австрійські володіння” (і в т. ч., імовірно, на Буковину), що засвідчують знахідки цієї монети тих років.

4. Грошовий обіг та спроба стабілізації в 1807–1809 рр.

Внаслідок Тільзійського миру (26.06–8.07.1807), що поділив сфери впливу в Європі між Францією та Росією, Австрія виявилася оточеною військами Наполеона та його російського союзника. Це знову ускладнило становище Буковини, що адміністративно належала до Галичини, на яку, з одного боку, претендувала відроджувана Наполеоном Річ Посполита, а з іншого – Росія, яка окупувала Дунайські князівства та порубіжний Хотин. Тому владу хвилювало те, що чернівчанин Матіяс Мандштайн таємно вербував солдат для російського корпусу в Молдові. У 1808 р. через 6-тисячні Чернівці, населене молдаванами, „руснаками-русинами” (українцями), німцями, євреями та вірменами, поверталось 10 тис. російського війська, яке ще в 1805 р. допомагало в італійській кампанії австріякам. Місцеве населення мало надати росіянам за 2,5 “спальні крейцери” притулок над головою, соломі, дрова та навіть посуд для приготування харчів. Побіжні рейди російських військ дошкуляли Буковині аж до 1811 р., поки Меттерніх не висловив російському послу протест, що ці дії будуть розцінюватися як оголошення війни.

Оскільки обігової монети катастрофічно

Рис. 37.
20 крейцерів Андреаса Гофера, Укняжене графство Тироль, срібло, м. д. Галь, 1809 р.

не вистачало, то було, з одного боку, інтенсифікувати випуски банкочетлів (у т. ч. і мідних 15 та 30 кр.), а, з іншого, зняти на переплавку монету, яка не користувалася довірою. Тому, враховуючи потреби стабілізації, з обігу за розпорядженням Франца I від 17 вересня 1807 р. мали бути вилучені та переплавлені 17-крейцеровики і старі семикрейцеровики (молд. “мърієши ши пѣтачи чей веки”), які лише протягом чотирьох тижнів приймалися в емісійних (державних) касах за їх номінальною вартістю, а потім всього за 15 та 6 кр. Через регулярне фальшування 7-крейцеровиків 1802 р. у сусідніх країнах, курс 7-крейцерових монет довелося у 1807 р. понизити до 6 кр. а самі монети зняти з обігу в 1809 р. Вилучення старих семи- та сімнадцятикрейцерових монет поряд зі скуповуванням пошкоджених золотих і срібних монет та пізніших мідяків “Віденської валюти” затяглося на роки – ще з'являться патенти 1816 та 1820 р., що в черговий раз заборонять їх обіг.

Грошовий ринок Австрії продовжував

Рис. 38.
30 крейцерів, Франц I, мідь, Австрійська імперія, м. д. Шмьольніц, 1807 р.

Рис. 39.
15 крейцерів, Франц I, мідь, Австрійська імперія, м. д. Відень, 1807 р.

Рис. 40.
Цісарський палац Шенбрун поблизу Відня.

Рис. 41. Спальня Наполеона в палаці Шербрун, 1805–1809 рр.

користуватися іноземною монетою, яку Міністерство фінансів намагалося використати для перекарбування. У цьому плані слід розуміти дозвіл цісарсько-королівського Галицького губернаторства (Галицького королівства) від 11 вересня 1807 р. ввозити турецьку монету у вигляді срібного брухту. Ідея, вочевидь, виявилася не дуже вдалою – в край потрапила білонна турецька розмінна монета, яку інтенсивно

Рис. 42.
Банкоцетлі в 10 гульденів, 1806 р.

карбував Махмуд II (1808–1839 рр.). Тому 6 травня 1808 р. губернаторство заборонило своїм циркуляром подальший ввіз іноземної розмінної монети.

5. Грошовий обіг та нова війна 1809 р.

Окрилений успіхами антинаполеонівського повстання в Іспанії, австрійський цісар (під впливом міністрів зовнішніх справ – спочатку Штадіона, а згодом Меттерніха – та третьої дружини Марії-Людівіки Д’Есте, позбавленої французами спадкових володінь) розпочав нові воєнні дії в травні 1809 р. “Щоб повернути Германії незалежність та національну честь”, 310 тис. цісарського війська було спрямовано проти французьких союзників (а саме Рейнського союзу, Баварії, Італійського королівства та Великого герцогства Варшавського, характеризуваного в тогочасній епіграмі як “герцогство Варшавське, монета прусська, армія польська, король саксонський, кодекс французький”). У відповідь на прорив ерцгерцога Фердинанда до Варшави, герцогство спрямувало своє військо на австрійську Галичину. 14 тис. вояків під командуванням князя Ю. Понятовського загрожували й 208-тисячній Буковині. Після проведених богослужінь фельдмаршал князь Гогенлоє, Карл фон Фріденталь, ц.-к. губернаторський радник, та Іоанн фон Плацер, ц.-к. староста (крайсгауптман), звернулися 9 червня 1809 р. до “хоробрих і вірних” жителів Буковини із закликом „спішіться жь Конно, и піхотою в Черновци для захищення Буковинських Границь”. М. Калмуцький почав формувати ескадрон добровольців, на який місцевий клер за ініціативи єпископа Влаховича зібрав 1400 фл. пожертвувань. Згодом представники ландверу, організованого за ініціативою ерцгерцога Йосифа у 1808 р., 1232 добровольці з Буковини (756 кіннотників у 5 ескадронах та загін 376 піших арнаутів) брали участь у бойових діях 23 липня 1809 р. Буковинці були оточені між Заліщиками та Тернополем й інтерновані на Буковину, де їх розпустили у травні 1810 р. Тоді ж розпочалася епідемія тифу, яка тяглася до 1810 р., забравши життя тисячам буковинців.

Загалом внаслідок воєнних дій вся Західна Галичина відійшла до Герцогства Варшавського, яке зберігало зацікавлення Покуттям та Буковиною. Не меншим був

інтерес Росії. На Буковині поширювалися чутки, що Буковину, разом із прикордонними до неї округами Галичини, віддадуть Росії в обмін на рівноцінну область у Варшавському герцогстві. На це були певні підстави. Ще раніше (у 1808 р.) Наполеон, спокушуючи російського царя обіцяркою віддати тому „Схід”, а собі залишити „Захід”, вимагав активної військової позиції Росії проти Австрії коштом австрійської Галичини та її „володінь біля Карпат”. Тому Олександр I, підписуючи договір 1809 р. із Францією та Австрією, за яким він отримав Тернопільський, Бережанський, Заліщицький та Золочівський округи, зауважив: „Я бажав би за краще, щоб приєднана була до моєї імперії округа Чернівецька”.

Того ж часу селянин Андреас Гофер (1767-20.02.1810, Мантуя), довірена особа діяльного ерцгерцога Йоганна (1782–1859), молодшого брата Франца II, у 1809 р. підняв у Тіролі повстання. На знак підтримки цісар Франц послав Гоферу золотий ланцюжок та 3000 дукатів. До своєї поразки 21 жовтня 1809 р. Гофер зумів, тричі розгромивши війська баварців, французів та італійців під Бергізелем, установити незалежність Тіролю (15.08-21.10.1809) та навіть карбувати власну монету, відому в західноукраїнських землях у поодиноких екземплярах (рис. 37).

Проте війська Наполеона після перемоги під Ваграмом та Асперном, як і в 1805 р., вступили у Відень. 13 жовтня було укладено Шенбрунський мир, а 14 жовтня 1809 р. – Віденську мирну угоду, за якою Австрія втратила 110 тис. кв. км своєї території, 3,5 млн населення (Зальцбург, Горицію та Іллірію з Трієстом та Західну Галичину) і була вимушена сплатити після довжелезних торгів замість 134 млн лише 85 млн флоринів контрибуції.

Оскільки монети не вистачало, то 19 грудня 1809 р. з’явився сумнозвісний

Рис. 43.
Банкоцетлі в 100 гульденів, 1806 р.

Рис. 44.

Климент Вензель князь Меттерніх.

патент, за яким „все срібло, за винятком ложок, годинників, хірургічних інструментів та старовинних медалей, необхідно здати на монетні двори” взамін на знецінені банкнотли (рис. 42, 43).

Події 1809 р. витворили модель австрійської політики на найближчі 40 років – у 1809 р. посаду міністра закордонних справ (після нелюбого цісарю аристократа Тугута, насмішкуватого „якобінця” Кобенця та „всенімецького” патріота Штадіона) обійняв західноєвропейський раціоналіст з Райнланду князь Климент Меттерніх-Віннебург (1773–1859).

Цей тонкий знавець людей, винятково розумний та різнобічно (хоча й дещо поверхнево) освічений блискучий дипломат із чарівливими манерами заімпував цісарю завдяки своєму особливому таланту вичікувати сприятливі ситуації. Загалом зовнішня політика Меттерніх та Франца I ґрунтувалася на переконанні, що головною загрозою для Відня є французька агресія, а основною турботою – безпека Австрії та її італійських володінь. Тому, незважаючи на заручини дочки імператора Марії Луїзи з Наполеоном (1810), які були спробою Меттерніх розбити союз Франції та Росії, Франц I приєднався до прусько-російської коаліції у час вибуху визвольних війн. Внаслідок воєн та численних контрибуцій Австрія стала у 1811 р. державою-банкрутом.

Основною причиною цьому була невдала кампанія 1809 р. на широкому фоні нестачі якісної монетної маси. У лютому 1809 р., за звітами галицького фінансового управління, в обігу на 400-тисячній Буковині та в

2,5-мільйонній Галичині перебувало грошей всього на 2 млн. 200 тис. фл. банкнотлями та монетами (в т. ч. 10 тис. голландських та 37 тис. 220 цісарсько-королівських дукатів!). У зв’язку з військовим конфліктом 1809 р. (та пізнішою контрибуцією) монети (особливо золото, а потім срібло) знову практично зникли з обігу і Галицьке королівство розпочало інтенсивне листування з Придворною палатою та Міністерством фінансів щодо забезпечення державних закладів готівковими грошовими засобами на час війни та порядок оформлення грошових переказів. Для компенсації обігових коштів почали збирати пожертвування, а для армії – скуповувати золоті та срібні монети за підвищеним курсом. Мир 1809 р. обійшовся виплатою контрибуції – 89 млн фл золотими та срібними монетами, а сама війна 1809 р. коштувала 262 млн фл. 19 грудня 1809 р. з’явився цісарський патент про здачу всякого срібла на монетні двори.

Губернаторство відповідно „спустило” на Буковину циркуляр про нову контрибуцію (повторну здачу) срібла та срібних виробів державі та конфіскацію церковного срібла, внаслідок чого всяке срібло зникло. Ажіотаж призвів до спекуляції і контрабанди золотих та срібних монет та посилення лихварства. Цісарсько-королівський комісаріат поліції розпочав у 1810 р. жорстоку боротьбу з проявами цих явищ.

Ні податки, ні позики, ні економія на монетному матеріалі та карбування в міді не могли задовольнити всі необхідні видатки, які в основному перекинули на „терплячий” папір. Для подальшого покриття бюджетного дефіциту та воєнних видатків Міністерство фінансів і далі випускало додаткові емісії банкнотли, за які французи насмішкувато прозвали австрійців „паперовими солдатами”. Ці „солдатики” не змогли вистояти в австро-французькій війні, внаслідок чого репарації після Аустерліца та Ваграма істотно підняли державні видатки з 145 млн фл. до 355 млн фл. (1810). Для підтримки паперових грошей австрійський уряд інтенсифікував випуск мідних монет (яких накарбували з 10 млн фл. у 1801 р. до 140 млн фл. у 1811 р., зекономивши цим типом емісії грошей на 40 млн фл.). Емісії банкнотли (від 1.06.1806 р.) продовжували зростати, унаслідок чого виріс їх лаж як свідчення нестачі срібної монети (1809: 196 гульд.).

Кількість асигнацій непомірно збільшувалася. З’явилися численні фальшування й на окраїнах імперії. За

декретом від 7 вересня 1811 р., що відмінив вересневе положення 1803 р., Галицький апеляційний суд оголосив смертну кару (Todesstrafe) за фальшування грошових знаків – банкнотли чи викупних білетів. У Відні асигнації, кількість яких непомірно зросла, різко впали в ціні. Службовці, які отримували платню лише асигнаціями, помирали з голоду; армія гроші не доотримувала, а інваліди просили милостиню на дорогах. Цинічні друзі міністра фінансів, до речі, безкорисливого графа Йосифа Валліса, що гарно заробляли на актуальній інформації від нього, цинічно говорили про народ: „Ті, які загинули в бою (тобто були доведені до злиднів та померли з голоду), померли славною смертю за Вітчизну”. Наживалися лише фінансові ділки, які вклали гроші-банкнотли в нерухомість, меблі, одяг. Вони розбещували натовп своїми скандально здобутими багатствами – дехто з багатіїв припалював люльку банкнотлями.

Результатом такої невідрегульованої фінансової політики став новий розлад грошового господарства, який у 1811 р. призвів до банкрутства Австрії. Слід зазначити, що через ці причини та континентальну блокаду значну фінансово-економічну кризу переживала в 1811 р. Франція. Подібні проблеми (25 %-ний лаж асигнаціями) виникли і в сусідній Росії, в якій за ініціативи М. М. Сперанського та указом Сенату від 27 червня 1810 р. намагалися навести фінансовий порядок, встановлюючи „єдину грошову систему”.

Рис. 45.

Викупні білети в 5 та 20 гульденів, 1811 р.

Рис. 46.

3 крейцери Віденської валюти, Франц I, мідь, Австрійська імперія, м.д. Відень, 1812 р.

Рис. 47.

1/2 крейцера Віденської валюти, Франц I, мідь, Австрійська імперія, м.д. Шмьолніц, 1812 р.

6. Банкрутство Австрії та віденська валюта (1811–1815)

Коригуючи ситуацію, в 1811 р. Франц I спробував (імовірно, за порадою міністра фінансів) урівняти імперський та угорський курс валюти, понизивши ціну угорської валюти до австрійського рівня. Після того як угорський сейм таку вимогу рішуче відхилив, цісар роздратовано анулював скликання цього органу. За пізнішою офіційною інтерпретацією, що приховувала справжні причини (в т. ч. і катастрофічні наслідки Пресбурзького (1805 р.) та Шонбрунського миру 1809 р.), фінансова криза, вважалось, була спричинена малою участю Угорщини в державних видатках. В обігу березня 1811 р. перебувало понад 1060 млн флоринів банкочетлями, наслідком чого було катастрофічне підняття цін, підвишене ажю та подальше зникнення срібних монет. Тоді ж 100 флоринів сріблом відповідали 833

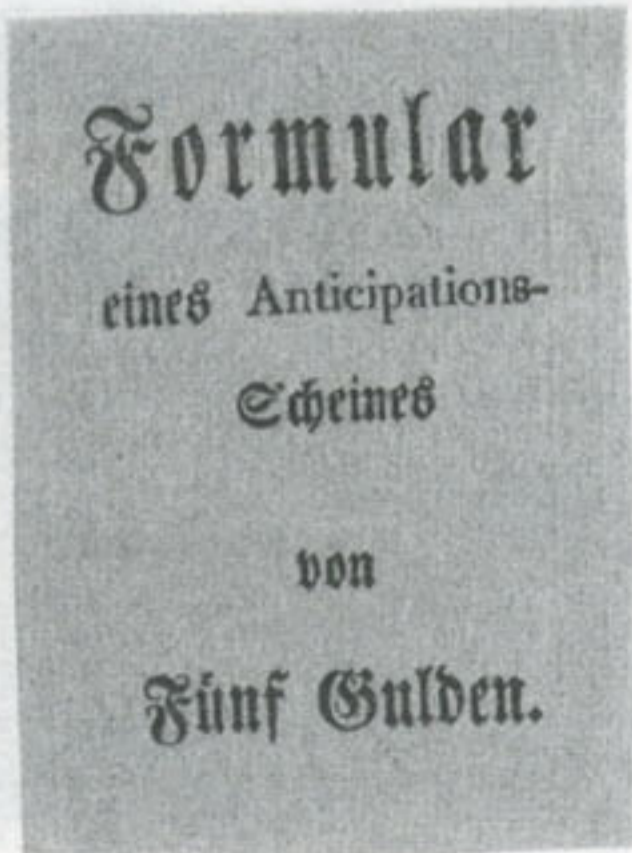

Рис. 48.

Антиципаційний білет в 5 гульденів, 1813 р.

флоринам банкочетлями (лаж = 833 %) і, навпаки, 100 фл. банкочетлями склали 12 фл. сріблом, що становило співвідношення 1:8,3 (!). Держава була більше не в стані покривати борги, що означало державне банкрутство, проти чого різко виступав граф Ціхі (Zichy).

Таке високе ажю і стрімкий ріст цін спонукали розумного й енергійного міністра фінансів, богемського бургграфа та президента Придворної палати, Й. Валліса (на основі нестандартного в попередній практиці квантитативного аналізу) до першої австрійської девальвації банкочетлів та мідних монет не у 8, а для полегшеного рахунку (та й змоги скористатися старими знаками) лише в 5 разів – за старий банкочетль у 100 флоринів виплачували один викупний білет у 20 фл. Саме це співвідношення 1:5 лягло в основу грошової реформи 1811–1812 рр., відомої як запровадження віденської валюти (Wiener WKhung, W.W.). Тому за патентом від 18 лютого 1811 р., точне авторство якого ще не встановлено, старі банкочетлі мали бути замінені новими паперовими грошима: вимінними або викупними білетами (Einlösungsschein) у розрахунку 5:1 (рис. 45).

Тоді ж для фінансового регулювання фінансової системи було створено Центрально-фінансову надворну комісію (19.03.1811–20.12.1814), якою спочатку керували граф Валліс, а потім граф Йозеф. За додатковим цісарським розпорядженням, з 15 березня 1811 р. усі податки та державна заробітна плата (за винятком пенсій) почали оплачуватися викупними білетами чи банкочетлями (що відповідали п'ятикратному розміру білетів). Це означало різке зменшення паперової маси в обігу без державного інтервенційного втручання. Виникли, однак, певні організаційні проблеми на державному рівні, що стосувалися випуску необхідної кількості білетів та карбування мідної розмінної монети, адже вартість популярних банкочетлів в 2 та 1 фл. склали відповідно 24 та 12 кр. ВВ. Це й засвідчують численні архівні матеріали з Відня.

Проведення реформи, що наносила суттєві збитки громадянам, вимагало багато організаційних зусиль не лише в Австрії, а й на Буковині. Дізнавшись, наприклад, про реформу 1811 р., житель громади Хрещатик Михайло Мохринський (точніше, хтось з правників – замість підпису стояв хрестик) написав у губернаторство клопотання про дозвіл на оплату щойно придбаного господарства банкочетлями, які він збирав

довгі роки, на яке він так і не отримав відповіді. Подібні випадки викликали обурення буковинців і Галицьке губернаторство встановило спостереження над настроями населення. Для інформування громад Буковини про процедуру обміну відбулися відповідні інструкції в Чернівцях, Сучаві, Сереті, Кимполунзі, Кіцмані, Сторожинці, Жучці, Солці тощо. Внаслідок обміну в касах накопичилися значні суми банкочетлів. До 31 травня 1812 р. Станіславська окружна рада збрала, наприклад, близько 11088 флоринів, які староста Штуттергайм (Stutterheim), боячись грабунку, слізно благав у Галицькому губернаторстві якомога швидше забрати від нього.

Реформа тривала. Щоб запобігти, за словами Й. Валліса, „заклинюванню повсякденного обігу” (Stockung im teaglichen Verkehr) через нестачу розмінної монети, до 31 жовтня 1812 р. дозволили обіг популярних паперових банкочетлів в 1 та 2 фл. та мідних монет попередніх емісій (у т. ч. мідних банкочетлів, які також стали в п'ять разів дешевшими – 30 крейцерів 1807 р. були переоцінені в 6, а 15 кр. 1807 р. – в 3 кр. 1812 р.). Зазнали переоцінки ще 3 та 1 кр. 1800 р. (відповідно та 2 та 1 кр. ВВ)], а 6, 1/2 та 1/4 кр. взагалі не допустили до переоцінювання. Банкочетлі можна було до цієї дати використовувати для закупівлі товарів в межах 1 гульдена (точніше 59 кр.). Старі мідні монети намагалися вивезти за кордон та переплавляти, що в черговий раз заборонило губернаторство. За цей час, за цісарським указом від 4 січня та патентом від 30 березня 1812 р., на монетних дворах Шмьолніца та Сіклова (Оравічи) мідні банкочетлі перекарбували на нові монети в 3, 1, 1/2 та 1/4 крейцерів ВВ (Віденської валюти), чим було покрито потребу в розмінній монеті (рис. 46, 47).

Загальна емісія нових грошей, що мали замінити як державний борг старі банкочетлі на суму понад мільярд флоринів (точніше, 1060 млн флоринів банкочетлями), склали 208,64 млн флоринів викупних білетів. У цісарському патенті було також гарантовано, що емісія цих білетів не перевищить чверть мільярда флоринів. Проте війна продовжувалася, і для покриття нових військових видатків у 1813 р. були додатково випущені еквівалентні викупним антиципаційні білети (Anticipationsscheine), які мали „антиципувати” податки, тобто в рахунок майбутніх прибутків від земельного податку (рис. 48). Загальний обсяг білетів сягнув спочатку (1813) на 45 млн фл., проте у

Рис. 49.
Місто Городенка, ХІХ ст.

1815 р. він перевищив вже 470 млн фл. – визвольна війна обійшлася в 580 млн фл.

Недостатньо правильний вибір курсу (1:5 замість 1:8, чим визначилося дизажіо й нових білетів), відсутнє металеве покриття (попри мідні випуски), збільшення емісій та не завжди оптимальне проведення реформи – про неї знали, як мовилося в той час, усі знайомі Валлісу ділки – призвели згодом до суттєвого ослаблення кредитної системи Австрії. Поряд із тим, планомірна реформа, проведена уперше на наукових основах вольовим графом Валлісом, знаменувала нову та, на нашу думку, необхідну сторінку грошового обігу Австрії, відомою як „Віденська валюта”.

Ці нові паперові гроші віденської валюти (W.W. у німецькомовних документах, далі ВВ), що отримали місцеве позначення (fl. in valuta), утвердилися в буковинському обігу. За документами громади Брідка від 1 листопада 1811 р., селянин отримував право розраховуватися „флоринами у валюті” чи худобою за 12 днів панщинної роботи. Селяни громади Молодії були зобов’язані здавати дрова – за один станжен (сажен) дров зараховувалося 30 кр В. В. Частину с. Банилів Релігійний фонд продав за 13064 гульденів викупними білетами. Іван Волчинський із Звиняча у своєму заповіті залишав дочкам у 1814 р. 8000 лей в „айнлезиншайне” на зейстру (придане).

У деяких буковинських та галицьких касах з’явилися фальшиві викупні білети до 20 флоринів КМ. У 1812 р. галицьке губернаторство віддало розпорядження про розшуки фальшивників. У 1814 р. у Яссах нарешті заарештували чернівчанина Йозефа Худицького (Chudzizki), якого відправили до Чернівців. Про його подальшу долю можна лише здогадуватися – за циркуляром ц. к. Галицького апеляційного суду від 7 вересня 1811 р. за фальшування грошових знаків (як монет, так і кредитних паперів) тому загрожувала смертна покара.

Сама грошова реформа 1811–1812 р. вимагала срібного покриття, тому в 1810–1814 рр. у Галичині та на Буковині був проведений ряд заходів з конфіскації золотого й срібного церковного майна та здачі срібних виробів з їх подальшим обміном на державну монету. Так, наприклад, у 1811 р. тільки в храмах повітового містечка Городенки, що в Східній Галичині, було конфісковано до трьох кілограмів срібних та золотих виробів.

Нестачу розмінних монет австрійський уряд намагався компенсувати випуском нових мідних монет вартістю 3, 1, 1/2 та 1/4 кр. 1812 р. (рис. 46, 47). Для цього були зняті з обігу попередні випуски та була проголошена заборона вивозити мідні монети з Буковини за рубіж. На грошовий ринок Австрії та її земель (у т. ч. Буковини) увірвалася іноземна монета: За оцінками таблицями тих часів, Австрія 1813–1815 рр. була переповнена різномісними монетами: російськими старими та новими рублями, конвенційними австрійськими та австро-нідерландськими, саксонськими, польськими (з датами 1765–1786 рр.) та неконвенційними пруськими талярами і їх фракціями, а також французькими 1-, 2- та 5-франковими монетами, 1-, 2- та 5-лірними італійськими монетами тощо.

Серед золотих монет циркулювали австрійські, угорські, зальцбурзькі, голландські, венеціанські, флорентійські дукати тощо. Ці монети проривалися на грошовий ринок Австрії переважно в межах дотику кордонів унаслідок того, що Австрія відчувала гостру нестачу власних монет, тезаврованих населенням. Австрійські випуски золотих суверенів були призупинені з 1799 по 1818 включно, 4 дукати не випускалися з 1803 по 1810 р., попередні емісії дукатів 1803–1813 рр., що тезаврували багаті прошарки населення, покривали всього 12 млн фл. (65 % періоду 1793–1802 рр.), а в 1814 р. карбували дукатів лише на 980 тис. фл.

Австрійської срібної монети з’явилося ще не багато – до 20 млн. фл. монетами 1810–1815 рр. роках (з них близько 8,5 млн невисокоякісними цванцігерами) (рис. 50).

У цих умовах, як і раніше, активно циркулювали монети сусідніх німецьких країн, що відзначалися, однак, певними відхиленнями від конвенційних норм карбування. Тому Надвірна палата, провівши в квітні 1813 р. вальвацію (оцінку внутрішньої вартості), рекомендувала до обігу монети, зафіксовані в обігу Буковини (+): курфюрств Баварії (лише таляр+ та

Рис. 50.
20 крейцерів (цванцігер, сороківець), Франц I, срібло, Австрійська імперія, м. д. Відень, 1810 р.

гульден) та Трір (таляр, гульден, 20, 10+ та 5 кр.), єпископства Зальцбург (20 кр.+), князівств Гогенлое-Вальденбург (таляр), Гессен-Дармштадт (10 кр.), Вюрцбург-Бамберг (таляр, гульден, 10+ та 20 кр.), Байройт (таляр, гульден, 20 кр.+), маркграфства Ансбах (таляр, гульден, 10 та 20+ кр.), герцогств Вюртемберг та Пфальц-Цвайбрюкен (таляр), імперських міст Аугсбург та Регенсбург (таляр+, гульден, 10 та 20+ кр.).

Лише завдяки гнучкій політиці Меттерніха на післявоєнному Віденському конгресі (18.09/1.11.1814 - 9.06.1815) Австрії вдалося добитися воєнних репарацій (700 млн. франків), 69 млн гульденів з яких послужили основою для переведення грошового обігу на конвенційну монету та його подальшої стабілізації (рис. 53, 54).

Використана література:

1. **Огуй О. Д.** Історія обігу грошових одиниць та їх найменувань на Буковині. Австрійський період (1774-1918/21). – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 578 с.
2. **Огуй О. Д.** Монетно-лічильні найменування на Буковині та в Молдові в кінці 14-першої третини 19 ст.: Проблема поліномінацій в адаптивних термінологічних системах. – Чернівці: Рута, 1997. – 225 с.
3. **Каглян О., Огуй О., Танащук Н.** Грошовий обіг монет Австрійської імперії в Західній Україні в ХУІІІ-ХХ ст. // Нумізмати́ка і фалеристика. – 1997. - №4. – С.28-43.
4. **Матеріали** Державного архіву Чернівецької області

Сотник Микола Битинський — людина "великого універсального знання"

Олександр Кучерук (Київ)

Микола Битинський залишив свій слід у низці допоміжних історичних наук, зокрема геральдиці, фалеристиці, вексилології, емблематиці, уніформології, він був автором двох нагород УНР — Хрест Симона Петлюри (остаточний варіант) та Воєнний хрест, написав низку досліджень із зазначених дисциплін, як графік створив чимало мистецьких творів, докладався до книжкових ілюстрацій, залишив по собі малярські роботи, ікони, працював на педагогічній ниві, писав вірші, спогади, не цурався журналістської праці. Всього і не перерахувати...

Посвідчення майора М. Битинського, 1950 р.

Посвідчення М. Битинського — члена Союзу колишніх українських воєнків, 1950-і роки.

Народився Микола Битинський на Поділлі, як він сам любив говорити — „на Великій Україні”, в містечку Літині 24 листопада за старим стилем 1893 р. в родині Оверка Битинського. В родині було ще двоє дітей. Згодом родина переїхала до Кам'янця-Подільського, де губернський секретар О. Битинський працював у поштовому відомстві. У Кам'янці Микола пішов до школи, в одній із своїх автобіографій М. Битинський писав „по початковій науці вчився в 4-класовій міській школі (міське училище), потім закінчив 2-річні педагогічні курси, отримав звання народного вчителя і коротко вчителював у с. Карбівка Гайсинського повіту. По тому закінчив 4-класну Художньо-Промислову школу по класу малювання [1], в якій вчився з 1908 по 1912 р. Учнем він був досить непоганим (крім співів), найкращі успіхи мав у малюванні, кресленні та каліграфії. В Художньо-Промисловій школі його викладачем був, зокрема, В. Розвадовський (1875—1943), котрий вчився у А. Куїнджі, у Петербурзькій Академії мистецтв, а 1905 р. заснував у Кам'янці художню школу у якій працював до 1912 р. Довший час українські теми були головними у творчості В. Розвадовського, найважливіші твори виконані ним на поч. ХХ ст. Потім обставини змусили його переїхати до Ташкенту, де і прожив решту життя [2].

З початком Першої світової війни М. Битинського мобілізували до російської армії. Родина без батька, який на той час вже помер, переїхала до родичів на Чернігівщину, подалі від воєнної завірюхи. Юнака направили служити рядовим 27 запасного піхотного полку [3], 1 січня 1915 р. переводять до 9-го Фінляндського полку звідки 22 грудня того ж року посилають до 2-ї Оренбурзької

школи прапорщиків, по закінченню якої, він вже прапорщиком служить у 17 інженерній роті 66 Бутирського полку під Двінськом, де у серпні 1917 р. призначається начальником саперної команди. Військову службу у російській армії закінчив у листопаді 1917 р. За участь у бойових діях нагороджений орденом Св. Анни IV ст.*.

До березня 1919 р. М. Битинський жив у Кам'янці-Подільському, якийсь час навіть вчителював у с. Демшина неподалік від Кам'янця-Подільського і перебував на військовому обліку у Гайсинського повітового „військового начальника”. І лише у березні 1919 р. мобілізований до Армії УНР і призначений поручником 1 сотні інженерного куреня 2-го інженерного корпусу у Вінниці, але одразу направлений на місячні військово-вчительські курси, що готувала інструкторів культурної і національної освіти. Влітку повертається до військової служби на посаду командира сотні 1-го рекрутового полку. У боях під Проскуровом у листопаді 1919 р. потрапив у полон до денікінців звідки незабаром втік, але був інтернований поляками і направлений у табір в Ланцуті.

Починаючи з березня 1920 р. він служив у 6 стрілецькій дивізії (командир генерал М. Безручко) як командир саперної сотні. У жовтні 1920 р. підвищений до звання поручника зі старшинством з 10 травня 1917 р., тобто з часу завершення служби у російській армії. Пізніше, з його слів, „в складі своєї дивізії брав участь в боях при поході на Київ і при відступі з нього. При тому брав участь і в історичній обороні Замостя побудовою з технічним куренем сильних польових укріплень навколо міста, що дало можливість дивізії витримати трьохдобову тяжку облогу і масові штурми більшовицької кінноти Буденного” [4].

* Найнижчий, перший орден в системі російської системи нагород, але який відкривав дорогу до наступних орденів, що за сприятливих обставин приводило до особистого дворянства, а то і спадкового та доступу до отримання вищої військової освіти, що у свою чергу давало можливість, радше теоретичну, до отримання вищих військових звань.

Не вважаючи поразку у Визвольних Змаганнях остаточною, значна частина особового складу Армії УНР перебуваючи у польських таборах підтримує можливу у таборових умовах бойову готовність, зберігає військову структуру, проводить навчання тощо. М. Битинський разом з іншими перебував (з кінця 1920 р.) в таборах інтернованих вояків Армії УНР, спочатку у Олександрові-Куявському, а по тому у Шипьорно поблизу Каліша. Тут він служив начальником культурно-освітнього відділу штабу дивізії (начальник – генерал В. Змієнко) і табору, де 1921 р. його підвищено до рангу сотника зі старшинством з 10 листопада 1918 р. Про таборове життя українських вояків М. Битинський писав так: “Шабля і рушниця замінені були на книжку й інші знаряддя культури, і з цією новою зброєю в новій фазі боротьби за Батьківщину український вояк на цій відповідальній стійці виконав так само чесно свій обов’язок, як перед тим виконував його у полі” [5].

Хоча перші проби пера М. Битинського, за його словами, датуються 1912 роком у час перебування в художній школі у Кам’янці-Подільському, але саме у таборах він активно співпрацює з українською таборовою пресою. Спочатку разом з частинами 6 стрілецької дивізії він перебуває у таборі у місті Олександрові. Зокрема, призначений у серпні 1920 р. редактором газети „Нове життя”, що виходила у таборі. Перше число “Нового життя” вийшло 15 грудня 1920 р., друкувалося на “шапірографі” накладом близько 40 примірників, а вже з 39 числа часопис друкувався високим друком у таборовій друкарні 6 стрілецької дивізії, наклад збільшено до 250 примірників. У квітні 1922 р., замість кількох дрібних таборових видань створено спільне - “Український Сурмач”, та й це видання проіснувало недовго, з ліквідацією таборів перестало виходити.

У таборі М. Битинський для потреб курсів українознавства, на яких він викладав, підготував і видрукував збірку текстів для слухачів „Наша Батьківщина – Україна” (1923 р.). Крім викладання на курсах українознавства, М. Битинський працював вчителем креслення і малювання в старших класах української реальної школи в Шипьорно і у тому ж таборі вчив малюванню та читав лекції з історії українського мистецтва в малярській студії. Таборові професійні курси, студії, гуртки, школи тощо надавали можливість інтернованим отримати фахову підготовку, яка стала б їм у пригоді після виходу з таборів та повернення до цивільного життя. Пише він під псевдонімом Микола Оверкович (псевдонім утворено від імені його батька Оверка) також і вірші,

М. Битинський.

Знак Воєнного хреста (серійний), 1957 р.

частину з яких опубліковано у табірній періодиці, а у 1923 р. його поезія вийшла у табірному видавництві окремою збіркою “В гromі і бурі”, на жаль, наклад її був досить малим і нам не вдалося розшукати цю збірку.

Приязельські стосунки зав’язалися у нього з о. Петром Білоном, котрий 1921 р. разом з однопумцями заснував у таборі в Олександрові (з 2-го числа часопис виходив у таборі Шипьорно) “неперіодичний журнал Братства Св. Покрови 4 і 6 стр. дивізій” під назвою “Релігійно-науковий вістник”. Всього вийшло 15 чисел і, як багато табірних видань, “Вістник” припинив своє існування після ліквідації таборів інтернованих військовиків Армії УНР на території Польщі. У цьому часопису надруковано кілька поезій М. Оверковича релігійної тематики. Наведемо лише один уривок з поеми “У Великі Дні”:

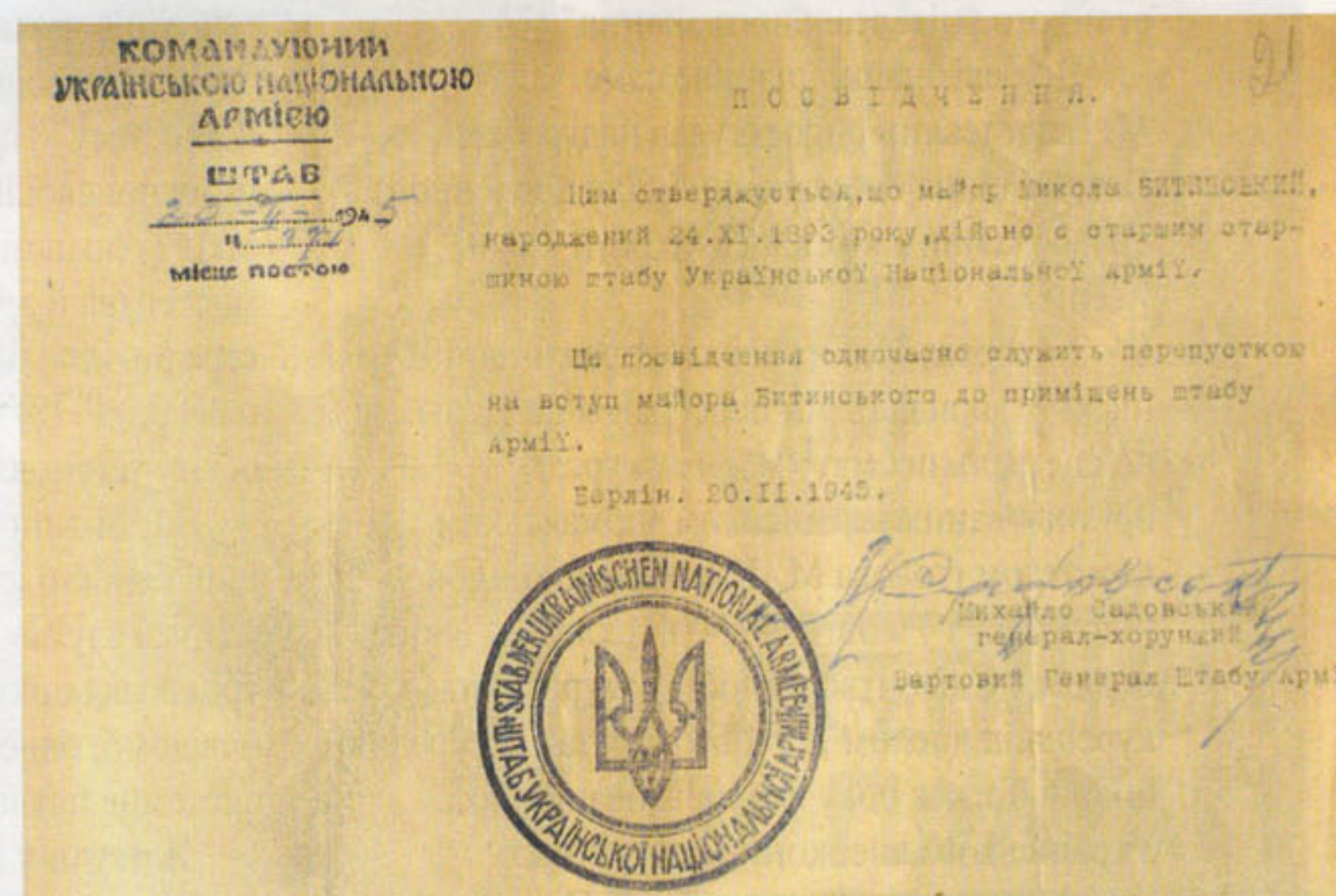

М. Битинський.

Знак Хреста Симона Петлюри (серійний), 1936 р.

Слова письма святого нагадали
В цей день сумний, невтішний і мені,
Що так колись Іуди продавали
І мій народ, конаючи в борні.

Що ще й тепер словами правди й миру
Нові іуди з медом на устах
Ведуть народ мій бідний під сокиру,
В ярмо заковують на розпач і на жах ...[6]

Посвідчення майора М. Битинського старшого штабового старшини УНА, 1945 р.

М. Битинський. «Пам'яті героїв Крут», 1930-і роки.

Згодом Петро Білон писав у своїх спогадах про М. Битинського „обставини і різнородна обдарованість казали сотникові Української Армії братися за все: за редагування, за поезію, за малярство, за графіку, за проектування хрестів, медалів, надгробних пам'ятників, ілюстрацій, гербів, портретів, за статті, починаючи від популярних на різні теми і кінчаючи вузькоспеціальними з головної фахової ділянки – геральдики. Все це вимагало великого універсального знання” [7].

До речі значно пізніше саме М. Битинський спроектував надгробок Петра Білона на кладовищі біля церковного православного комплексу у Баун-Бруці (США).

У таборах М. Битинський прожив до 1923 р., після їх ліквідації він перебрався до Праги, де на спеціальних матуральних курсах організованих українським громадським комітетом (голова М. Шаповал) пройшов підготовку і у жовтні 1924 р., склавши іспити, отримав Свідоцтво зрілості матуральних курсів під числом 22, тобто атестат за середню школу. Того ж року був зарахований до Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі на підвідділ історії й суспільних наук історико-літературного відділу. На час вступу М. Битинського директором інституту був

професор Л. Білецький, серед викладачів зустрічаємо історика мистецтва і митця В. Січинського, котрий очолював кафедру графічного мистецтва.

За час існування інституту історико-літературний відділ з дипломом вчителя закінчило 84 особи. Навчання тривало чотири роки і поділялося на 8 семестрів. На останньому курсі М. Битинський з добрими оцінками склав іспити з низки дисциплін та написав дві наукові праці – “Українська еміграція після Полтавського бою” та “Схід і Захід в мальовилах Богородчанського іконостасу” На цій підставі 19 червня 1929 р. йому присвоїли звання “педагога середніх шкіл із правом викладати історію, історію мистецтва й археологію в усіх класах шкіл середньошкільного типу з українською мовою навчання” [8] та видали диплом про вищу освіту устанавленого зразка.

М. Битинського цікавила геральдика та інші суміжні історичні дисципліни, з яких він у Празі слухав лекції приватним чином, брав уроки малюнку. У кого саме, у якому обсязі – невідомо, одне зрозуміло, що то не було системне навчання.

Живучи у Празі М. Битинський продовжує підтримувати тісні зв'язки з колишніми українськими військовиками, бере участь у громадському житті української еміграції.

Найважливішою справою М. Битинського у празькому періоді його життя стало виготовлення остаточного проекту відзнаки Хрест Симона Петлюри. Думка заснувати нагороду на честь Голови Директорії і Головного Отамана військ УНР С. Петлюри виникла одразу після його смерті у 1926 р. Спочатку Товариство імені С. Петлюри запропонувало заснувати новий вид відзнаки – перстень С. Петлюри для нагородження усіх хто воював чи працював у державних структурах УНР під керівництвом С. Петлюри.

Нагорода Української Народної Республіки “Хрест Симона Петлюри” була устанавлена 22 травня 1933 року Головною Командою Військ і Флоту УНР та затверджена Президентом УНР в екзилі М. Лівіцьким.

У „Наказі Головної Команди Війська і Флоту Української Народної Республіки № 1” зокрема вказувалося: „Симон Петлюра Наказом Головної Команди від 10 жовтня 1920 року № 70, виданим в Кам'янці на Поділлі, встановив орден «Визволення» для відзначення старшини і козаків «за виявлені ними підчас упертої боротьби за волю і славу своєї Батьківщини вчинки хоробрости, мужности і розпорядливості».

Обставини дальшої боротьби та поневільне перебування в еміграції перешкодили свого часу нагородженню тим орденом наших лицарів відповідно до їхніх бойових заслуг, хоч ціле вояцтво, як в часі минулої боротьби, так і виявленою витривалістю на еміграції безперечно заслужилося перед Україною.

Тому, у виконання так виразно виявленої ще на рідній землі волі покійного Вождя про відзначення наших вояків, встановлюється з нагоди 15-ої річниці існування Армії Української Народної Республіки на вшанування світлої пам'яті її Творця і Вождя — Хрест Симона Петлюри.” [9].

В основу форми остаточного варіанту Хреста М. Битинський поклав проект знаку нездійсненого унерівського ордена Визволення. Перші знаки Хреста Симона Петлюри було виготовлено у Варшаві, пізніше було зроблено ще два додаткові випуски.

Знак чинного Хреста Симона Петлюри має форму чотирираменого хреста чорного кольору з видовженим нижнім раменом. Всі рамена мають розширення від середини до кінців. На нижнє рамено накладено білий меч вістря вгору, над ним, на верхньому рамені – білий тризуб. На звороті наносився номер знаку. З допомогою кільця хрест кріпився до стрічки синього кольору з чорною широкою смугою посередині та

вузькими чорними смугами по краях стрічки. З обох боків середньої чорної смуги є по дві вузькі смуги жовтого кольору. До одягу знак кріпився за допомогою шпильки, в пізніших випусках гвинтом. В комплект знаку входила також мініатюра (фрачний варіант) Хреста, яка повторювала форму знаку Хреста. Особа нагороджена Хрестом Симона Петлюри отримувала Знак ордена, мініатюру та Грамоту.

Інформації про встановлення Хреста Симона Петлюри було широко розповсюджено через пресу. Так часопис „Гуртуймося”, редакторами-видавцями якого були М. Битинський та В. Филонович (про часопис буде мова нижче) вмістив „Умови набуття „Хреста Симона Петлюри” [10], там писалося „Хто рефлектує на нагородження хрестом, має переслати заповнену анкету [...] рівночасно належить вислати половину вартості хреста і грамоти [...] Хрест емальований, посеребрений, виготовлений з білого металю (томбаку) з накладним тризубом і мечем. Ціна хреста з шовковою стрічкою та грамотою з пересилкою – 6.50 зл. Ціна самої грамоти артистично виконаної артистом П. Холодним – 1 зл. Ціна срібної мініятури хреста з шовкою стрічкою з пересилкою 6 зл. Запасова стрічка широка – 1 зл., вузька – 0,50 зл.” [10].

1937 р. підготовлено проект „Закону про встановлення воєнного ордена імені Симона Петлюри, що його ухвалила Рада Міністрів” та Статуту нагороди, який опрацював полковник М. Стечишин, Статут визначав статус нагороди, регламентував порядок нагородження тощо [11]. З певних причин Закон і Статут Хреста Симона Петлюри 1937 р. не було затверджено, його функціонування і

далі регламентувалося „Наказом Головної Команди Війська і Флоти Української Народної Республіки № 1 від 22 травня 1932 року. До питання статусу нагороди повернулися лише після завершення Другої світової війни. Українська Національна Рада (УНРада) внесла до порядку денного 7 сесії у 1972 питання про статус Хреста Симона Петлюри. Запропонований проект перетворення хреста Симона Петлюри на триступеневий не знайшов підтримки, натомість УНРада ухвалила постанову надати хресту статусу ордена.

Ще 1929 р. М. Битинський разом з полковником В. Филоновичем заснували, часопис „Гуртуймося” з підзаголовком „неперіодичний журнал військово-громадської думки”, спочатку на правах рукопису, по тому – високим друком.

Характерною була, створена М. Битинським, обкладинка – вгорі дугою назва часопису а по центру композиція в центрі якої декоративний аркуш, над аркушем військовий шолом, а навколо прапори, шабля, гілки. Згодом М. Битинський переробив обкладинку, замість аркуша увів знак Залізного хреста та зробив загальну композицію компактнішою.

М. Битинський друкував у „Гуртуймося” свої нариси і статті під власним прізвищем, а поетичні під псевдонімом Микола Оверкович. Цікавою є його стаття у числі 9 (травень) 1932 р. „Військові відзнаки Української Національної Армії”, в якій він розглядає історію „українізації” військових одностроїв російської армії та створення одностроїв Армії УНР, Січових Стрільців, Української Галицької Армії, а також коротко торкається військових відзнак – Залізного Хреста

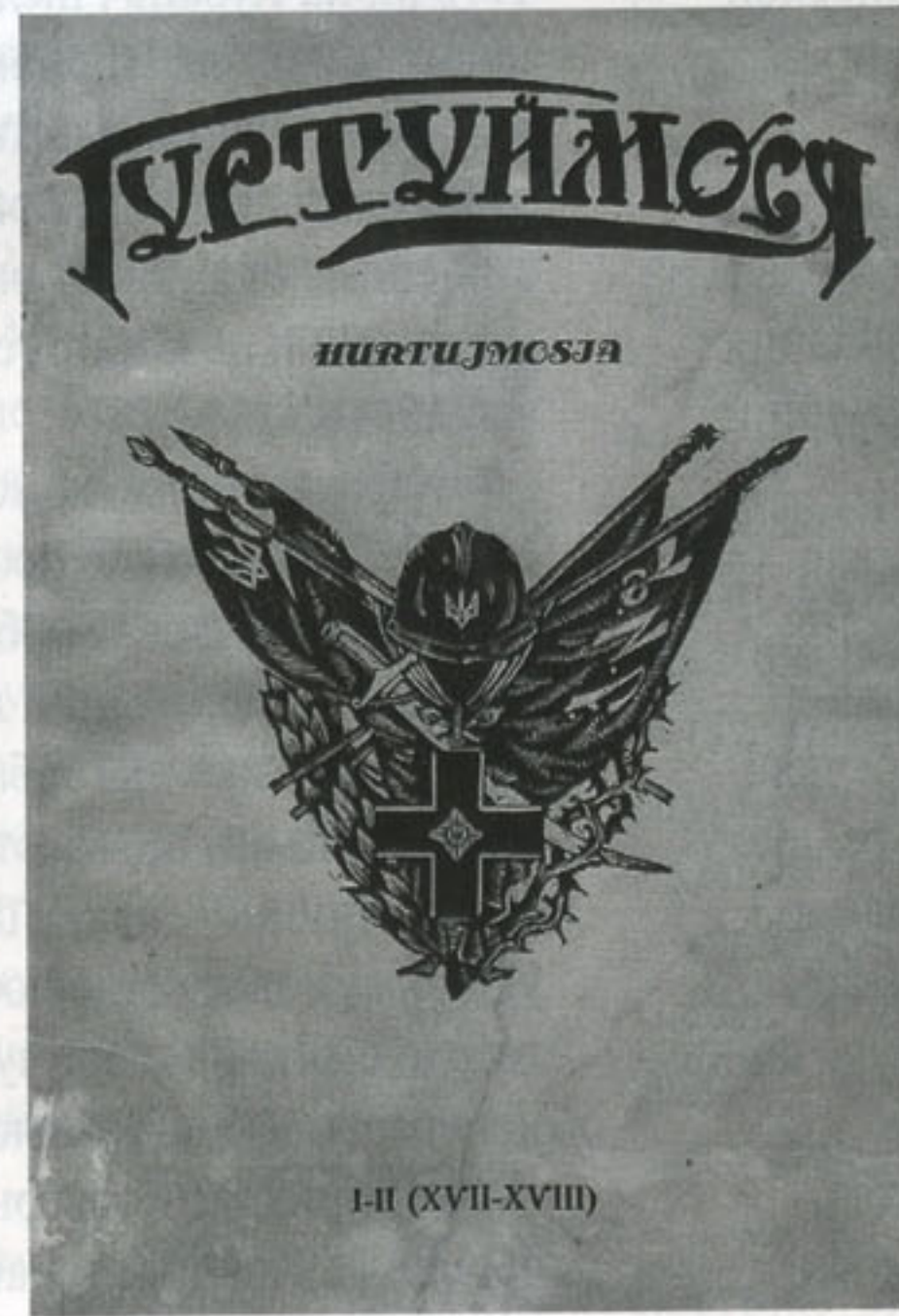
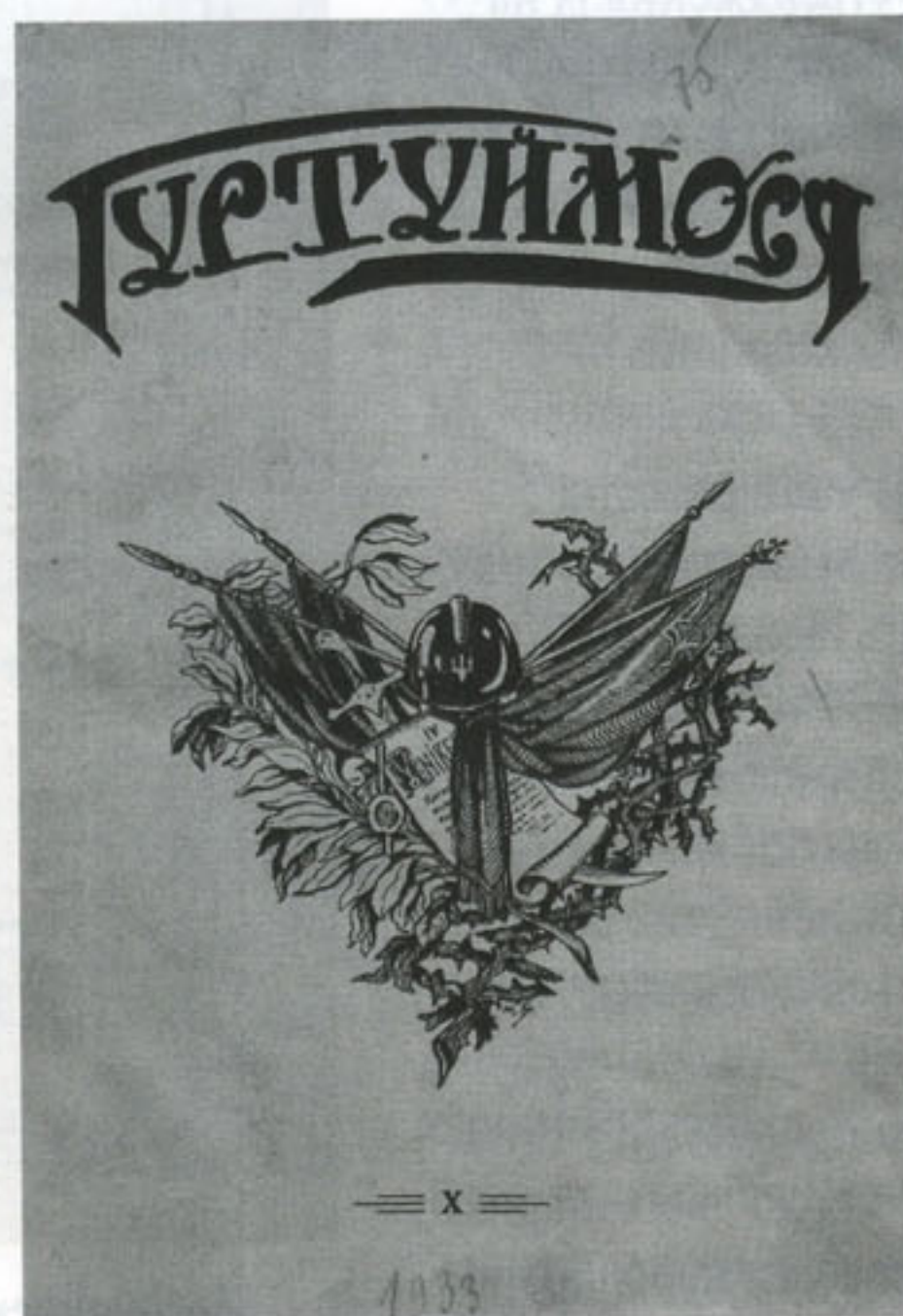
нереалізованого Хреста Визволення та Хреста УГА. Стаття має кілька схем, що полегшують сприйняття матеріалу. Це була фактично перша узагальнююча праця на цю тему.

У 10 числі (січень) 1933 р. він помістив нарис „До 15 річниці бою під Крутами” та поему „Крути”. Спеціальне числі, 8 (січень-червень) 1936 р., що присвячене пам’яті Голови Директорії УНР, Головного Отамана Армії УНР С. Петлюри, має статтю М. Битинського, що починається так: „Симон Петлюра... Велике ім’я великого борця за Волю; ім’я, що голосно пролунало по всіх розляглих просторах, по усіх найдальших закутах України; [...] ім’я, що стало синонімом нашого часу визвольного змагання...”.

У Празі діяв Союз українських журналістів і письменників на чужині (1932 р. нараховував понад 40 членів) головою якого довгий час був С. Сірополко, до президії входив зокрема В. Филонович. Членом Союзу М. Битинський став 1932 р., а незабаром його обрали членом ревізійної комісії.

Майже десять років М. Битинський живе з творчих заробітків, переважно заробляючи з графічних та оформительських робіт, значна частина яких пов’язана з емігрантським середовищем. У той час він створює низку своїх перших геральдичних творів, зокрема він виграв кілька конкурсів на емблеми установ чи організацій.

У цей час він виконав кілька геральдичних проєктів: емблему гідротехнічного відділу Української академії у Подєбрадах, значок Громади українських і білоруських студентів-лісівників Празького політехнічного інституту, знак Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова та

М. Битинський.
Обкладинка часопису «Гуртуймося»
(друкарський відбиток), 1929 р.

М. Битинський.
Обкладинка часопису «Гуртуймося»
(друкарський відбиток), 1933 р.

М. Битинський.
Обкладинка часопису «Гуртуймося»
(друкарський відбиток), 1934 р.

М. Битинський. Обкладинка
його книги «Мазепинці по Полтаві»
(друкарський відбиток), 1938 р.

М. Битинський. Герб роду Кульчицьких.
Папір. Мішана техніка, 1940 р.

емблему Українського вільного козацтва у Празі. Ним же зроблено проект за яким виготовлено печатку Студентської громади при Українському Педагогічному інституті ім. Драгоманова.

Добрі стосунки склалися у М. Битинського з емігрантськими колами кубанських козаків у Празі, з якими в української еміграції були дуже близькі стосунки. На той час боротьба в кубанському козацькому середовищі між проукраїнською частиною і проросійською групою закінчилася “перемогою” проукраїнської. Очолювали Громаду кубанців перший час П. Макаренко, а потім Ф. Щербина. М. Битинський створив “Герб Вільного козацтва” (1934 р.), який використовувався на офіційних документах, печатці та виданнях Громади Кубанців у Празі. Нам доступний друкарський відбиток цього герба. Композиція емблеми досить вдала, але назвати її гербом можна досить умовно, у центрі булава, поруч з якою симетрично шабля і перо (перо непропорційно велике у порівнянні з шаблею) під ними каламар, нижню половину заднього плану складають корінці книг, а на горі за кулею булави сонце з проміннями, ну і все це обрамлено вибагливою, орнаментованою смугою.

Кубанці у Празі заснували двомовні часописи “Вільне козацтво – Вольное казачество” редактором якого був кубанець І. Білий (у російському написанні він писався

“И. А. Билый” та часопис кубанської молоді „Чорноморець”, обкладинки до якого виконав також М. Битинський, ним же виконано художнє оформлення річника “Календарь-альманах” Вольного казачества – Вільного козацтва” на рік 1930 год”. На обкладинці між промінням сонця вписано літери слова “календар”, а над ними – емблеми семи козацьких військ. Ним виконано заставки до помісячного календаря, у верхній частині кожної з дванадцяти сторінок вміщено графічні композиції у яких “переплелися” знаки зодіаку, українські та античні мотиви.

У цьому самому альманасі М. Битинський опублікував досить значну розвідку російською мовою “Казачьи гербы”. Це одна з його ґрунтовних геральдичних праць. Автор, розуміючи, що читачем буде публіка, яка мало знайома з геральдикой, подає на початку основні відомості з геральдики, основні геральдичні закони і правила, далі розповідає про виникнення окремих поземельних козацьких гербів.

М. Битинський підкреслює, що первинним козацьким формуванням були українські запорожці, які фактично сформували основи військової тактики, структуру війська, а також форму господарського життя козаків. Пишучи про герб Кубанських козаків він наголошує, що “печатка чорноморського Війська чи вірніше, печатка коша Війська вірних козаків Чорноморських, як вона офіційно називалася, походить по суті, безумовно від печатки військової запорозької. Запорожці здавна мали у себе військову печатку і раніше решти Козацтв володіли власним гербом [...] По переході запорожців, після ліквідації Січі у 1775 р., на Кубань і після утвердження їх на нових землях як Чорноморських козаків, виникає у цього козацтва печатка, зображення на якій, правда, у трохи зміненому виді, повторює традиційне зображення печатки і герба колишніх запорожців” [12].

Характерно, хоча мова у цій розвідці М. Битинського йде про козацьку геральдику, він не втримується і робить відступ, щоб згадати про державний герб України – тризуб: “при затвердженні герба звертаються до своїх старих регалій, що мають за собою юридичну або традиційну силу; в оживленні тих регалій у нових умовах і створюється щось нове, яке твердо стоїть на старому. Це – традиція неперервності історичного процесу. [...] Наш час дає приклади повернення до своїх старих регалій і священних знаків серед народів, що досягли після російської революції своєї державної незалежності. Так поступила Україна, вибравши своїм державним гербом,

після ліквідації герба царського, знак київського князя Володимира Святого – тризуб [12].

У час співпраці з Українським воєнно-історичним товариством прізвище М. Битинського з’являється у вихідних даних збірників “За державність”. Так у 5 числі (1935 р.) стаття С. Шрамченка “Закон про державну українську флоту та його виконавці” проілюстрована кольоровими зображеннями двох військово-морських прапорів. У ч. 6 (1936 р.), вказано, що він готував “світлини до друку”, тобто виконував технічне ретушування. Але захопившись, він інколи намагаючись поліпшити світлини, ледве не повністю перемальовував їх, так, що виходив майже малюнок. В 7 числі він світлин вже не “готував” до друку, тут він містить три мальовані таблиці одностроїв Гайдамацького коша Слобідської України: козака Чорного куреня, козака Червоного куреня та старшини Червоного куреня. Кожна таблиця крім зображення вояка зі зброєю має схеми розміщення нарукавних знаків, загальні написи у нижній частині кожної таблиці емблеми військових підрозділів.

У Празі М. Битинський підготував вексилнологічні проекти, частину з яких було

М. Битинський. Грамота відзнаки Воєнний хрест (друкарський відбиток), 1957 р.

втілено, це прапор товариства „Сокіл” у Празі, прапор Союзу Українського Сокілства за кордоном, Товариства „Січ” у Братиславі, Української громади в Софії, прапор Дружини лицарів Хреста Симона Петлюри. За його проектом виготовлено надгробок президента Білоруської Народної Республіки Кречевського (Прага), полковника донських козаків Фролова (м. Літомишль) тощо.

Одночасно М. Битинський багато працює над геральдичними таблицями. До кінця 1930-х років він підготував цілу низку таблиць, окремі з яких були видрукувані як поштівки: „Державні Відзнаки України” (герби – великий, середній і малий, прапори, корогви, значки, печатки – велика, середня і мала; Прага, 1939 р.), „Соборний Герб України” (Відень, 1940), „Герби українських земель” (Відень, 1940). За свідченням автора окремі оригінали, перейшли до приватних колекцій, так „Альбом Гербів Українських Земель” з 32 кольоровими гербами (1939 р.) зберігалися у професора С. Смаль-Стоцького, „Альбом гербів українських гетьманів” з портретами у священника А. Кістя, герби „Вільного козацтва” (1937 р.) у інженера Єременка, Альбоми гербів міст Галичини стали власністю О. Ярошевського, Таблиці з

гербами українських земель (1958 р.) перейшли у власність Українського Народного Дому у Торонто [13].

Більшість цих геральдичних робіт М. Битинського можна вважати вдалими, вони викликали згодом низку реплік та простих повторень без згоди і зазначення автора. М. Битинський навіть надрукував лист-протест у часописі „Рід та знамено” (1947 р., ч. 1), у якому вказує, що „в одній книгарні побачив в масовому продажу першу таблицю мого альбому під назвою „Державний Герб Великий [...] мій авторський підпис під рисунком цілковито усунено [...] Тому новоявлена в продажу таблиця з великим державним знаменом є звичайний огидний плагіат, злочин та підле використання авторського права [14]”.

У цей час він працює над таблицями одностроїв українських військових формувань доби Визвольних змагань. Для уточнення деталей він листується з багатьма військовими і ті радо йому допомагають. Таким чином у кінці 1930-х років М. Битинський створив понад два десятки таких таблиць, де поруч із загальним виглядом подавалися нашивки, шеврони, знаки розрізнення тощо.

Співпрацюючи з празьким видавництвом „Січ” при Педагогічному університеті ім. Драгоманова, митець оформив низку їхніх видань. У ці роки він оформив кілька книг – збірку поезій автора гімну ОУН О. Бабія „Гуцульський курінь” (1927 р.), виданої Групою Української Національної Молоді* у Празі, працю генерала М. Омеляновича-Павленка „Зимовий похід”. У авторському графічному оформленні видано Українським воєнним товариством у Варшаві працю М. Битинського „Мазепинці по Полтаві” (1938 р.), як шосту книжку серії бібліотека Українського воєнно-історичного товариства. В основу графічної композиції обкладинки М. Битинський поклав герб І. Мазепи за ним – військова арматура. За змістом це є добра, але лише компіляція з М. Грушевського, М. Костомарова і тоді ще молодого І. Борщака.

У часи відродження Карпатської України стрімке піднесення національної свідомості українців Закарпаття швидко перетворили їх з „русинів” на свідомих українців. 1938 р. нарешті після майже двох десятиліть обіцянок з Праги, українське Закарпаття, чи офіційно Підкарпатська Русь, отримало статус автономного краю. Настав час змін – утворено уряд автономії, політичні партії стали готуватися до майбутніх виборів до крайового парламенту – сойму. У цей час до Закарпаття прибуло чимало українців з Чехословаччини, Галичини та інших країн, це і політичні діячі, військові, митці тощо. Тут

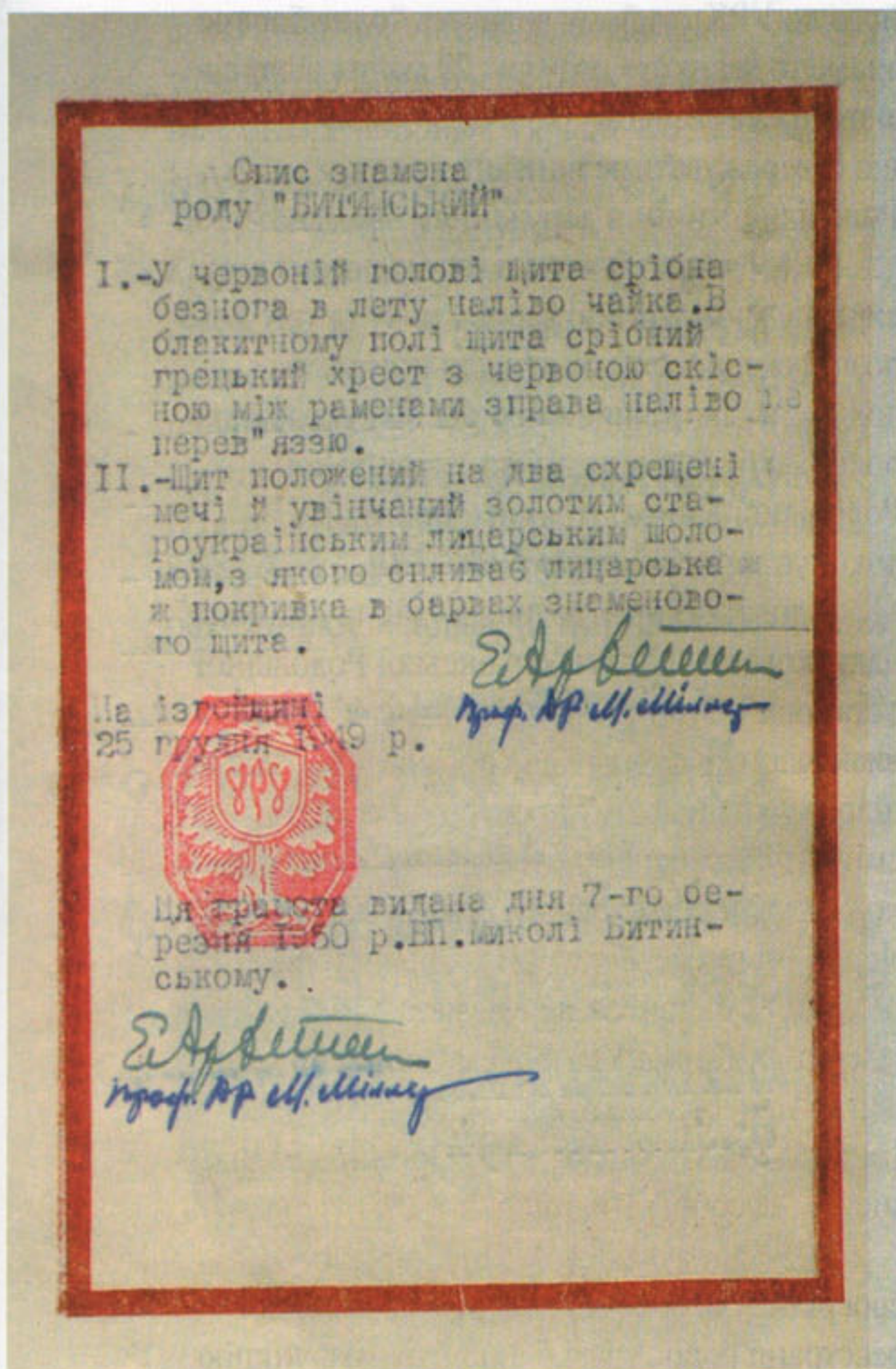
М. Битинський. Ікона Божої Матері з Немовлям. Полотно, олія, 1940-і роки.

треба зазначити, що саме у цей час, довше чи коротко, на Закарпатті перебували такі художники як М. Михайлович, М. Бутович, Р. Лісовський та інші.

М. Битинський весною 1939 р. перебирається до Закарпаття, бо закарпатське українське шкільництво відчуває брак вчителів, які б могли викладати літературною загальноукраїнською мовою. Тут він знаходить працю вчителя української мови і літератури у 1-6 класах Української Державної Гімназії в м. Білки. У спрямуванні міністерства культу, шкіл і народної освіти від 2 березня 1939 р. мовиться: „На Ваше прохання іменую Вас договірним професором при Українській Державній Реальній Гімназії в Білках” Група Української Національної Молоді увійшла до створеної у 1929 р. Організації Українських Націоналістів [15].

М. Битинський не обмежувався педагогічною діяльністю, у цей час саме остаточно формувалася структура самооборонної парамілітарної організації „Карпатська Січ”, і „членом Карпатської Січі – відділ в с. Білках поблизу Іршави – і брав участь у боротьбі карпатських січовиків проти маляр у березні 1939 р. [16].

У середині березня 1939 р., після окупації Угорщиною Карпатської України, він повертається до Праги, де влаштовується експедитором і книговодом у Музеї

М. Битинський. Зворот Грамоти Української родовідної установи (друкарський відбиток), 1949 р.

* Група Української Національної Молоді увійшла до створеної у 1929 р. Організації Українських Націоналістів.

Лист адмірала М. Савченка-Більського до М. Битинського з поясненнями про емблеми одностроїв військово-морських сил Армії УНР, 1930-і роки.

Визвольної Боротьби України і працює там до 1942 р. Ще у жовтні 1941 р. його запрошували до Києва, йому пропонували взятися за розробку однострою для української поліції, але з огляду на те, що українська поліція у Києві проіснувала лише до грудня того року і була замінена на німецьку допоміжну поліцію, потреба в одностроях відпала і М. Битинський не встиг приїхати до Києва.

У 1942 р. М. Битинський був направлений німцями звичайним робітником на завод Рейнметал-Борсіг у Берліні, де він фізично пропрацював до завершення військових дій у Німеччині, тобто до весни 1945 р. У цей час німці після довгого часу ігнорування українського питання, змушені були все ж таки почати переговори з представниками організованого українства, що утворило Український Національний Комітет (УНК) на чолі з генералом П. Шандруком. Головною засадою, з якою ніяк не хотіли згодитися німці, була вимога української сторони офіційно визнати право українців на власну державу. Лише після узгодження цього питання розпочато формування Української Національної Армії, яка б мала виступити проти Червоної армії. Генерал П. Шандрук отримав можливість розпочати формування Української Національної Армії (УНА), основу якої поклала 1 українська дивізія (1 УД УНА), що була сформована на основі колишньої 14 дивізії військ СС "Галичина".

Одночасно розпочато формування 2 дивізії, і за сучасною термінологією десантних підрозділів. М. Битинський, як колишній військовик Армії УНР і учасник збройної боротьби на Закарпатті був залучений до військової служби в штабі командуючого Українською Національною Армією, отримавши чергове військове звання майора. Про це свідчить його службове посвідчення у якому сказано: "Цим стверджується, що майор Микола Битинський, народжений 24.XII.1893 року, дійсно є старшим старшиною штабу Української Національної Армії. Це посвідчення одночасно служить перепусткою на вступ майора Битинського до приміщень штабу Армії" [17], і підпис генерала М. Садовського та печатка. Автор печатки майор М. Битинський.

УНА довго не проіснувала, вона фактично до кінця війни перебувала у стадії формування. Більшість існуючих військових підрозділів УНА опинилися в американській та британській зоні окупації Німеччини. М. Битинський за його словами "втік з Берліну до Вейсендорфу (Тюрінгія), а звідти до Баварії [у] Бад-Кісінген. Звідти інтернований до таб[ору] Ашафенбург" [18].

Для громадян інших країн та національностей, які до того перебували у німецьких концтаборах та таборах для військовополонених, працювали у промисловості та сільському господарстві, союзники та міжнародні організації створили мережу таборів переміщених осіб (так звані табори Ді-Пі), які забезпечувалися усім необхідним. Ці переміщені особи мали б повернутися до тих країн з яких вони потрапили до Німеччини. Основне завдання адміністрації таборів полягало у тому, щоб тимчасово зайняти чимось тисячі і тисячі осіб, для того організувалися різноманітні курси, гуртки тощо, з метою підготувати людей до вільного життя. Виходили таборів газети, журнали, поступово налагоджувалося видання книг тощо.

М. Битинський довгий час перебував у таборах Ді-Пі. Тут він переважно займався викладацькою працею, так у Ашафенбурзі він читав в Українській гімназії історію України, навчав малювання, каліграфії. Діяльність М. Битинського у Ашафенбурзі не обмежувалася викладанням згаданих дисциплін у гімназії, він також викладав малювання і креслення в Українській господарській школі у тому самому таборі, читав лекції з теорії та історії українського мистецтва в табірній малярській школі, а на курсах українознавства читав лекції з історії українського війська, а також, що нас найбільше цікавить, він протягом 1945 і 1946 рр. читав на цих курсах лекції з геральдики [19].

Займався він і практичними справами, зокрема він виконав проект надгробку з геральдичною композицією, в основі якої державний герб тризуб, на могилі українських робітників-остарбайтерів в Ашафенбурзі, що загинули внаслідок бомбардування союзницькою авіацією в кінці Другої світової війни.

У цей час М. Битинський проявляє активність у різних сферах, так він входить до Спілки українських журналістів, Спілки українських науковців і навіть обирається членом Німецького малярського товариства у Байройті.

Мабуть найважливішим у повоєнний період у Німеччині до часу від'їзду до Канади, можна уважати участь М. Битинського у діяльності Української Родовідної Установи (УРУ) та виданні часопису "Рід та Знамено". УРУ розглядалася як установа, що реєструє шляхетні роди, надає та затверджує герби тощо. Одночасно почато створення Інституту родо- та знаменознавства, який очолив М. Міллер*.

Старі шляхетські роди повинні підтвердити своє шляхетство і, лише після підтвердження від УРУ, такі роди матимуть право використовувати свої історичні герби.

Коли роду буде надано герб та внесено його до УРК, то йому видадуть "одне барвне знамено великого розміру; 20 малих відрисів знамена у графічному означенні; малу грамоту, що стверджуватиме вписання роду в Родовідну Книгу, з дорученням знамена" [20].

УРК "запроваджена з метою ввести в систему хронологічні записи роду та усіх його розгалужень, і схоронити для потомства документальні записи про рід. Всі українські роди [...] будуть вписані до Української Родовідної Книги. Ці книги провадить і dokonує записів Управа УРУ" [20].

У додатках до 1-го числа "Рід та Знамено" надруковано "Статут Української Родовідної Установи". Згідно "Загальних засад" УРУ визначається самоврядна організація і "діє на цілому українському просторі та серед еміграції", а місцем перебування УРУ "є кожночасне місце осідку Українського Державного осередку" [21]. Далі йдуть розділи "Основні засади та мета УРУ", Членство, Керма УРУ, Снем Ознаменованих родів, Почесна зверхність, Рада УРУ, Гонорова Рада, Управа УРУ, Органи УРУ на місцях, Засоби УРУ, тощо.

УРУ задумувалася М. Битинським як своєрідна структура, що, крім формальної реєстрації родів, мала б виконувати функцію по згуртуванні української нації на основі спільного походження, родової спорідненості тощо. Чи під силу то було зробити на еміграції? Питання значною мірою

* Міллер Михайло (1883–19??) – український історик. Вчився у Московському, Харківському університетах, 1911 р. закінчив навчання з дипломом кандидата юридичних наук, з 1925 р. на педагогічній праці, зокрема викладав у Катеринославі, одночасно завідував археологічним відділом Історио-археологічного музею (1931–1933), у Таганрозі, Ростові-на-Дону. Після Другої світової війни на еміграції у Німеччині.

риторичне, але те, що такі як М. Битинський задумувалися над згуртуванням українців і намагалися щось робити у тому напрямку, уже є великою справою. Треба врахувати, що те все відбувалося у таборах для переміщених осіб в Німеччині, яка ледве-ледве почала відбудовувати зруйноване війною життя і господарство. З доступних нам джерел можна назвати однодумців М. Битинського, це у першу чергу згадуваний М. Міллер, В. Сенютович-Бережний, В. Козловський, Б. Ясенчик, Б. Лончина, М. Андрусак, О. Оглоблин. Тільки ентузіазму і бажання за тих важких часів і несприятливих обставин було замало для втілення такого проекту.

11–12 жовтня 1947 р. в таборі Майнц-Кастеллі відбувся I з'їзд УРУ. Про це подано ширшу інформацію у 4 числі часопису “Рід та Знамено” за 1947 р. Всього згідно з інформацією, на з'їзді разом з гостями було присутніми близько 70 осіб. До з'їзду було влаштовано невелику виставку оригінальних творів та фотокопій, книг, виставлено 4 числа “Рід та Знамено” тощо.

УРУ вдалося провести від імені Інституту родо- та знаменознавства ще одну наукову конференцію у травні 1948 р., але цього разу вже у Мюнхені. Після цього діяльність УРУ пішла на спад, бо паралельно активізували свою діяльність відновлене Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) та новостворена Вільна Українська Академія Наук (ВУАН).

УРУ встигла випустити 4 числа часопису “Рід та Знамено”. Усі числа мають по 46 сторінок. Журнал друкувався на друкарській машинці з обох сторін аркуша і тиражувався на “циклостилі”. Між аркушами вклеювалися друковані високим друком окремі аркуші з ілюстраціями. Обкладинка виконувалася на грубшому жовтому папері. Оформлення обкладинки виконав М. Битинський. Часопис

містив наукові розвідки тогочасних істориків, подавав цікаві інформації з питань геральдики і генеалогії тощо.

Ще одним здобутком М. Битинського в галузі геральдики стала його праця „Державні інсигнії України: Герб, печать, прапор, гімн”, яка вийшла друком на „циклостилі” 1949 р. На той час це була одна з найгрунтовніших розвідок з історії української символіки. Праця складалася з 4-х частин. Про герб і прапор більші, а печатку і гімн значно менші. Автор вмістив кольорове зображення укладеного ним великого герба України, кілька таблиць з описами прапорів європейських держав, подав чорно-білі рисунки “геральдичних” прапорів різних країн та його проекти державного прапорів та його “відміни”.

М. Битинський досить критично ставився, і цілком справедливо, до дуже слабкої законодавчої бази символіки УНР, фактично лише державний герб та печатка УНР (і то геральдично невірно) був затверджений Українською Центральною Радою, а прапор і гімн існували не як державні, а як національні. Особливо багато клопоту було з кольорами прапору – синій чи жовтий має бути на горі. “Тому то, – як пише автор, – така ігноранція і легковаження віддавна усталених в культурному житті держав особливих знакових знаків спричинилося до скрайньо назовні неадекватних, а навіть безграмотних найвищих наших національних символів. І ця безграмотність далася відчувати тим способом, що у практичному використуванні державних наших знаків викликала ще раз цілу низку прикрих непорозумінь” [22].

Таборове життя закінчувалося, більшість таборян поступово переїздили на постійне місце проживання до США, Канади, Аргентини, меншість залишалася жити у

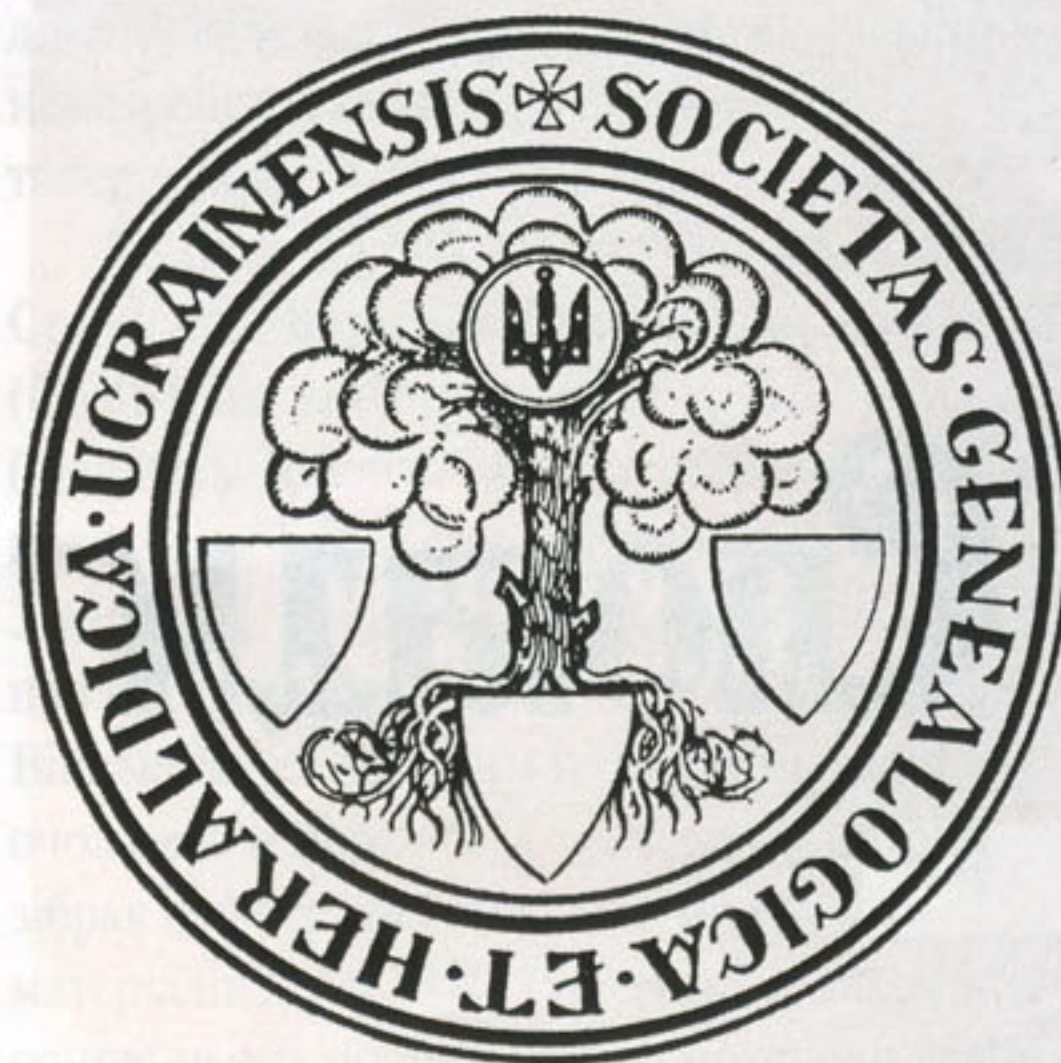
Німеччині. Весною 1951 р. М. Битинський покинув Німеччину прибув до Канади де і прожив решту життя. Вживаючись у новий ґрунт М. Битинський долучився до громадського і культурного життя української Канади. Як фаховий педагог він працював одинадцять років викладачем на п'ятирічних Курсах українознавства імені Григорія Сковороди в Торонто. Підготував і розмножив у десятках примірників „Збірник навчальних матеріалів для виховників ЮНОДУ”у” (1961 р.) у двох частинах для молодшої групи. Перша частина це казки, байки, міти і легенди, а друга – ігри та забави.

М. Битинський три роки викладав на курсах українознавства ім. Івана Котляревського при православній церкві св. Володимира у Торонто, а у 1959/60 навчальному році був директором цих курсів. Для потреб курсів він підготував до друку посібник “Українське мистецтво. Ч.1. Архітектура”.

У кінці 1950-х років серед вчених на еміграції виникла необхідність об'єднати якимось чином дослідників допоміжних історичних дисциплін. Ініціаторами були О. Оглоблин, Р. Климкевич та Л. Винар. Для початку планувалося перевидати усі чотири числа часопису “Рід та Знамено”, а по тому далі продовжити його видання. Але цього не сталося, натомість виникла думка про створення товариства, яке об'єднало б усіх зацікавлених, таким чином було покладено початок створенню Українського Генеалогічного і Геральдичного Товариства (УГГТ). На час формального заснування товариства у 1963 р. його членами було 32 особи. Головою обрано О. Оглоблина, заступником Л. Винара, генеральним секретарем Р. Климкевича, а головою Контрольної комісії – М. Битинського *. Крім організаційної роботи М. Битинський

М. Битинський. Печатка курсу українознавства ім. І. Котляревського в Торонто (відтиск), 1950-і роки.

М. Битинський. Печатка Українського генеалогічно-геральдичного товариства (друкарський відбиток), 1950-і роки.

М. Битинський. Печатка штабу Української Національної Армії. (відтиск), 1945 р.

взявся створити емблему і печатку УГГТ, після довгого обговорення було узгоджено всі деталі і М. Битинський підготував проект, "Рисунок Колег і Битинського був одобрений всіми Членами Управи, але деякі з них завважили слушно, що він голосить "генеалогічне" (дуб з оголеним коріннями) і "геральдичне" (три голі щити), але не голосить "українське". Битинський, Кульчицький і я (О. Климкевич – автор) запропонували вмістити між дубом і щитками один з історичних українських тризубів (напр. Ярослава Мудрого, як це напр. бачимо на печаті УВАН). Трьох щитів заповнити не можна, бо якраз голі щити є символом геральдики. Справу остаточного оформлення печатки (вибір тризуба) передав я проф. Оглоблинові [23]. У середині 1963 р. печатка УГГТ з тризубом князя Ярослава Мудрого вже використовувалася Товариством.

Працюючи у галузі геральдики та інших допоміжних історичних дисциплін, він опублікував кілька варіантів статті про те, у якому порядку мають використовуватися барви державного прапора на еміграції. М. Битинський був прихильником варіанту коли жовтий колір був у горі.

Так як у празькому періоді життя найбільшим досягненням М. Битинського була праця над проектом Хреста Симона Петлюри, то у торонтському мабуть проектування і реалізація Воєнного Хреста Української Народної Республіки. Ініціатива відзначення сорокаліття утворення збройних сил УНР через заснування ордену „вийшла” від 5-ої станиці СБУВ у Торонто, до якої

входив і сам М. Битинський. Генеральна управа СБУВ 1 вересня 1953 р. розглянувши пропозицію 5 станиці, ухвалила створити „Комісію для вироблення проекту Пропамятної відзнаки Армії УНР та її статуту”, очолив комісію генерал М. Садовський. М. Битинський увійшов до її складу комісії, виготовити проект ювілейної відзнаки. Розроблений проект нагороди склався із знака ордену, мініатюри та грамоти, і був затверджений відповідним наказом по Міністерству військових справ. Опис відзнаки як його подав в одному з документів М. Битинський: „1). Чоловий бік – металово пластичний й емальований. Білий просторам енний хрест сполучний раменами з золотою чотирикінцевою промінистою зіркою, положений на два схрещені золоті ж античні мечі; в осередку хреста в блакитному коловому полі золотий тризуб; колове поле оточене потрійним золото-біло-золото пругом [...] 2). Зворотній бік – металово гладкий. На ньому вирізано напис: 1917–1957. 3). Воєнний хрест носить на тридільній темно зелено-малиново-темнозеленій стрічці, при чому середня смуга ширша від скрайніх” [24].

Закон про цей орден був прийнятий Президією Української Національної Ради лише 8 березня 1958 р. і відповідним наказом міністерства військових справ за підписом міністра генерала А. Вовка. Практичне нагородження Воєнним хрестом розпочалося 1962 р. Треба додати, що 1961 р. М. Битинський очолив Крайову раду Воєнного Хреста і працював на цій посаді п'ять років.

У 50-60-х роках ХХ ст. він виконав проекти родових гербів на замовлення осіб, з роду Климкевичів, Геник-Березовських, Садовських, Крицьких, Туранських, Копачів, Кульчицьких та інших.

За його проектами, а то й авторському виконанні створено прапори для українських організацій США і Канади – Буковинського куреня, кількох станиць Союзу колишніх українських вояків (СБУВ), Союзу українських ветеранів Канади (СУВ), Об'єднання української демократичної молоді (ОДУМ), кількох пластових куренів, серед них курінь ім. С. Петлюри.

У цей час він спроектував печатки Воєнно-історичного товариства, членом якого він був, два варіанти печатки Українського архіву-музею у Чикаго, Українського народного дому у Торонто, Курсів українознавства ім. Г. Сковороди та ім. Котляревського, де він працював викладачем, Об'єднання українських педагогів Канади, митрополита Української Греко-Православної церкви Канади Іларіона Огієнка.

Для того самого Воєнно-історичного товариства М. Битинський виконав „фірмову” віньєтку, що вміщувалася на виданнях товариства. Це одна з кращих його геральдичних композицій. Картуш з державним тризубом оточений лавровим і дубовим гіллям, схиленими прапорами та іншими елементами. Все це так би мовити „лежить” на архітектурному фрагменті.

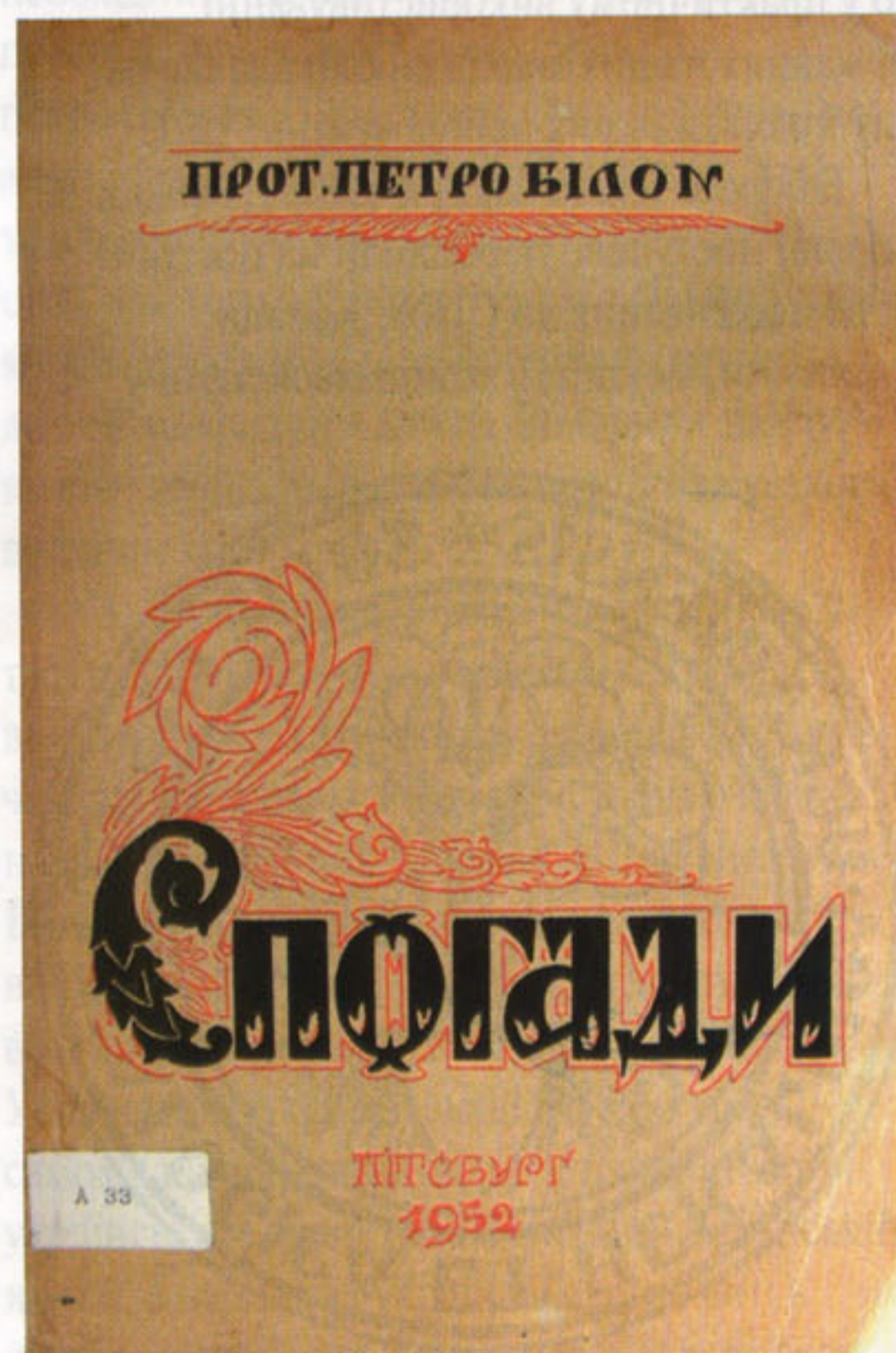
У серії видань Українського воєнно-історичного інституту М. Битинський підготував і видав збірку поезій, що присвячені „світлій пам'яті лицарів державного війська України, поляглих у збройній боротьбі за батьківщину. 1917–1921” під назвою „Сенотаф” з його ж графічним оформленням. Книга складається з двох частин: перша – „Богатирський епос” (автор М. Веркович, тобто М. Битинський) і другої складеної з поезій різни авторів, серед них Є. Маланюк, О. Стефанович, О. Олесь.

Варто згадати, що М. Битинський практикував як маляр і, зокрема, іконописець, починаючи ще з Празького періоду, коли він виконав низку образів для українських православних церков, а також у Німеччині, коли перебував у таборах Ді-Пі. Певним здобутком митця в Канаді став іконостас Свято-Андрієвської церкви (старої) у Торонто. Це чотири великі ікони іконостасу і чотири менші на райських воротах. На замовлення митрополита Іларіона виконав два варіанти антиминосів.

Про успіхи у цьому мистецтві П. Білон писав „Його Ахильова п'ята – в малярстві,

М. Битинський. Обкладинка книги генерала М. Омеляновича-Павленка «Зимовий похід» (друкарський відбиток), 1936 р.

М. Битинський. Обкладинка книги П. Білона «Спогади» (друкарський відбиток), 1952 р.

дарма, що Битинський виконав багато замовлень для наших музеїв, церков і приватних людей [...] Хтось може закинути, що образи Битинського дуже подобаються нашій публіці. Але знаючи смак публіки, не можна у цьому випадку сказати, голос народу – Голос Божий” [25].

До числа здійснених проєктів М. Битинського належать кілька надгробків в Канаді і США з використанням геральдичних композицій. Це згадуваний надгробок на могилі П. Білона у Баун-Бруці, а також лікаря 4-ї київської дивізії Армії УНР О. Плітаса. В Торонто М. Битинський спроектував надгробки на могилах єпископа Платона, унерівських військовиків – брата Симона Петлюри полковника О. Петлюри, підполковника О. Омельченка, сотника О. Савченка. Не вдалося реалізувати схвалений проєкт пам’ятника на символічній могилі на території ферми „Київ” неподалік Торонто.

Продовжувалася праця у галузі книжкової графіки. Так ним виконано проєкти обкладинок кількох українських канадських часописів, це „Учительське слово”, „Життя і школа”, „Наш вік”, „Бюлетень Союзу бувших Українських вояків у Канаді”, „Вісник” консисторії Греко-Православної церкви в Канаді, „Новий літопис”. М. Битинський оформив кілька книг виданих у канадських українських видавництвах, серед них книга поезій Л.Ромена „Передгрім’я”, „Спогади” П. Білона та ін.

Одна з останніх статей М. Битинського „Українські військові відзначення” у часопису „Вісті комбатанта” викликана була тим, писав він, що „серед теперішніх численних і різноманітних патріотичних імпрез вражає одно дуже прикре явище. Присутні на таких прилюдних зібраннях колишні наші вояки, що пишаються своїми, сказати б „військовими регаліями” – почесними відзнаками бойових нагород, службових заслуг і т.п. у вигляді орденів, орденських відзнак, пропам’ятних значків та інших зовнішніх виявів вояцької діяльності, якимсь неоднаково прилюдно демонструють свої почесні емблеми [...] із здивуванням помічаєш дивний безпорядок у неодностайному користуванні тими відзнаками. Іноді таке явище начіплювання на себе без знання й розуміння особливостей градації й походження відзнак та їхньої ступеневої вартості, мимохідь викликає сумне враження просто якогось ганебного хаосу” [26]. Справа у тому, що різноманітні громадські і комбатантські організації напродукували багато різноманітних „орденів” та відзнак і роздавали їх, так би мовити, на право і наліво.

Отож, М. Битинський у цій статті, що

М. Битинський. Емблема військового товариства кубанських козаків у Празі «Вільне козацтво – Вольное казачество». (друкарський відбиток), 1930-і роки.

друкувалася з продовженням у ч.1, 2, 3 за 1968 р., намагався подати загальні уявлення що таке нагороди, їхні категорії, правила і порядок носіння, тим самим підвести науковий ґрунт Цікавим є розділ 10 „Завмерлі, або нездійснені українські відзнаки” де він на конкретних прикладах розглядає історії окремих нездійснених нагород. „Найкращим прикладом відзнак завмерлих служить орден св. Архистратига Михаїла, що був встановлений ще на початку нашої державності в 4-х ступенях для старшин і козаків однаково, і був у скорому часі, невідомо з яких причин, скасований” [27].

Завершує статтю М. Битинський заклик до громадськості - „...теперішні несусвітні вчинки з нагороджуванням „орденами”, титулами та ранговими піднесеннями, вповні наподобляють [...] вибрики широкої отаманії на рідних землях, а потім діяння відновленого самозванцями на чужині, які спокійно тепер торгують козацькою честю, розпродуючи свої ордени й уділяючи ранги кожному хто „заслужиться”... Тому не слід мовчки терпіти таке очевидне порушення правопорядку й вояцької дисципліни, а слід протидіяти вакханалії непотребства й вийти з честю з того теперішнього хаосу” [27].

М. Битинський, як згадувалося, входив до Союзу колишніх Українських вояків у Канаді (СБУВ), він виготовив для 5-ї станиці (відділу) у Торонто прапор, який урочисто посвячено було у соборі св. Володимира. З часом М. Битинського було обрано головою цієї станиці. Він досить тісно співпрацював з Військово-історичним інститутом, який очолював генерал М. Садовський, котрий зібрав велику колекцію документів і матеріалів доби УНР. 1965 р. в Торонто на основі цього зібрання було проведено велику виставку. Одним з організаторів, поруч з генералом М.Садовським і С. Голяшем був

М. Битинський. Заставка до видань Українського військово-історичного інституту (друкарський відбиток), 1950-і роки.

М. Битинський, він виконав зокрема, афішу і інформаційний листок. У тексті цього листка наголошується, що для глядачів відкрито „єдину у світі збірку оригінальних воєнних пам’яток, що являються неоціненним всенародним скарбом українського народу, які будуть перевезені до столиці вільної України – Києва”.

Після смерті генерала М. Садовського у 1967 р. М. Битинського обрали директором цього музею і музей перенесено з приватного помешкання покійного генерала М. Садовського до найнятого приміщення в будинку православної громади при соборі св. Володимира в Торонто [28].

Але здоров’я вже не дозволяло діяти активно, важка хвороба забирала сили. 24 грудня 1972 р. М. Битинський помер. Поховали його на кладовищі в Торонто.

Полковник В. Филонович в некролозі писав „Доля судила мені пройти з Покійним тернистим шляхом нашої визвольної боротьби. Знав я його як зразкового, карного старшину, завжди лагідного і спокійного, і за час 50-літнього нашого кровного побратимства ніколи й нічим це побратимство не було порушено [...] Світлої пам’яті М. Битинський – це зразок великого патріота, борця за волю й суверенність нашої Батьківщини-України, це зразок обов’язку, вірності й честі” [29].

А закінчити хочеться віршованими рядками, які заповів написати на своїй могилі М. Битинський:

*Я вмер. Мене нема й не буде.
Я відійшов у вічне небуття.
Та в пам’яті ще будуть жити мною люди,
Поки не згасне й їх життя.*

Список літератури

1. Центральний держаний архів вищих органів влади України (ЦДАВО України) - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар.7.
2. Вахрамєєв О. Сіяч прекрасного і доброго. // Образотворче мистецтво. № 5, 19971 р. - С. 28-29.
3. Усі інформації про проходження військової служби у царській російській та українській армії почерпнуті з „Службового реєстру” М. Битинського. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112.
4. ЦДАВО України - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар.9.
5. Битинський М. сотник. Українське Вояцтво на культурно-освітньому фронті. // Гуртуймося. - Травень 1932. - С.
6. М. Оверкович. У Великі Дні. // Релігійно-науковий вістник. Ч. 7-8. 1923 р. - С. 1.
7. Білон Петро, прот. Спогади. - Пітсбург, 1952. - С. 135.
8. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112, - Ар. 11.
9. Тризуб. 25 травня 1933 р. - с. 2-3.
10. Гуртуймося. Ч. 1-11 (17-18). Червень, 1936, - С.2.
11. ЦДАВО України - ф.5235, оп. 1, спр. 1902, арк. 1-16.
12. Бытынский Микола. Казачьи гербы. // Календарь-альманах "Вольного казачества-Вільного козацтва на рік 1930 год. - Прага. - С. 114-115.
13. ЦДАВО України - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар. 16-17..
14. М. Битинський. Лист до Редакції. // Рід та знамено". ч. 1, 1947, - С. 31-32.
15. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2111, - Ар. 15.
16. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112, - Ар. 31.
17. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2112, - Ар. 21.
18. ЦДАВО України - Ф. 4018, - Оп.1, - Спр. 2113, - Ар. Не нумерований.
19. Люди й події. // Рід та знамено". ч. 1, 1947, - С. 27.
20. Українська Родовідна Книга. // "Рід та Знамено", ч. 1. 1947. - С.5.
21. Додатки. Статут Української Родовідної Установи. // "Рід та Знамено", ч. 1. 1947. - С.1. (додатки)
22. Битинський М. Державні інсигнії України: Герб, печать, прапор, гімн. - Б.м. 1949. - С.49.
23. Листи Романа Климкевича до Олександра Оглоблина. // Український історик. Ч. 1-5 (156-160), 2003 р. - С.156.
24. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2173, - Ар. 5
25. Білон Петро, прот. Спогади. - Пітсбург, 1952. - С. 137.
26. Битинський М. Українські військові відзна-чення" // Вісті комбатанта. № 1. 1968. - С. 18.
27. Битинський М. Українські військові відзначення" // Вісті комбатанта. № 1. 1968. - С. 44-47..
28. Український воєнно-історичний інститут. // Вісті комбатанта. № 1. 1968. - С. 54.
29. ЦДАВО України - Ф. 5235, - Оп.1, - Спр. 2175, - Ар. 2.

Фалеристичні пам'ятки українських вищих навчальних закладів у Чехословацькій Республіці (1919–1945 рр.)

Степан Пахолко,
Ольга Мартин (Львів)

Боротьба за заснування українського вищого навчального закладу – університету – розпочалася у Львові ще в 1889 р. У результаті реформ австрійського уряду у сфері освіти у 1867 р. Львівський університет перейшов на польську мову, як і все офіційне життя в Галичині (до того офіційною мовою була німецька). Внаслідок протестів українців у 1871 р. університет стає двомовним, але фактично й надалі залишається польським.

Починаючи з 1889 р., постійно точиться боротьба за український університет, в ході якої українські студенти домагаються відкриття окремого університету нарівні з польським.

В умовах Австрії вже був прецедент: у Празі окрім чеського Карлового університету діяв німецький [1].

Українські студенти починають застосовувати таку форму боротьби як «сецесії», тобто демонстративні виходи з

університету. В одній із найбільших «сецесій» 1901 р. взяло участь 600 студентів, у 1906 р. дійшло до фізичних сутичок між українськими та польськими студентами та побудовою барикад на території університету.

У 1910 р. під час чергового конфлікту загинув український студент Адам Коцко. Вдалося віднайти відзнаку з написом «Адам Коцко 1910» (на жаль, поки що недоступна для вивчення та фотографування).

Масові організовані акції українських студентів за створення власного університету змусили Відень піти на поступки. До того ж, в австрійській столиці гучною луною відбилися постріли 12 квітня 1908 р., коли студент Львівського університету Мирослав Січинський убив намісника Галичини А. Потоцького [2].

Нарешті 29 листопада 1912 р. австрійський уряд оголосив проєкт заснування українського університету, що мав відчинити двері восени 1915 р.

І тут несподівано з Петербургу до Відня надійшов документ, який, можливо, колись стане епіграфом до майбутньої монографії «Російська політика в Україні».

Російський посол у Відні у червні 1914 р. подав австрійському міністрові закордонних справ особливий демарш – усний і письмовий. В ньому було сказано, що відкриття українського університету у Львові російський уряд розцінюватиме як ворожий крок щодо себе та можливий привід до війни! [3].

Воєнні лихоліття Першої світової війни та програні національно-визвольні змагання 1918–1920 рр. не сприяли

2

3

4

5

реалізації ідеї відкриття українського університету. Та провідні українські вчені в еміграції (в Австрії та Чехословаччині) не припиняли боротьбу за український університет.

Очоловав цю боротьбу професор, декан лікарського факультету (1889—1902), а в 1902—1903 роках – ректор Чеського Карлового університету в Празі академік Іван Горбачевський* (рис. 7). Ймовірно, відзнака була випущена з нагоди 80-річчя професора [4, 5].

Боротьба ця закінчилася заснуванням 17 січня 1921 р. у Відні Українського вільного університету – першого вищого навчального закладу за кордоном. Влітку 1921 р. університет було перенесено до Праги завдяки прихильному ставленню представників чеських урядових кіл і зокрема президента Томаша Масарика.

Ймовірно, університет мав свою відзнаку, яку поки що не виявлено. Відомий печатковий знак УВУ (рис. 1) [6].

За перше десятиліття свого існування УВУ видав 27 томів дуже цінних наукових праць і став центром українського наукового життя в Чехословацькій Республіці. Поряд з УВУ виникли інші вищі школи, студії, інститути, наукові товариства.

*І. Горбачевський (1854—1942) – видатний український вчений-хімік, академік світового рівня. Народився в с. Зарубинці на Тернопільщині. Закінчив медичний факультет Віденського університету. Інтенсивно займався науковою роботою. У 29-річному віці професор лікарської хімії Чеського Карлового університету в Празі. За свої наукові досягнення отримав відзнаки Віденського, Празького, Краківського та Львівського університетів. В 1917 р. організував і очолив перше в світі міністерство здоров'я у складі австро-угорського уряду. В 1925 р. загальні збори Всеукраїнської академії наук обрали І. Горбачевського академіком, запросивши переїхати до Харкова для викладацької праці в університеті, та далекоглядний професор відмовився.

У меморандумі УВУ зазначалося: «Коли на Великій Україні замовкли святині української науки, а Львів не допустив української молоді до університету, приневолюючи українську науку скритись у підземеллю, ціла українська суспільність звернула увагу на Прагу, де силою факту утворилося середовище наукової праці за границею... УВУ свою задачу за кордоном вважає за тимчасову. Він має приготувати нашу молодь до діяльності серед рідного народу в своїх інституціях та майбутніх урядах. УВУ має улегшити формування українського університету або університетів на рідній землі і має як готовий організм бути перенесений у відповідний час на рідну територію, де його буде найбільше потрібно».

У 1930-х роках УВУ пережив кризу, пов'язану з переорієнтацією ЧСР на зближення з СРСР і Польщею та обмеженням української політичної еміграції. Не збулися надії на оновлення УВУ в 1938 р., коли Карпатська Україна отримала широку автономію в межах ЧСР. Планувалося перенести УВУ до Хуста, та угорська окупація перекреслила ці плани.

Празький період існування УВУ закінчився окупацією Праги радянською армією у травні 1945 р. Останній ректор УВУ о. Августин Волошин був заарештований НКВС і невдовзі загинув, майно університету знищено чи розграбовано.

Другим українським вищим навчальним закладом у Чехословацькій Республіці була Українська господарська академія (УГА) – українська вища технічна школа в Подєбрадах, заснована в 1922 р. Українським Громадським Комітетом на чолі з проф. М. Шаповалом за фінансової підтримки Міністерства закордонних

справ. Мала три факультети: агрономічно-лісовий, інженерний та економічно-кооперативний [7]. Рішенням сенату УГА 28.11.1927 була встановлена відзнака Академії, автором якої був студент Української студії пластичного мистецтва у Празі В. Цимбал (рис. 10) [8].

Крім цієї відзнаки, вдалося виявити ще ряд фахових відзнак спілок, товариств, гуртків при академії, які виготовлялися за проектами студентів:

а) відзнака хімічного гуртка. Проект інж. Б. Іваницького (народився в м. Боярка, Київщина, в 1907 р. Закінчив УГА в 1930 р.) (рис. 8);

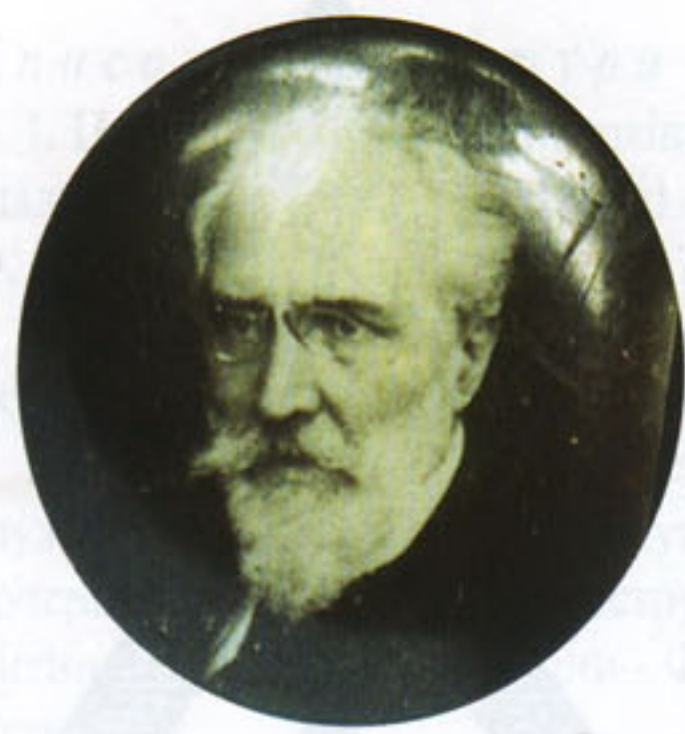
б) відзнака Товариства українських економістів. Проект Ганни Стадникової. (народилась в с. Подорожжю, Поділля в 1896 р. Закінчила УГА в 1932 р.) (рис. 9);

в) відзнака Спілки гідротехніків. Проект полк. Миколи Битинського (рис. 2). Відзнаку не виявлено;

г) відзнака Спілки лісівників. Проект Теодозія Любінського (студент лісового відділу, народився в Кам'янці-Подільському в 1896 р. Закінчив УГА в 1928 р.) (рис. 3). Відзнаку не виявлено;

6

7

8

9

10

12

11

13

14

15

16

д) відзнака Агрономічного товариства. Проект Ганни Стадникової (рис. 4). Відзнаку не виявлено;

з) ювілейна відзнака до 10-річчя української господарчої Академії. Проект інж. Валерія Добровольського (студент економічно-кооперативного факультету. Народився в Києві в 1889 р. Закінчив УГА в 1930 р.) (рис. 5). Відзнаку не виявлено.

Відзнака прийнята Сенатом УГА 3.07.1934 р, видавалась разом із дипломом на відповідне фахове звання (агроном, економіст чи технолог).

ж) відзнака "Конгрес Слов'янських Студентів", проект сина І. Я. Франка – Тараса Франка (рис. 11).

У зв'язку зі зменшенням дотацій у 1928 р. Міністерство хліборобства заборонило приймати нових слухачів і наказало поступово ліквідувати УГА, що й було зроблено в 1935 р. За час свого існування УГА закінчило 569 осіб, які отримали дипломи інженерів. Більшість з них працювали на західноукраїнських землях.

У 1932 р. на базі УГА було засновано заочний Український технічний господарський інститут (УТГІ), що зберіг структуру і програму УГА (рис. 13) [9].

Український технічно-господарський інститут існував як установа заочного навчання при УГА по її ліквідації. УТГІ працював за зразком УГА, але крім того працювали різні курси: пасічництво, городництво, миловаріння, українознавство, чужих мов, журналістика. Для студентів-заочників було видано 77 підручників. Виходив журнал "Вісті УТГІ". У 1932–1939 рр. навчалося 1087 студентів, а у 1940–1945 рр. – 7020 студентів. По закінченні війни керівництво УТГІ отримало дозвіл від американської влади продовжувати навчання в м. Регенсбурзі (Баварія). У 1947 р. з нагоди 25-річчя заснування Української господарчої академії та 15-річчя УТГІ в Регенсбурзі було випущено ювілейну відзнаку (рис. 12) [10].

Третім українським вищим навчальним закладом у Чехословацькій Республіці був Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова (УВПІ), відкритий у Празі 7 липня 1923 р. заходами Українського громадського комітету за фінансової підтримки чехословацького уряду (рис. 14) [11]. Завданням Інституту було «підготувати вчителів для української середньої школи, а також організаторів шкільництва й народної освіти».

Навчання провадилося українською мовою і було безплатним. Студенти отримували державні стипендії, а викладачі – відповідну заробітну плату [12].

УВПІ мало свою відзнаку, випущену на конкурсній основі “Для закінчивших Інститут була установлена Сенатом Інституту спеціальна відзнака з ініціалами УВПІ” [13].

За умовами конкурсу, відзнака мала мати невеликі розміри й обов’язково – аббревіатуру “УВПІ” [14]. Відзнаку не виявлено, але виявлений печатковий знак, який, ймовірно, дублював відзнаку (рис. 6).

У 1933 р. УВПІ було ліквідовано з тієї самої причини, що й Український вільний університет.

Крім уже названих вищих навчальних закладів, в ЧСР слід окремо відзначити діяльність Української академічної громади (рис. 15) [15].

“Українська академічна громада” (УАГ) – найбільша загальноу студентська організація, заснована в 1919 р. У 1923 р. увійшла до Центрального союзу українського студентства (ЦЕСУС), що був вільним членом Міжнародної студентської конфедерації (Confederation Internationale Ettudiants – CIE). На конференції CIE в 1926 р. було оголошено конкурс на відзнаку CIE, проект якої виконав Федір Ємець. На конкурс було представлено 250 проектів.

Ймовірно, що й проект відзнаки УАГ виконав Ф. Ємець.

До 1923 р. УАГ охоплювала всіх українських студентів (1922–1258 чол.), що навчались у чеських та українських вищих школах ЧСР. УАГ мала філії поза Прагою (в Йозефові, Брно, Мельнику, Пршібрамі), різні фахові секції (техніків “Основа”, правників, медиків), гуртки, товариства, які провадили культурну та спортивну діяльність (рис. 16).

З другої половини 20-х років в УАГ переважали націоналістичні тенденції, промотором яких були Група української націоналістичної молоді та Легія українських націоналістів, які на час входження у 1926 р. до Української Військової Організації (УВО) мали свою відзнаку (рис. 17).

Ось як описував цю відзнаку Володимир Мартинець [16]: “Вживались у Легії Українських Націоналістів членські відзнаки у формі щита в українських барвах, з державним тризубом. Щит охоплював колом ланцюг як символ соборності. З-під щита виднілось руків’я

17

18

19

20

21

меча, що перехрещував щит. На щиті напис: “Думка думкою, меч мечем”.

Легія Українських Націоналістів – ідеологічна організація, що діяла в 1925–1929 рр. у Подєбрадах, боролася за послаблення більшовицьких впливів серед української еміграції та студентства [17].

У ЧСР існувало ще чимало студентських гуртків, об’єднань, товариств, які, ймовірно, мали свої відзнаки. Вдалося виявити відзнаку Кружка Українських Гірничих Студентів (рис. 19). На відзнаці немає накладного елемента (ймовірно, тризуба).

У 1920 р. в м. Пршібрамі (ЧСР) українські студенти-гірники Гірничої академії заснували гурток “Каменярі”. При ньому (68 членів) діяли філії Української національної молоді, Вільної громади, Гурток ім. М. Драгоманова (рис. 21), Український спортивний клуб [18].

Виявлено також відзнаку нестановленої студентської громади з написом «Р. Н. У. Прага» (рис. 18).

Виявлено і відзнаку (придбана в Празі), яку, ймовірно, видав “Союз організацій українських інженерів на еміграції”, заснований у 1939 р. в м. Подєбради (рис. 20) [19].

Фалеристична спадщина українських вищих навчальних закладів ще недостатньо

висвітлена, ця тема потребує детальних досліджень та пошуків. У поданому матеріалі можливі хибні трактування чи різні неточності, тому автори будуть щиро вдячні за критичні зауваження чи доповнення.

Використана література

1. Мороз В. Україна в ХХ ст. Тернопіль, 1992, ст. 48.
2. Пахолко С., Мартин О. Подвиг, закарбований в медалі// За вільну Україну, 2001, ч. 77.
3. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. – Нью-Йорк, 1956, ст.48.
4. Небуденне свято. Ювілей великого українського вченого й визначного громадянина І. Горбачовського // Новий час, 23 травня 1934, ч. 87, 88.
5. Головацький І. Академік Іван Горбачовський і українське національне відродження // Український світ. – 1998, ч. 4–6, с. 22–23.
6. Перший, лише поза Україною вільний // Український світ. – 1998, ч. 4–6, с. 5.
7. Українська Господарча Академія у Подєбрадах // Новий час, 17 травня 1936, ч. 106.

8. **Наріжний С.** Українське студентство на еміграції // Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Частина перша. — Прага 1942. — С. 137—167. Ілюстрації СХХІІІ(зображення відзнак)

9. **У гостях у УТГІ** // Діло, 4 березня 1936 р., ч. 50.

10. **Білий Д.** Студентство УТГІ після Другої світової війни // Рененсбург. Статті, спогади, документи. До історії української еміграції в Німеччині після Другої світової війни. Наукове товариство ім. Шевченка. — Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1985. — С. 381—386.

11. **Український** Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова // Енциклопедія українознавства. — Т.9. — С. 3418.

12. **Український** світ. Імені Драгоманова. До 75-ої річниці заснування Українського Високого Педагогічного Інституту в Празі // ч. 4—6. — С. 13.

13. **Симон Наріжний.** Український Високий Педагогічний Інститут М. Драгоманова в Празі та гімназія при ньому // Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Частина перша. — Прага, 1942. — С. 172—179.

14. **Конкурс** на відзнаку // Діло, 29 липня 1927 р., ч. 165.

15. **Українська** Академічна Громада. // Енциклопедія українознавства. — Львів, 2000. т. 9. — С. 3335.

16. **Маргинець В.** Українське підпілля від УВО до ОУН. 1949 р. С. 151.

17. **Легія** Українських Націоналістів. // Енциклопедія українознавства. — Львів, 1994. — Т. 5. — С. 1273.

18. **3 життя** Кружка українських гірничих студентів «Каменярь» в Пшібрамі // Земля і Воля. 1 січня 1923 р., ч. 1. С. 8.

19. **Товариство** українських інженерів в ЧСР // Новий Час, 7 липня 1936 р., ч. 29.

Юбилейная медаль «50 лет Вооруженных сил СССР»

■ **Владимир Лазаренко (Киев)**

В основу данной публикации положены архивные материалы и личные исследования автора, с описанием разновидностей медали и удостоверений. Автор благодарен за содействие в подборе материалов заместителю начальника Главного архивного управления Туркменистана Нурмураду Дурдыелиеву и руководителю группы по подготовке книги «Шохрат» Гулялек Мухамметбердыевой.

В 1967 г. в преддверии 50-летнего юбилея Советских Вооруженных сил, Секретариат Президиума Верховного Совета СССР подготовил документы для учреждения юбилейной медали «50 лет Вооруженных сил СССР». Был организован конкурс на лучший эскиз медали.

Разработать эскизы медали Министерством Обороны СССР было поручено главному художнику опытно-конструкторской базы Центрального вещевого управления Министерства обороны Жуку Александру Борисовичу. Ему удалось при минимуме изобразительных средств достичь максимума смысловой нагрузки смысловой выразительности. Композиционным центром эскиза лицевой стороны медали стала пятиконечная красная эмалевая звезда расположенная на фоне пяти пучков лучей, выходящих из под тупых углов звезды. В центре звезды расположен медальон диаметром 19 мм, в котором размещены профильные погрудные изображения воина Рабоче-крестьянской Красной Армии в буденовке и военнослужащего Советской Армии в каске, повернутые влево. Слева от красноармейца дата «1918», справа от военнослужащего СА «1968», что символизирует пятидесятилетний период создания и развития ВС СССР. Вокруг звезды расположен венок, левая ветвь которого состоит из лавровых листьев, правая — из дубовых — символ отваги и славы.

На оборотной стороне медали, в верхней части — эмблема РККА (звезда, в центре которой изображение плуга и молота), которая использовалась как кокарда с апреля 1918 г. по апрель 1922 г. под звездой надпись в три строки — Пятьдесят лет (Вооруженных сил) СССР.

Лента к медали отличается от лент своих предшественниц, медалей посвященных юбилеям армии — вместо серого цвета основным фоном использован бирюзовый, в центре продольная белая полоса, шириной

2 мм, по краям которой расположены красные полосы шириной 2 мм и белые полосы шириной 0,5 мм.

Эскиз медали был одобрен Министром Обороны А. А. Гречко и был передан на Монетный двор, где был изготовлен образец в латуни, диаметром 37 мм, толщиной 2,9 мм. В отличие от предшественниц с диаметром 32 мм и толщиной 2,5 мм, изготовленный образец был утвержден Президиумом Верховного Совета СССР 26 декабря 1967 г.

Ввиду большого тиража медали, заказ на ее изготовление был размещен на двух монетных дворах — Московском и Ленинградском.

Первый тип медали, изготовленный на Московском Монетном Дворе в 1967 г. имели тонкое округлое ушко. Медаль изготовлена из латуни с использованием красной эмали. Ушко цельноштампованное без указания завода изготовителя. Реверс медали гладкий.

Первый тип медали, изготовленный на Ленинградском Монетном Дворе в 1967 г., имел толстое цельноштампованное ушко с набитой аббревиатурой ЛМД на реверсе с левой стороны ушка. Медаль изготовлена из латуни с использованием красной эмали. Реверс медали шероховатый. В отличие от медали, изготовленной на Московском монетном дворе, она более качественная.

Заказ на изготовление удостоверений к юбилейной медали «50 лет Вооруженных сил СССР» был размещен в типографии ГОСЗНАКА Министерства финансов СССР. Удостоверение представляет собой книжку, выполненную из плотной бумаги. На лицевой стороне в верхней части изображен герб СССР. Под гербом расположена надпись в четыре строки: «Союз Советских Социалистических Республик». В нижней части расположена надпись в три строки: «Удостоверение к юбилейной медали «50 лет Вооруженных сил СССР», Герб СССР и надписи выполнены красной краской. Серия и номер на удостоверении отсутствуют.

Хронология вручения юбилейной медали «50 лет Вооруженных сил СССР».

Дата вручения	Воинское звание	Ф. И. О. награжденного
02.02.1968	майор	Борисов Михаил Иванович
07.02.1968	генерал-полковник танковых войск в отставке	Новиков Николай Александрович
08.02.1968	инженер-майор	Андреев Николай Степанович
09.02.1968		Жмыхов Николай Петрович
12.02.1968	генерал-майор в отставке	Почема Филипп Евсеевич
12.02.1968	генерал-полковник авиации	Шиманов Николай Сергеевич
14.02.1968	генерал-майор танковых войск в отставке	Жуков Андрей Васильевич
15.02.1968	старший лейтенант	Джунь Николай Яковлевич
15.02.1968	генерал-майор	Лавриненко Николай Васильевич
19.02.1968	полковник	Дозорцев Федор Иванович
19.02.1968	генерал-майор запаса	Ставенков Анатолий Васильевич
20.02.1968	Маршал авиации	Кожедуб Иван Никитович
21.02.1968	майор	Пидорина Дмитрий Кузьмич
21.02.1968	подполковник	Цыганков Георгий Васильевич
22.02.1968	капитан	Андрienko Валентин Яковлевич
22.02.1968	майор	Выгорский Александр Федорович
22.02.1968	полковник	Клевцов Алексей Андреевич
22.02.1968	полковник	Озеров Иван Дмитриевич
22.02.1968	подполковник	Радюк Юрий Дмитриевич
22.02.1968	полковник	Черных Митрофан Ефимович
23.02.1968	подполковник	Иванов Лев Александрович
23.02.1968		Казацкий Павел Семенович
23.02.1968	майор	Корнеев Владимир Васильевич
23.02.1968	генерал-майор войск связи	Омельчук Федор Ефимович
26.02.1968	Маршал Советского Союза	Буденный Семен Михайлович
26.02.1968	Маршал Советского Союза	Захаров Матвей Васильевич
26.02.1968	Маршал Советского Союза	Крылов Николай Иванович
26.02.1968	Маршал Советского Союза	Рокоссовский Константин Константинович
26.02.1968	Маршал Советского Союза	Соколовский Василий Данилович
04.03.1968	майор	Обернибесов Виталий Владимирович
05.03.1968	подполковник в отставке	Берлин Лев Ефимович
07.03.1968		Тарасевич Ксения Евдокимовна
15.03.1968	Маршал Советского Союза	Мерецков Кирилл Афанасьевич
08.05.1968		Брандукова Татьяна Ильинична
08.05.1968	вице-адмирал	Холостяков Георгий Никитич
02.09.1968	ефрейтор	Тростин Сергей Витальевич
05.11.1968		Клычев Ашир
05.12.1968		Турадов Ата (2шт.)
08.12.1968	капитан интендантской службы	Ларионов Павел Васильевич
20.01.1969	майор милиции	Приказчиков Борис Иванович
21.02.1969	майор милиции	Пидорина Дмитрий Кузьмич
22.02.1969		Бычков Николай Петрович
27.04.1969		Жоголева Надежда Александровна
30.04.1969		Сабиров Нуджаган Гилячевка
12.05.1969		Атаев Хакберды
30.07.1969	младший лейтенант в отставке	Щуров Б.И.
10.01.1970	бывший партизан	Павленко В.И.
04.03.1970	капитан 2-го ранга	Лавриненко Андрей Федорович
07.04.1970	Герой Социалистического труда	Трапезников Александр Иванович
24.04.1970		Абдулов Дурды
24.04.1970	рядовой	Пономаренко Василий Иванович
19.10.1970		Турадов Ата (вторая)
10 05.1972		Акопов Анулгаван Христафорович
03.05.1973	бывшая партизанка	Рымар Мария Андреевна

Во внутренней части удостоверения, на первой странице расположено изображение медали, над ним красным цветом надпись в одну строку «50 лет Вооруженных сил СССР». На второй странице в верхней части подчеркнутая надпись УДОСТОВЕРЕНИЕ, под ней три строчки для вписывания воинского звания и ФИО награжденного. Ниже расположен текст в четыре строки: в соответствии с Указом Президиума Верховного Совета СССР от 26 декабря 1967 г. награжден юбилейной медалью. Под этим текстом красным цветом напечатано «50 лет Вооруженных сил СССР». Ниже черной краской надпись в две строки: «От имени Президиума Верховного Совета СССР медаль вручена» Далее дата, должность, воинское звание и подпись лица, вручившего медаль.

Удостоверение разновидностей не имело.

Согласно Положению о медали:

1. Юбилейной медалью «50 лет Вооруженных сил СССР» награждались: маршалы, генералы, адмиралы, а также старшины, сержанты, солдаты и матросы сверхсрочной службы состоящих к 23 февраля 1968 года в кадрах Советской Армии, Военно-Морского Флота, войск Министерства охраны общественного порядка СССР, войск и органов Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР. Эти же категории военнослужащих, уволенные с действительной военной службы в запас или отставку и имевшие выслугу лет в Советской Армии, ВМФ, войсках МООП, в войсках и органах КГБ при Совете Министров СССР 20 и более календарных лет. Это являлось как бы данью уважения по отношению к ветеранам Вооруженных сил СССР К 50-летию юбилею их основания. Также была отдана дань уважения и героям Советского Союза и лицам, награжденным орденами Славы трех степеней, которым тоже полагалась медаль.

2. Вручение юбилейной медали «50 лет Вооруженных Сил СССР» производилось от имени Президиума Верховного Совета СССР: военнослужащим – командирам военных частей соединений и начальникам учреждений, заведений на основании списков военнослужащих, объявленных приказами командиров воинских частей, соединений и начальниками учреждений, заведений.

Лицам, выбывшим из Вооруженных сил СССР, – республиканскими краевыми, областными, окружными, городскими и районными военными комиссариатами по месту жительства награжденных, на основании списков лиц, выбывших из армии, составленных и утвержденных республиканскими, краевыми, областными, окружными, городскими и районными военными комиссариатами по месту жительства награжденных.

Списки лиц (кроме военнослужащих), награжденных юбилейной медалью «50 лет Вооруженных сил СССР» составлялись на основании документов, подтверждающих их 20-летнюю выслугу календарных лет в Вооруженных силах СССР, книжки Героя Советского Союза или орденой книжки.

О вручении награжденным юбилейных медалей составлялся протокол с указанием ФИО награжденного (для военнослужащих, кроме того, воинское звание.)

Юбилейная медаль «50 лет Вооруженных сил» после смерти награжденного оставалась вместе с удостоверением к ней в его семье для хранения как память.

В случае утраты медали или удостоверения к ней дубликаты медали и удостоверения награжденному не выдавались. В этом случае награжденный имел право носить планку с лентой к медали.

Анализируя архивные материалы вручение медали начали проводить с 2 февраля 1968 г. В этот день ее вручили в Первомайском РВК г. Москвы персональному пенсионеру Герою

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Советского Союза майору М. И. Борисову. 7 февраля медаль вручено генерал-полковнику танковых войск в отставке Герою Советского Союза Н. А. Новикову через Куйбышевский РВК г. Москвы. Ленинским РВК г. Москвы 12 февраля медали были вручены генералам Ф. Е. Почеме и Н. С. Шиманову, генерал-майору запаса А. В. Ставенкову медаль вручена 19 февраля Киевским РВК г. Москвы. На кануне юбилея Вооруженных сил СССР были произведены награждения и в войсках.

Постановлением Президиума Верховного Совета СССР от 22 февраля 1968 г. (Ведомости Верховного Совета СССР. — 1968. — № 9. — С. 65), награждение юбилейной медалью «50 лет Вооруженных сил СССР» было распространено: на бывших красногвардейцев, военнослужащих, принимавших участие в боевых действиях по защите Советской Родины в рядах Вооруженных сил СССР (имеется в виду

активные участники Октябрьской революции, участники ВОВ и других вооруженных конфликтов), а также на лиц, удостоенных в период прохождения действительной военной службы орденов СССР или медалей «За отвагу», «Ушаков», «За боевые заслуги», «За отличие в охране

государственной границы СССР», «За трудовую доблесть», «За трудовое отличие», Орден Нахимова. После этого постановления количество претендентов на получение этой медали резко возросло, поэтому возникла потребность на изготовление дополнительного тиража. Заказ был размещен на Ленинградском монетном дворе. Так появился второй тип медали, изготовленный этим заводом в 1968 г.

Медаль имела толстое ушко с набитой аббревиатурой ЛМД на реверсе по центру ушка. Медаль изготовлена из латуни с использованием красной эмали. Реверс медали шероховатый.

В ознаменование 50-летия Советских Вооруженных сил помимо юбилейной медали значительная группа командного состава

Типы юбилейной медали «50 лет Вооруженных сил СССР»

Завод-изготовитель	Тип	Год выпуска	Аббревиатура на ушке медали	Рисунок
Московский монетный двор	I	1967	без указания Монетного Двора	1
	II	1970	без указания Монетного Двора	2
Ленинградский монетный двор	I	1967	ЛМД расположено на реверсе слева	3
	II	1968	ЛМД расположено на реверсе по центру	4
	IV	1967	ЛМД расположено на реверсе справа	5
	III	1969	ЛМД расположено на аверсе и реверсе	6
	IV	1967	ЛМД расположено на реверсе справа	7

Советской Армии и ВМФ за заслуги в строительстве, развитии и укреплении Вооруженных сил СССР была награждена орденами и медалями СССР и выдающиеся советские военачальники Маршалы Советского Союза: А. А. Гречко, М. В. Захаров и И. И. Якубовский награждены орденом Ленина с порядковыми номерами 400019, 400020 и 400021, соответственно.

А также почетным оружием с золотым изображением Государственного герба СССР. Почетным оружием и орденом Октябрьской Революции были награждены также Маршалы Советского Союза: И. Х. Баграмян – знак ордена № 6, А. М. Василевский – знак № 7, Ф. И. Голиков – знак № 10, А. И. Еременко – знак № 12, Г. К. Жуков – знак № 13, И. С. Конев – знак № 14, Н. И. Крылов – знак № 15, К. А. Мерецков – знак – 16, К. С. Москаленко – знак № 17, К. К. Рокоссовский – знак № 18, В. Д. Соколовский – знак № 19, С. К. Тимошенко – Знак № 20, В. И. Чуйков – знак № 21. Этим наград также были удостоены Адмирал флота Советского Союза С. Г. Горшков – знак № 11. Ордена Октябрьской Революции были удостоены Главный маршал Авиации К. А. Вершинин – знак № 8 и Главный Маршал Артиллерии Н. Н. Воронов – знак № 9.

Генералы Армии: П. И. Батов, А. Л. Геттман, А. В. Горбатов, Д. Д. Лелюшенко, И. В. Тюленев и генерал-полковник тех. войск П. А. Кабанов также были награждены Почетным оружием.

Орденом Красного Знамени награждены: Маршал войск связи А. И. Леонов – знак № 488671, Маршал Авиации И. И. Пстыго – знак № 18 с цифрой «6», генералы Армии П. Ф. Батицкий – знак № 488673, Я. Г. Крейзер – знак № 3146 с цифрой «4», генерал-полковники Д. А. Драгунский – знак № 498313, В. Г. Куликов – № 543837, И. И. Людников – знак № 354 с цифрой «5», генерал-лейтенант С. Л. Соколов – знак № 488672. Главный Маршал Авиации А. Е. Голованов был награжден всего лишь орденом Красной Звезды № 3720884. А вот бездарные Маршалы Советского Союза С. М. Буденный и К. Е. Ворошилов как было указано в Указе Президиума Верховного Совета СССР от 22 февраля 1968 г.

«За выдающиеся заслуги в деле строительства Вооруженных СССР, мужество и отвагу, проявленные в боях по защите Советского Государства и в связи с 50-летием Советской Армии и Военно-Морского флота» были удостоены званий Героев Советского Союза с вручением С. М. Буденному третьей медали «Золотая Звезда» № 4/III и К. Е. Ворошилову второй медали «Золотая Звезда» № 47/II.

Для многих военачальников это был последний юбилей. Награждение юбилейной медалью продолжалось и в последующие годы. Как впоследствии выяснилось, медалью были обделены бывшие партизаны гражданской и ВОВ. Поэтому Постановлением Президиума Верховного Совета СССР от 19 декабря 1969 г. (Ведомости Верховного Совета СССР. – 1969. – № 52. – С. 475) награжденные юбилейной медалью

«50 лет Вооруженных сил СССР» распространено на партизан гражданской войны и Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.

В связи с этим было принято решение об изготовлении дополнительного тиража этой медали. Заказ на изготовление медалей был размещен на Московском монетном дворе. Изготовленная медаль в 1970 г. От своей предшественницы образца 1967 г. отличалась только толщиной ушка, оно толстое и более округлое (см. рис. 2)

Медаль, изготовленная на Ленинградском монетном дворе в 1970 г., аналогична медали образца 1968 г. Отличается лишь тем, что на ушке медали на аверсе и реверсе одновременно набито клеймо ЛМД.

Вручение этих медалей бывшим партизанам ВОВ судя из удостоверения к медали «50-лет Вооруженным силам СССР», выданного 10.01.1970 г. бывшему партизану В. Павленко, началось с января 1970 г. А вот бывшая участница партизанского и подпольного движения в Черновицком и Могилев-Подольском районах Рымарь Мария Андреевна свою медаль получила лишь 3 мая 1973 г.

По данным Президиума Верховного Совета СССР юбилейной медалью 50 лет Вооруженных Сил СССР было награждено 9527000 человек.

Усі зазначені книжки можна отримати поштою, надіславши поштовий переказ на адресу редакції журналу: Максим Загребя, а/с 43, Київ, 02147, Україна.
Не забудьте в графі поштового переказу «Для письмового повідомлення» повідомити зворотню адресу, прізвище автора та назву книги.
Пропозиція дійсна до 15 травня 2007 р.

А. Д. Войнович, В. Д. Доценко А. Д. Войнович, В. Д. Доценко

**РОССИЙСКИЙ
ИМПЕРАТОРСКИЙ ФЛОТ
В ЗНАКАХ И ЖЕТОНАХ**

Санкт-Петербург, 2002 г.
Формат 172x240 мм, твердый переплет, 208 с., тираж 900 экз.

Цветные иллюстрации и описание 261 знаков, жетонов и медалей императорского флота, а также рассказы о событиях и людях стоящих за ними.
На русском языке.

**ДОПОЛНЕНИЕ И
ПРИЛОЖЕНИЕ К КНИГЕ
«РОССИЙСКИЙ
ИМПЕРАТОРСКИЙ ФЛОТ
В ЗНАКАХ И ЖЕТОНАХ»**

Санкт-Петербург, 2004 г.
Формат 155x235 мм, мягкий переплет, 16 с.,

Цветные иллюстрации и описание 8 знаков не вошедших в книгу.
Таблица с ценами на знаки и жетоны в долларах США.
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 305,- грн.

Какареко В. И., Шталенков И. Н.

МОНЕТЫ ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО 1492 – 1707

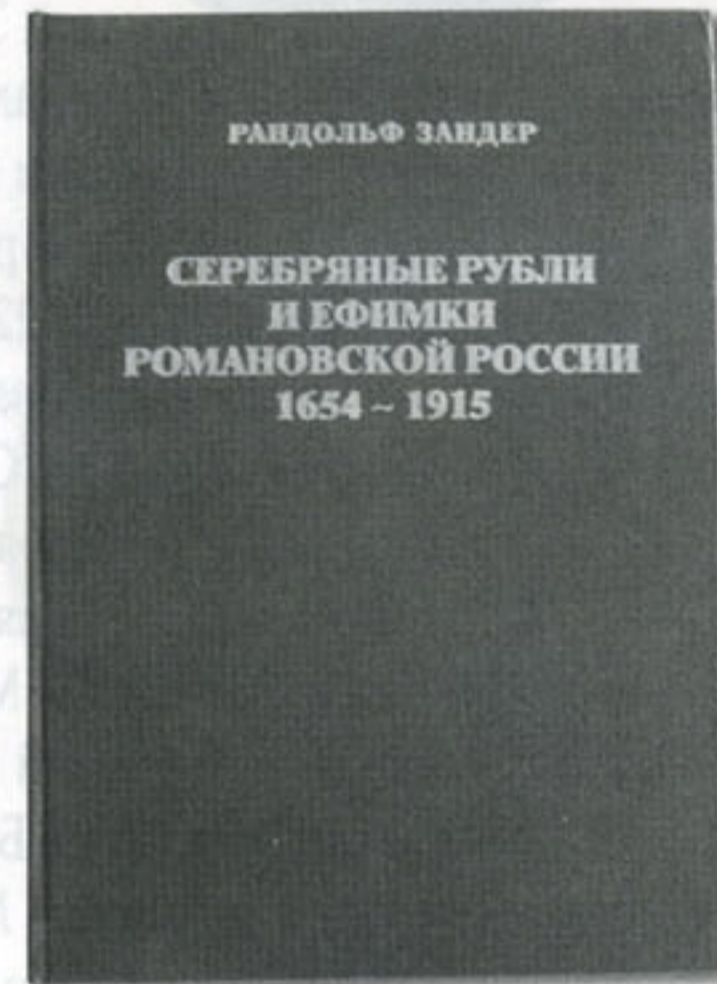
Минск, 2005 г.
Формат 160x212 мм, мягкий переплет, 80 с., тираж 200 экз.

Книга содержит описание всех известных типов монет Великого княжества Литовского, выпущенных в 1492–1707 гг. монеты в каталоге расположены хронологически — по периодам правления великих князей литовских, по номиналам, типам, годам чеканки.
Указаны степень редкости монет и их оценочная стоимость в четырех степенях сохранности. Приведены научное описание и 103 монетных типов, состоящих из 440 основных разновидностей монет. В каталоге представлены иллюстрации 154 монет в натуральную величину.
На русском языке
Цены в долларах США.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 65,- грн.

Рандольф Зандер

**СЕРЕБРЯНЫЕ РУБЛИ И
ЕФИМКИ РОМАНОВСКОЙ
РОССИИ
1654–1915**

Київ, 1998 г.
Формат 210x290 мм, твердый переплет, 207 с.

Книга американского исследователя и коллекционера, председателя русского нумизматического общества, человека, стоявшего у истоков издания журнала, «JOURNAL OF THE RUSSIAN NUMISMATIC SOCIETY», отражает американский взгляд на нашу историю сквозь призму нумизматики.

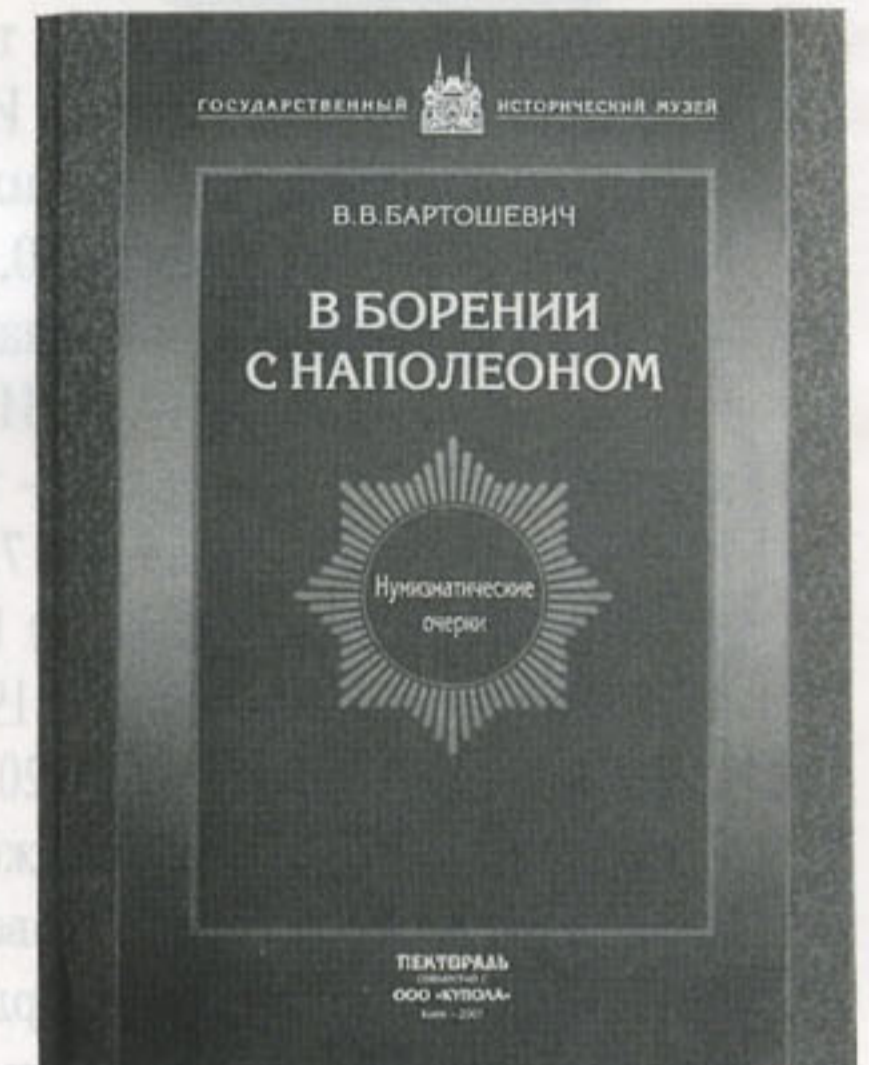
Этот взгляд, как бы со стороны, часто неожиданный, странный и интересный для нас, воспитанный на определенных исторических штампах.

Это — беспристрастное мнение человека, увлеченного коллекционированием русских монет. Коллекционеры откроют для себя много нового, ибо в книге собраны сведения, почерпнутые автором из русскоязычных источников, не всегда доступных читателю. Легкий, эмоциональный и доступный стиль изложения делает книгу увлекательной, в ней чувствуется интерес автора к нашей истории.

На русском языке.
Цена с пересылкой по почте:
по Украине — 55,- грн.

В. В. Бартошевич

**В БОРЕНИИ С НАПОЛЕОНОМ
НУМИЗМАТИЧЕСКИЕ ОЧЕРКИ**

Київ, 2001 г.
Формат 218x288, мягкий переплет, 210 с., тираж 500 экз.

В книге опубликованы десять работ известного историка и нумизмата В. В. Бартошевича.

Разные по содержанию, они объединены общей тематикой: история Отечественной войны 1812 г. рассматривается через памятники нумизматики — медали, ополченские знаки, кресты и др. Автор раскрывает малоизвестные стороны Отечественной войны, анализируя нумизматические и письменные источники, обширную мемуарную литературу и изобразительный материал. В «Приложениях» приводится именной указатель, перечень иллюстраций, библиографическая справка и список сокращений. Для специалистов-нумизматов, музейных работников, историков широкого профиля, а также для читателей интересующихся историей.

На русском языке.
Цена с пересылкой по почте:
по Украине — 57,- грн.

Монети Чехословаччини 1918 – 1993 рр.

Рік Тираж Якість Ціна

Чехословацька Республіка

1918–1960 рр.

2 галера

Ø17 мм. Цинк, 2,0 г

1923	2.700.000	VF	10,0	Unc.	60,0
1924	17.300.000	VF	10,0	Unc.	40,0
1925	2.000.000	VF	25,0	Unc.	80,0

5 галерів

Ø16 мм. Мідно-цинковий сплав, 1,6 г

1923	37.800.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1924				Proof	RARE
1925	12.000.000	VF	40,0	Unc.	100,0
1926	1.084.000	VF	80,0	Unc.	350,0
1927	8.916.000	VF	10,0	Unc.	40,0
1928	5.320.000	VF	10,0	Unc.	55,0
1929	12.680.000	VF	10,0	Unc.	55,0
1930	5.000.000	VF	55,0	Unc.	300,0
1931	7.448.000	VF	10,0	Unc.	55,0
1932	3.556.000	VF	40,0	Unc.	200,0
1938	10.996.000	VF	10,0	Unc.	55,0

10 галерів

Ø18 мм. Мідно-цинковий сплав, 2,00 г

1922	6.000.000	VF	25,0	Unc.	55,0
1923	24.000.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1924	5.320.000	VF	25,0	Unc.	65,0
1925	24.680.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1926	10.000.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1927	10.000.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1928	14.290.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1929	5.710.000	VF	55,0	Unc.	150,0
1930	6.980.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1931	6.740.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1932	11.280.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1933	4.190.000	VF	55,0	Unc.	150,0
1934	13.200.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1935	3.420.000	VF	30,0	Unc.	150,0
1936	8.560.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1937	20.200.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1938	15.400.000	VF	15,0	Unc.	45,0

Рік Тираж Якість Ціна

20 галерів

Ø20 мм. Мідно-нікелевий сплав, 2,00 г

1921	40.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1922	9.100.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1924	20.931.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1925	4.244.000	VF	30,0	Unc.	150,0
1926	14.825.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1927	11.757.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1928	14.018.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1929	4.225.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1930		VF	20,0	Unc.	50,0
1931	5.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1933		VF	100,0	Unc.	500,0
1937	8.208.000	VF	30,0	Unc.	150,0
1938	2.212.000	VF	12,0	Unc.	40,0

Ø18 мм. Мідно-цинковий сплав, 2,00 г

1947		VF	200,0	Unc.	1.100,0
1948	24.340.000	VF	5,0	Unc.	15,0
1949	25.660.000	VF	5,0	Unc.	15,0
1950	11.132.000	VF	5,0	Unc.	15,0

Ø16 мм. Алюмінієвий сплав, 0,50 г

1951	46.800.000	VF	5,0	Unc.	15,0
1952	80.340.000	VF	5,0	Unc.	10,0

25 галерів

Ø21 мм. Мідно-нікелевий сплав, 4,00 г

1932				Unc.	RARE
1933	22.711.000	VF	15,0	Unc.	40,0

Максим Загреба (Київ)
Сергій Яценко (Суми)

50 галерів

Ø22 мм. Мідно-нікелевий сплав, 5,00 г

1921	3.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1922	37.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1924	10.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1925	1.415.000	VF	40,0	Unc.	150,0
1926	1.585.000	VF	50,0	Unc.	250,0
1927	2.000.000	VF	25,0	Unc.	100,0
1931	5.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0

Ø20 мм. Мідно-цинковий сплав, 3,00 г

1947	50.000.000	VF	2,0	Unc.	4,0
1948	20.000.000	VF	2,0	Unc.	4,0
1949	12.715.000	VF	5,0	Unc.	12,0
1950	17.415.000	VF	3,0	Unc.	15,0

Ø18 мм. Алюмінієвий сплав, 0,60 г

1951	60.000.000	VF	1,0	Unc.	10,0
1952	60.000.000	VF	1,0	Unc.	10,0
1953	34.920.000	VF	20,0	Unc.	100,0

1 крона

Ø25 мм. Мідно-нікелевий сплав, 6,66 г

1922	50.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1923	15.385.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1924	21.041.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1925	8.574.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1929	5.000.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1930	5.000.000	VF	20,0	Unc.	65,0
1937	3.806.000	VF	12,0	Unc.	40,0
1938	6.582.000	VF	12,0	Unc.	40,0

Ø21 мм. Мідно-цинковий сплав, 4,50 г

1946	88.000.000	VF	2,0	Unc.	20,0
1947	12.000.000	VF	5,0	Unc.	30,0

Ø21 мм. Алюмінієвий сплав, 1,30 г

1947				Unc.	RARE
1950	62.190.000	VF	1,0	Unc.	10,0
1951	61.395.000	VF	1,0	Unc.	10,0
1952	101.105.000	VF	1,0	Unc.	10,0
1953	73.905.000	VF	2,0	Unc.	15,0

Монети Чехословаччини 1918 – 1993 рр.

Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна

2 крони

Ø23,5 мм. Мідно-цинковий сплав, 6,00 г

1947	20.000.000	VF	2,0	Унс.	10,0
1948	20.000.000	VF	2,0	Унс.	10,0

5 крон

Ø30 мм. Мідно-нікелевий сплав, 10,00 г

1925	16.475.500	VF	15,0	Унс.	30,0
1926	8.912.000	VF	45,0	Унс.	75,0
1927	4.613.000	VF	400,0	Унс.	700,0

Ø27 мм. Срібло, 500-ї проби, 6,66 г

1928	50.000.000	VF	25,0	Унс.	85,0
1929	15.385.000	VF	45,0	Унс.	75,0
1930	21.041.000	VF	45,0	Унс.	75,0
1931	8.574.000	VF	80,0	Унс.	350,0
1932	5.000.000	VF	80,0	Унс.	400,0

Ø27 мм. Нікелевий сплав, 8,00 г

1937				Унс.	RARE
1938	12.225.000	VF	25,0	Унс.	85,0

Ø23 мм. Алюмінієвий сплав, ??? г

1951				Унс.	RARE
1952		VF	200,0	Унс.	850,0

10 крон

Ø30 мм. Срібло, 700-ї проби, 10,00 г

1928	1.000.000	VF	25,0	Унс.	45,0
------	-----------	----	------	------	------

Ø30 мм. Срібло, 700-ї проби, 10,00 г

1930	4.498.500	VF	25,0	Унс.	45,0
1931	6.698.000	VF	25,0	Унс.	45,0
1932	11.447.500	VF	25,0	Унс.	55,0
1933	915.000	VF	2.000,0	Унс.	10.000,0

20 крон

Ø34 мм. Срібло, 700-ї проби, 12,00 г

1933	2.280.000	VF	25,0	Унс.	45,0
1934	3.280.000	VF	25,0	Унс.	45,0

Ø34 мм. Срібло, 700-ї проби, 12,00 г

1937	1.000.500	VF	25,0	Унс.	45,0
------	-----------	----	------	------	------

50 крон

Третя річниця Словацького народного повстання

Ø28 мм. Срібло 500-ї проби, 10,00 г

1947	1.000.000	VF	15,0	Унс.	25,0
------	-----------	----	------	------	------

Третя річниця Празького повстання

Ø28 мм. Срібло 500-ї проби, 10,00 г

1948	1.000.000	VF	15,0	Унс.	25,0
------	-----------	----	------	------	------

70 років з дня народження Й. В. Сталіна

Ø28 мм. Срібло 500-ї проби, 10,00 г

1948	1.000.000	VF	20,0	Унс.	30,0
------	-----------	----	------	------	------

100 крон

30 років Чехословацький Республіці

Ø31 мм. Срібло 500-ї проби, 14,00 г

1947	1.000.000	VF	25,0	Унс.	45,0
------	-----------	----	------	------	------

Монети Чехословаччини 1918 – 1993 рр.

Рік Тираж Якість Ціна

600 років Карлівському університету

Ø31 мм. Срібло 500-ї проби, 14,00 г

1948 1.000.000 VF 25,0 Unc. 45,0

700 років Гірничому праву

Ø31 мм. Срібло 500-ї проби, 14,00 г

1949 1.000.000 VF 25,0 Unc. 45,0

70 років з дня народження Й. В. Сталіна

Ø31 мм. Срібло 500-ї проби, 14,00 г

1949 1.000.000 VF 35,0 Unc. 75,0

Клемент Готвальд

30 років Чехословацькій комуністичній партії

Ø31 мм. Срібло 500-ї проби, 14,00 г

1951 1.000.000 VF 25,0 Unc. 45,0

Рік Тираж Якість Ціна

Дукат

Ø19,8 мм. Золото, 986-ї проби, 3,49 г

1923 1.000 VF 7.000,0 Unc. 12.000,0

1923	61.861	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1924	32.814	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1925	66.279	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1926	58.669	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1927	25.774	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1928	18.983	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1929	10.253	VF	800,0	Unc.	2.100,0
1930	11.338	VF	800,0	Unc.	2.500,0
1931	43.482	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1932	26.617	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1933	57.597	VF	700,0	Unc.	1.000,0
1934	9.729	VF	800,0	Unc.	1.600,0
1935	13.178	VF	700,0	Unc.	1.600,0
1936	14.556	VF	700,0	Unc.	1.600,0
1937	324		RARE		
1938	56		RARE		
1939	276		RARE		
1951	500	VF	3.000,0	Unc.	4.000,0

2 дуката

Ø25 мм. Золото, 986-ї проби, 6,98 г

1923	4.000	VF	2.000,0	Unc.	3.500,0
1929	3.262	VF	2.000,0	Unc.	3.500,0
1930		VF	4.000,0	Unc.	7.500,0
1931	2.994	VF	2.000,0	Unc.	3.000,0
1932	5.496	VF	2.000,0	Unc.	3.000,0
1933	4.671	VF	2.000,0	Unc.	3.000,0
1934	2.403	VF	2.500,0	Unc.	4.500,0
1935	2.577	VF	2.500,0	Unc.	4.500,0
1936	819		RARE		
1937	8		RARE		
1938	186		RARE		

1951 200 RARE

Рік Тираж Якість Ціна

5 дукатів

Ø34 мм. Золото, 986-ї проби, 17,46 г

1929	1.827	VF	4.000,0	Unc.	7.500,0
1930	534		RARE		
1931	1.528	VF	4.000,0	Unc.	7.500,0
1932	1.827	VF	4.000,0	Unc.	7.500,0
1933	1.752	VF	4.000,0	Unc.	7.500,0
1934	1.101	VF	5.000,0	Unc.	20.000,0
1935	1.037	VF	5.000,0	Unc.	20.000,0
1936	728	VF	7.000,0	Unc.	25.000,0
1937	4		RARE		
1938	56		RARE		
1951	100		RARE		

10 дукатів

Ø42 мм. Золото, 986-ї проби, 34,91 г

1929	1.564	VF	9.000,0	Unc.	25.000,0
1930	394		RARE		
1931	1.239	VF	9.000,0	Unc.	25.000,0
1932	1.035	VF	9.000,0	Unc.	20.000,0
1933	1.780	VF	9.000,0	Unc.	20.000,0
1934	1.298	VF	9.000,0	Unc.	20.000,0
1935	600		RARE		
1936	633		RARE		
1937	34		RARE		
1938	192		RARE		
1951	100		RARE		

Монети Чехословаччини 1918 – 1993 рр.

Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна

Грошова реформа

31.05.1953

1 галер

Ø16 мм. Алюмінієвий сплав, 0,50 г

1953	VF	5,0	Unc.	10,0
1954	VF	5,0	Unc.	10,0
1955	VF	5,0	Unc.	10,0
1956	VF	5,0	Unc.	10,0
1957	VF	5,0	Unc.	10,0
1958	VF	5,0	Unc.	10,0
1959	VF	5,0	Unc.	10,0
1960	VF	5,0	Unc.	10,0

188.885.000 – загальний тираж

3 галера

Ø18 мм. Алюмінієвий сплав, 0,60 г

1953	VF	5,0	Unc.	15,0
1954	VF	5,0	Unc.	15,0

90.001.000 – загальний тираж

5 галерів

Ø20 мм. Алюмінієвий сплав, 0,80 г

1953	VF	10,0	Unc.	50,0
1954	VF	10,0	Unc.	50,0
1955	VF	100,0	Unc.	350,0

160.233.000 – загальний тираж

10 галерів

Ø22 мм. Алюмінієвий сплав, 1,18 г

1953	VF	50,0	Unc.	150,0
1954	VF	30,0	Unc.	100,0
1955	VF	50,0	Unc.	400,0
1956	VF	20,0	Unc.	100,0
1958	VF	50,0	Unc.	400,0

375.051.000 – загальний тираж

Ленінградський монетний двір

На гурті 139 граней, замість 130 в монетах відкарбованих на Монетному дворі в Кремниці.

1953 160.000 VF 100,0 Unc. 300,0

25 галерів

Ø24 мм. Алюмінієвий сплав, 1,43 г

1953	VF	15,0	Unc.	50,0
1954	VF	150,0	Unc.	550,0

215.002.000 – загальний тираж

Ленінградський монетний двір

На гурті 145 граней, замість 133/134 в монетах відкарбованих на Монетному дворі в Кремниці.

1953 VF 50,0 Unc. 150,0

1 крона

Ø23 мм. Алюмінієва бронза, 4,00 г

1957	VF	15,0	Unc.	45,0
1958	VF	25,0	Unc.	65,0
1959	VF	15,0	Unc.	45,0
1960	VF	15,0	Unc.	45,0

137.000.000 – загальний тираж

10 крон

10-річчя Словацького народного повстання

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1954	189.000	VF	25,0	Unc.	45,0
1954	5.000	XF	45,0	Proof	185,0

10-річчя визволення Чехословаччини

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1955	210.000	VF	25,0	Unc.	45,0
1955	5.000	XF	45,0	Proof	185,0

Коменський

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1957	146.000	VF	15,0	Unc.	45,0
1957	5.000	XF	65,0	Proof	185,0

250 років Празької інженерної школи

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1957	75.000	VF	30,0	Unc.	65,0
1957	5.000	XF	55,0	Proof	200,0

25 крон

10-річчя Словацького народного повстання

Ø34 мм. Срібло 500-ї прби, 16,00 г

1954	144.000	VF	20,0	Unc.	65,0
1954	5.000	XF	55,0	Proof	225,0

10-річчя визволення Чехословаччини

Ø34 мм. Срібло 500-ї прби, 16,00 г

1955	124.000	VF	20,0	Unc.	90,0
1955	5.000	XF	55,0	Proof	225,0

Монети Чехословаччини 1918 – 1993 рр.

Рік Тираж Якість Ціна

50 крон

10-річчя визволення Чехословаччини

Ø37 мм. Срібло 500-ї прби, 20,00 г

1955 120.000 VF 30,0 Унс. 90,0

100 крон

10-річчя визволення Чехословаччини

Ø40 мм. Срібло 900-ї прби, 24,00 г

1955 VF 150,0 Унс. 300,0

Чехословацька Соціалістична Республіка 1961–1990 рр.

1 галер

Ø16 мм. Алюмінієвий сплав, 0,50 г

1962	20.056.000	VF	4,0	Унс.	8,0
1963	у тому числі	VF	4,0	Унс.	10,0
1986	5.360.000	VF	4,0	Унс.	8,0

3 галера

Ø18 мм. Алюмінієвий сплав, 0,60 г

1962		VF	400,0	Унс.	1.000,0
1963	5.130.000	VF	5,0	Унс.	10,0

5 галерів

Ø20 мм. Алюмінієвий сплав, 0,80 г

1962	55.150.000	VF	4,0	Унс.	8,0
1963	у тому числі	VF	4,0	Унс.	8,0
1966	у тому числі	VF	4,0	Унс.	8,0
1967	20.770.000	VF	4,0	Унс.	8,0
1970	2.040.000	VF	4,0	Унс.	20,0
1972	10.080.000	VF	4,0	Унс.	10,0
1973	10.140.000	VF	4,0	Унс.	10,0
1974	15.510.000	VF	4,0	Унс.	10,0
1975	15.510.000	VF	4,0	Унс.	10,0
1976	15.550.000	VF	4,0	Унс.	10,0

Ø16,2 мм. Алюмінієвий сплав, 0,75 г

1977	26.710.000	VF	2,0	Унс.	4,0
1978	51.110.000	VF	2,0	Унс.	4,0
1979	72.380.000	VF	2,0	Унс.	4,0
1980	50.600			Унс.	***
1981	66.160			Унс.	***

Рік Тираж Якість Ціна

1982	53.847			Унс.	***
1983	60.000			Унс.	***
1984	39.957			Унс.	***
1985	39.791			Унс.	***
1986	20.020.600	VF	3,0	Унс.	10,0
1987	520.000	VF	3,0	Унс.	10,0
1988	8.030.000	VF	3,0	Унс.	10,0
1989	110.000	VF	3,0	Унс.	10,0
1990	13.950.000	VF	3,0	Унс.	10,0

10 галерів

Ø22 мм. Алюмінієвий сплав, 1,18 г

1961	314.480.000	VF	5,0	Унс.	10,0
1962	у тому числі	VF	5,0	Унс.	10,0
1963	у тому числі	VF	5,0	Унс.	10,0
1964	у тому числі	VF	10,0	Унс.	50,0
1965	у тому числі	VF	5,0	Унс.	15,0
1966	у тому числі	VF	5,0	Унс.	15,0
1967	46.990.000	VF	5,0	Унс.	15,0
1968	37.275.000	VF	5,0	Унс.	10,0
1969	80.000.000	VF	5,0	Унс.	10,0
1970	50.005.000	VF	5,0	Унс.	10,0
1971	15.390.000	VF	5,0	Унс.	10,0

Цифри року більшого розміру,
з крапками по боках.

1963 VF 250,0 Унс. 1.100,0

Ø18,2 мм. Алюмінієвий сплав, 0,90 г

1974	11.470.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1975	41.002.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1976	182.000.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1977	151.000.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1978	62.620.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1979	30.240.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1980	31.281.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1981	43.616.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1982	74.564.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1983	50.560.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1984	40.370.000	VF	1,0	Унс.	5,0
1985	92.930.000	VF	1,0	Унс.	7,0
1986	87.260.000	VF	1,0	Унс.	7,0
1987	30.030.000	VF	1,0	Унс.	7,0
1988	47.480.000	VF	1,0	Унс.	7,0
1989	50.300.000	VF	1,0	Унс.	7,0
1990	25.220.000	VF	1,0	Унс.	7,0

*** тільки в річних наборах банках
Чехословаччини

Монети Чехословаччини 1918 – 1993 рр.

Рік Тираж Якість Ціна

20 галерів

Ø19,5 мм. Мідно-нікелевий сплав, 2,60 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1972	25.820.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1973	39.095.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1974	24.795.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1975	30.025.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1976	30.540.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1977	30.655.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1978	30.095.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1979	12.120.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1980	52.301.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1981	35.126.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1982	41.239.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1983	50.160.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1984	33.685.000	VF 4,0	Unc. 6,0
1985	40.455.000	VF 5,0	Unc. 8,0
1986	37.055.000	VF 5,0	Unc. 8,0
1987	26.975.000	VF 5,0	Unc. 8,0
1988	18.260.000	VF 5,0	Unc. 8,0
1989	29.980.000	VF 5,0	Unc. 8,0
1990	15.030.000	VF 5,0	Unc. 8,0

25 галерів

Ø24 мм. Алюмінієвий сплав, 1,43 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1962	69.880.000	VF 15,0	Unc. 45,0
1963	у тому числі	VF 15,0	Unc. 45,0
1964	у тому числі	VF 55,0	Unc. 325,0

50 галерів

Ø21,5 мм. Мідно-цинковий сплав, 3,00 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1963	80.560.000	VF 6,0	Unc. 30,0
1964	у тому числі	VF 6,0	Unc. 30,0
1965	у тому числі	VF 6,0	Unc. 30,0
1969	9.876.000	VF 6,0	Unc. 30,0
1970	31.536.000	VF 6,0	Unc. 20,0
1971	20.800.000	VF 6,0	Unc. 20,0

Цифри року меншого розмір, без крапок по боках.

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1969		VF 150,0	Unc. 550,0

Рік Тираж Якість Ціна

Ø20,8 мм. Мідно-нікелевий сплав, 3,20 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1978	40.480.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1979	76.116.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1980	51.000		Unc. ***
1981	66.000		Unc. ***
1982	14.262.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1983	16.168.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1984	16.208.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1985	10.468.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1986	10.020.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1987	5.138.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1988	5.090.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1989	13.030.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1990	7.742.000	VF 6,0	Unc. 10,0

1 крона

Ø23 мм. Алюмінієва бронза, 4,00 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1961	146.964.000	VF 4,0	Unc. 20,0
1962	у тому числі	VF 2,0	Unc. 15,0
1963	у тому числі	VF 2,0	Unc. 15,0
1964	у тому числі	VF 2,0	Unc. 15,0
1965	у тому числі	VF 2,0	Unc. 15,0
1966	у тому числі	VF 2,0	Unc. 15,0
1967	7.924.000	VF 2,0	Unc. 15,0
1968	10.096.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1969	21.820.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1970	31.036.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1971	10.152.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1975	6.657.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1976	14.211.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1977	10.434.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1979		VF 2,0	Unc. 10,0
1980	24.513.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1981	7.179.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1982	17.163.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1983	4.758.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1984	9.713.000	VF 2,0	Unc. 10,0
1985	10.546.000	VF 3,0	Unc. 15,0
1986	2.789.000	VF 3,0	Unc. 15,0
1987	30.000		Unc. ***
1988	30.000		Unc. ***
1989	1.038.000	VF 3,0	Unc. 15,0
1990	19.368.000	VF 3,0	Unc. 15,0

Рік Тираж Якість Ціна

2 крони

Ø24 мм. Мідно-нікелевий сплав, 6,00 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1972	20.344.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1973	21.087.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1974	27.957.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1975	35.094.000	VF 4,0	Unc. 8,0
1976	1.100.000	VF 12,0	Unc. 25,0
1977	4.200.000	VF 10,0	Unc. 20,0
1980	14.942.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1981	17.264.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1982	8.107.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1983	10.190.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1984	8.633.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1985	6.771.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1986	10.262.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1987	30.000		Unc. ***
1988	29.000		Unc. ***
1989	9.032.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1990	10.672.000	VF 4,0	Unc. 10,0

3 крони

Ø23,5 мм. Мідно-нікелевий сплав, 5,50 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1965	15.000.000	VF 10,0	Unc. 20,0
1966	у тому числі	VF 10,0	Unc. 20,0
1968	7.000.000	VF 10,0	Unc. 20,0
1969	10.080.000	VF 10,0	Unc. 20,0

5 крон

Ø26 мм. Мідно-нікелевий сплав, 7,00 г

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1966	6.383.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1967	4.544.000	VF 55,0	Unc. 125,0
1968	14.120.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1969	5.486.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1970	14.073.000	VF 6,0	Unc. 10,0
1973	15.620.000	VF 20,0	Unc. 45,0
1974	20.053.000	VF 20,0	Unc. 45,0
1975	17.158.000	VF 6,0	Unc. 10,0

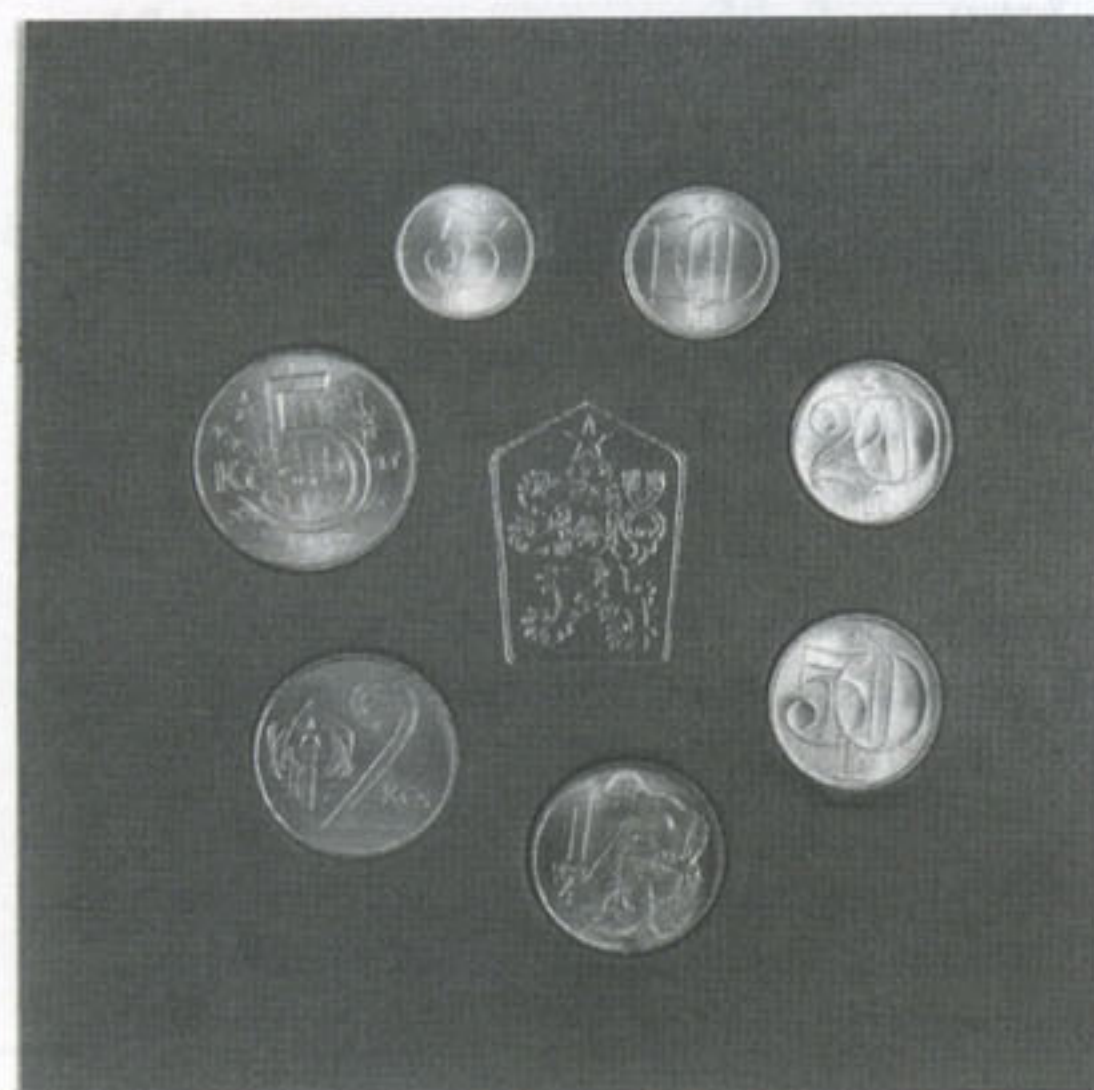
Монети Чехословаччини 1918 – 1993 рр.

Рік	Тираж	Якість	Ціна
1978	5.317.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1979	9.219.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1980	12.558.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1981	8.620.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1982	6.903.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1983	6.704.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1984	6.856.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1985	6.763.000	VF 4,0	Unc. 10,0
1986	20.000		Unc. ***
1987	30.000		Unc. ***
1988	29.000		Unc. ***
1989	5.039.000	VF 4,0	Unc. 25,0
1990	2.783.000	VF 4,0	Unc. 25,0

Річні набори

1980	50.600	Unc.	40,0
1981	66.160	Unc.	40,0
1982	53.847	Unc.	40,0
1983	50.000	Unc.	40,0
1984	39.957	Unc.	40,0
1985	39.791	Unc.	40,0

1986	20.000	Unc.	500,0
1987	30.000	Unc.	100,0
1988	30.000	Unc.	70,0
1989	30.000	Unc.	70,0
1990	30.000	Unc.	70,0

Рік Тираж Якість Ціна

10 крон

20-річчя Словацького народного повстання

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1964	120.000	VF 25,0	Unc. 45,0
------	---------	---------	-----------

550 років від дня спалення Яна Гуса

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1965	55.000	VF 75,0	Unc. 135,0
1965	5.000	XF 185,0	Proof 450,0

1000 років Великій Моравії

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1966	112.000	VF 25,0	Unc. 55,0
1966	5.000	XF 55,0	Proof 185,0

500 років Академії Істрополітану

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1967	45.000	VF 75,0	Unc. 145,0
1967	5.000	XF 75,0	Proof 300,0

Рік Тираж Якість Ціна

100 років Празькому Народному театру

Ø30 мм. Срібло 500-ї прби, 12,00 г

1968	55.000	VF 65,0	Unc. 145,0
1968	5.000	XF 65,0	Proof 350,0

20 крон

100-а річниця з дня смерті

поета Андрія Стадковича

Ø29 мм. Срібло 500-ї прби, 9,00 г

1972	52.500	VF 45,0	Unc. 80,0
1972	5.000	XF 45,0	Proof 160,0

1972	В тому числі	VF 160,0	Unc. 650,0
------	--------------	----------	------------

Далі буде

Бажаючим опублікувати своє оголошення про купівлю – продаж – обмін колекційного матеріалу необхідно надіслати на адресу редакції текст (не більш як 200 знаків) на «ТАЛОНІ ОГОЛОШЕНЬ». За цієї умови публікується безкоштовно.

Желающим опубликовать своё объявление о купле – продаже – обмене коллекционного материала необходимо прислать в адрес редакции текст (до 200 знаков) на «ТАЛОНЕ ОБЪЯВЛЕНИЙ», который дает право на бесплатную публикацию.

Anybody, who wants to publish an advertisement about purchase–safe–change of collection items, has to send a text on «ADVERTISEMENT COUPON» (up to 200 signs) in the address of the editorial board. The coupon gives a right of free publication.

Diejenigen, die ihre Anzeiaen ueber den Ein–und Verkauf, Austausch von Sammtungen zu veroeffentlichen wuenschen, haben an die Adresse der Redaction einen Text (bis zu 200 Zeichen) auf dem ANZEIGE–TALON zukommen zu lassen, der Ihnen das Recht auf die unentfletliche Veroeffentlichung gibt.

КУПЛЮ · BUY · ANKAUF

Золотую монету України «Оранта» - 500 грн. Саинский Николай Андреевич, ул. Ленина, 26, кв. 16, пгт. Куйбышево, Запорожская обл. 71001. E-mail: sainskiy@zpu.krtel.net.

Автографы известных политических, государственных деятелей современного мира, Президентов, Глав Правительств и Парламентов, членов Королевских семей, лидеров политических партий, известных политиков, депутатов, губернаторов, конституционных монархов, руководителей религиозных конфессий. Саинский Николай Андреевич, ул. Ленина, 26, кв. 16, пгт. Куйбышево, Запорожская обл. 71001. E-mail: sainskiy@zpu.krtel.net.

Куплю печати церквей (кирх) немцев-поселенцев Юга Украины XIX-XX вв. Тел. (066) 298 32 37.

Куплю «Одну Волю» Андеграуднского Фестиваля в Гуляй-Полі 23–24 серпня 2006 р. Малахов Сергій Володимирович, с. Жовтневе, Харківська обл., 62415.

Куплю, обменяю марки, конверты, почтовые карточки с оригинальной маркой СССР; марки Украины в листах; банкноты, монеты всех стран, награды и наградные знаки СССР. Отвечу на все письма. Жильцов В. Н., а/я 233, Борислав, Львовская обл., 82300. Тел. 032 48 512 75 (после 20.00).

Куплю, обменяю, продаю: банкноты Украины 1917–1920 рр., 1942 р. – Рівне, 1991–1996 рр., «колгоспні гроші», монеты, поштовые марки Украины, конверты, листівки (1991–2002 рр.).

I offer all Ukrainian stamps, covers, cards, bones, «collective-farm» paper moneys. Любомир Шафран, а/с 225, Кам'янець-Подільський, 32313, Україна.

Коллекционную бони Украины (загальнодержавні, місцеві, «колгоспні», а також українські жетони різноманітного функціонального призначення. Чекаю пропозицій. Власик Александр М., вул. Корецька, 107, Березне, Рівненської обл., 43600. тел. (097) 379 53 55.

Куплю старі, до 1939 р., поштові листівки за ціною 50–100 гривень з видами м. Городенки, с. Раківець, с. Чернолиця, с. Клишківців. Александр, Київ, тел. (044) 4504637, після 20 год.

Медаль за успешное окончание школы, значок депутата Верховного Совета СССР, Украины. Тел. (06262) 33 493. slavnik@pisem.net

Кольорові діапозитиви (слайди) або кольорові фотографії державних паперових грошей України 1917–1920 рр., Радянської Української республіки 1919 р. (у відмінній якості). Маю на обмін бони і монети Росії, СРСР, Польщі. Петро Кравчук, смт Любешів, Волинська обл., 42200.

Куплю або обміняю: банкноти України 1917–1919 рр., Луцької міської управи 1917–1920 рр., бон «Панство г. Горохов» 1861 р., бони Росії. Чекаю конкретних пропозицій. Петро Кравчук, смт Любешів, Волинська обл., 44200

ПРОДАМ · SALE · VERKAUF

Продаю в Украине, по просьбе автора, самый полный каталог разновидностей монет СССР и РФ – Я. Адрианов «МОНЕТЫ СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА И СОВРЕМЕННОЙ РОССИИ», Пермь, 2005, формат А-4, 256 стр. Цена с доставкой – 280,- грн. Тел. 8-095-389-53-68, Роман Мирошниченко, а/я 6238, Донецк, 83114.

Продам древние китайские монеты династии «Северная Сун» (960 – 1127 гг.), около 2000 шт. Не считая мелких разновидностей (которых очень много) – около тридцати разновидностей по почеркам. Желательно оптом. Комаров Д. В. Главпочтамт до востребования, Благовещенск, Амурская обл., 675000, Россия.

Продам реставраторам фотометр ФМ65, 1961 г., новый, полный комплект. Назначение – цветовые измерения белизны, прозрачности и блеска бумаги, ткани. Сравнительный микроскоп. Оникиенко Павел, с. Гераськовка, Марковский р-н, Луганская обл., 92413. Тел. (066) 800 27 66.

Продаю серебряные монеты Молдавии и Приднестровья. Владимир. E-mail: vlad367@mail.ru. Тел. +373 22 537 963.

Пропоную каталоги по нумизматиці зарубіжних видань: Krause, Schoen, Pick, та інші; а також по українським бонам та монетам. Попель Аркадій. А/С 100, Львів, 79000. Тел. 8 067 395 00 89.

Продается целиком коллекция монет современной Российской Федерации (включая монеты из драгоценных металлов), зарубежных стран. Тел. (067) 465 9998 Виталий.

Продаю, обміняю: банкноти України 1991–1996 рр. "колгоспні гроші"; сучасні поштові марки, різні конверти і листівки України 1991–2003 рр. Відповіді усім!

I offer all Ukrainian stamps 1991-2003 years, covers bones, "collective-farm" paper moneys. Answer all! Любомир Шафран, а/с 225, Кам'янець-Подільський, 32331, Україна

Автор продає свій каталог "Монети України 1992–2004 рр." Класифіковано всі відомі обігові, пробні, браковані та ювілейні монети. 818 позицій, формат А5, 80 стор. 20 г. Власюк Александр Миколайович. Вул. Корецька, 107. Березне, Рівненської обл. 34600.

ОБМІН · ОБМЕН · EXCHANGE · TAUSCH

Меняю монеты России и СССР, а также стран зарубежья, ищу коллег по обмену и переписке. Костин Николай Анатольевич, г. Ясиноватая, Донецкая обл., Главпочтамт, а/я 8, 86000.

Обміняю бони Сардинського комбінату хлібопродуктів 2001 р. на бони що обертались на території України, літературу по колекціонуванню всіх напрямків. Воробей Василь, с. Вільне, Дубровицький р-он, Рівненська обл., 34151, тел. (096) 736 16 30.

Обміняю – продаю: лотереї, облігації, акції, сірникові коробки (етикетки), споживчі талони, непоштові марки, паперові гроші (+ колгоспні, місцеві) та буклети України, країн колишнього СРСР, країн світу. Анатолій Олексійович, пр. Перемоги 15/10, Луцьк, Волинська обл., 43005, тел. (050) 713 8816, (0322) 780 236.

Коллекционирую монеты, бонны, ищу коллег по увлечению в Украине и за рубежом. Луганский Руслан, А/Я 160, г. Шахтерск, Донецкая обл., 86211, Украина.

PIZHNE · PAZHNOE · MISCELLANEOUS · DIVERSES

Реставрую, виробляю, реалізую копії та муляжі ікон, монет. Сітчук Александр Федорович, вул. Чубинського, 11, м. Коростопіль, Рівненської обл., 23801. Тел. 803-657, 8-096-303-7634.

Організую виставки колекцій в місті Луцьк (бажано не традиційних). Анатолій Олексійович, пр. Перемоги 15/10, Луцьк, Волинська обл., 43005, тел. (050) 713 8816, (0322) 780 236.

Ischu kontakt s obmenom monet, stariny, antiqa, plastikowye telekarty, do 1915 pocztowki, na otkrytki s vidami Czernowitz-Cernauti, Bukowina, cz_tz@hotmail.com, pisat polski-ukraini-ruski

Коллекционирую монеты, бонны. Ищу коллег по увлечению. А/Я 590, Краматорск, 84306, Украина.

Коллекционирую дореволюционные открытки: Киев, Рождество, Пасха; календарики. Предлагаю взамен любой интересующий материал. Киев 01014, а/я 29, Волковский Владимир. E-mail:collection@gala.net

Коллекционирую монеты СССР и крымского ханства. Крым, г. Белогорск, а/я 8, Рябцов Константин.

Коллекционирую настольные медали, ищу коллег по увлечению. Полтавская обл., г. Миргород, ул. Украинская, 32, кв. 3, Украина.

Боев В. А., Лазаренко В. Г.

**ВЕДОМСТВЕННЫЕ МЕДАЛИ
СОВЕТСКОГО СОЮЗА
«ЗА БЕЗУПРЕЧНУЮ СЛУЖБУ»**

Киев, 2006 г.
Формат 156x218 мм,
мягкий переплет, 112 с.,
тираж 500 экз.

Каталог – справочник.
В книге приведены основные сведения
о медалях «За безупречную службу»
Вооруженных Сил, КГБ, МВД и
МООП СССР. Даны разновидности
медалей и разновидности наградных
документов к ним.
На русском языке.
Цветные иллюстрации.
Цены в долларах США.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине – 100,- грн.

Гришко В. А.,
Жаворонкин М. Ю.

**КАВАЛЕРЫ ОРДЕНА СЛАВЫ
ТРЕХ СТЕПЕНЕЙ**

Москва, 2005 г.
Формат 141x198 мм,
Мягкий переплет, 184 с.,
тираж 1000 экз.

Информационно-справочный
сборник.
В издании впервые собраны воедино
данные о производственных
номерах знаков ордена Славы,
врученных ее полным кавалерам,
а также содержится информация
о всех награжденных I степенью
ордена по состоянию на 01.06.1995.
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине – 100,- грн.

Максим Загребя

**МОНЕТИ УКРАЇНИ
1992–2006**

Каталог
Видання 2-е, доповнене
Київ, 2006 р.
Формат 145x215 мм,
м'яка обкладинка, 96 с.

Зображення, технічні параметри та
ринкові ціни на монети
України 1992–2006 рр., карбування у двох
станах збереження.
Каталог доповнено монетами, що вийшли
за останню чверть 2005–2006 рр., та
різновидами пам'ятних монет України,
які було виявлено за час, що минув
з виходу першого видання.
Різновиди обігових монет штемпельного
характеру зведено в таблиці.
У каталог також включено сувенірну
продукцію Монетного двору НБУ: плати,
жетони, медалі.
Українською мовою. Ціни в українських
гривнях.

Ціна з пересилкою поштою:
по Україні

1 примірник 17,- грн.
5 примірників 65,- грн.

Валерий Нечитайло

**КАТАЛОГ АНТИЧНЫХ МОНЕТ
СКИФИИ, БЕРЕЗАНИ, НИКОНИЯ,
ТИРЫ, КЕРКИНИКИДЫ**

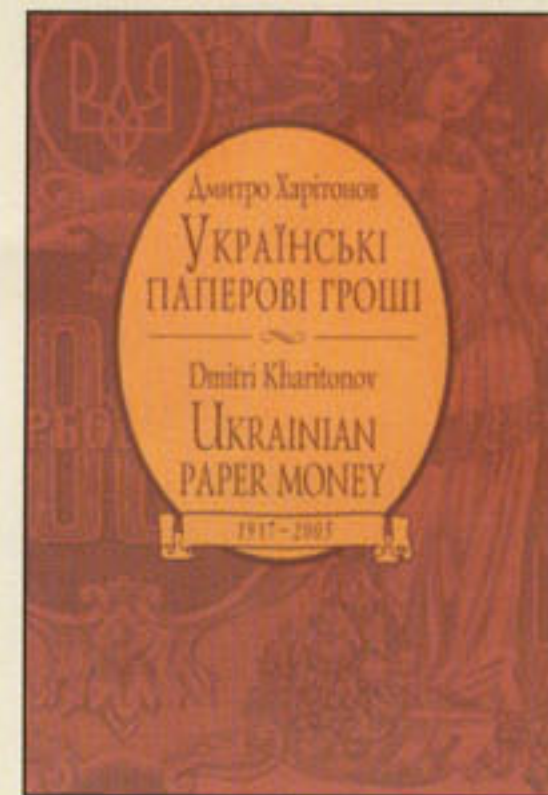

Киев, 2000 г.
Формат 148x210 мм,
мягкий переплет, 80 с.
Описание и прорисовки античных
монет городов Северного
Причерноморья.
290 позиций.
Цены в гривнах, на две степени
сохранности – «Fine», «VF».
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине – 28,- грн.

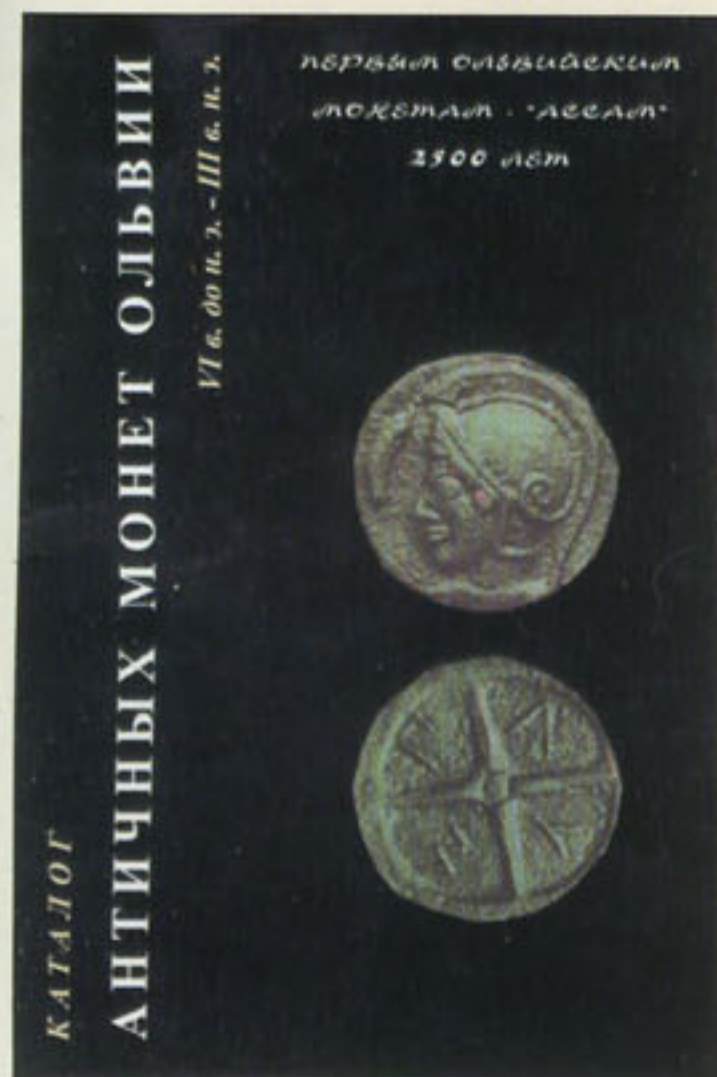
Дмитро Харітонов

**УКРАЇНСЬКІ
ПАПЕРОВІ ГРОШІ**

Київ, 2005 р.
Формат 147x210 мм, м'яка
обкладинка, 112 с.
Каталог містить детальну
інформацію про державні випуски
паперових грошей, котрі були
надруковані для обігу в Україні
з 1917 по 2005 р.
Кольорові ілюстрації більше
160 бон, багато з яких
публікуються вперше.
Описані основні характеристики
бон: розмір, колір, якість паперу,
водяні знаки, інше.
Українською та англійською мовами.
Ціни для трьох станів
збереження в євро.

Ціна з пересилкою по пошті:
по Україні – 130,- грн.

Валерий Нечитайло

**КАТАЛОГ АНТИЧНЫХ МОНЕТ
ОЛЬВИИ**

VI в. до н.э. III в. н.э.

Киев, 2000 г.
Формат 210x300 мм,
мягкий переплет, 160 с.,
+ 29 цветных плат.
Описание и прорисовки античных
монет Ольвии.
724 позиции.
Цены в гривнях, на две степени
сохранности – «Fine», «VF».
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине – 110,- грн.

Кокарди військових одностроїв Української Армії доби Визвольних змагань (1917–1921)

На жаль, сучасний стан досліджень не дозволяє з точністю визначити військові підрозділи, що використовували ту чи іншу кокарду у своїх одностроях. Точно встановлено, що кокарда № 9 використовувалася київськими січовими стрільцями, а № 3 – з уніформи війська доби Української Держави гетьмана П. Скоропадського. Кокарда № 5 могла використовуватися і як кокарда, і як нагрудний знак.

Усі кокарди з приватної колекції О. Мельника (Київ).

1

2

3

4

5

6

7

8

9